

DIPLOMADOLGOZAT

Galler Zsófia

2023



Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet

Tájépítész mérnök mesterképzési szak

**TURISZTIKAI ÉS REKREÁCIÓS CÉLÚ FEJLESZTÉSEK
TATABÁNYÁN**

Belső konzulens:

Dr. Valánszki István
tanszékvezető egyetemi docens
okleveles tájépítésmérnök,
mérnöktanár
tájvédelmi szakértő

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:**

Tájépítészeti,
Településtervezési és
Díszkertészeti Intézet
Tájvédelmi és
Tájrehabilitációs Tanszék

Készítette:

Galler Zsófia

Budapest

2023

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
1. Irodalmi áttekintés.....	4
1.1. Fogalom meghatározás.....	4
1.1.1. Turisztikai termék fogalma.....	4
1.1.2. Tematikus út fogalma.....	4
1.1.3. Zöldút fogalma.....	5
1.1.4. Tematikus park.....	6
1.1.5. Barnamezős területek.....	7
1.2. Példák tematikus utakra és tematikus parkokra.....	7
1.2.1. Hazai példák.....	7
1.2.2. Nemzetközi példák.....	9
1.3. Jelenleg hatályos koncepciók, stratégiák és programok.....	13
2. Vizsgálat.....	15
2.1. Területi lehatárolás.....	15
2.2. Térségi elhelyezkedés, regionális kapcsolatok.....	15
2.3. Társadalmi és gazdasági áttekintés.....	16
2.4. Turizmus helye a település gazdaságában.....	18
2.4.1. Szervezeti háttér.....	18
2.4.2. Események, programok.....	18
2.5. Turisztikai infra- és szuprastruktúra.....	20
2.5.1. Túraútvonalak.....	20
2.5.2. Kerékpárutak.....	21
2.5.3. Szálláshelyek és vendégforgalom.....	22
2.5.4. Vendéglátóhelyek.....	23
2.6. Táj- és településtörténet.....	23
2.7. Táj- és természeti adottságok.....	24
2.7.1. Éghajlat.....	24
2.7.2. Domborzat, földtan.....	24
2.7.3. Talaj.....	25
2.7.4. Vízrajz.....	25
2.7.5. Állat- és növényvilág.....	26
2.8. Területi védettségek és az Országos Ökológiai Hálózat.....	26
2.8.1. Natura2000 területek.....	27

2.8.2. Gerecse Tájvédelmi Körzet	27
2.8.3. Ex lege védett területek	27
2.8.4. Helyi jelentőségű természetvédelmi területek.....	28
2.8.5. Országos Ökológiai Hálózat.....	28
2.9. A térség turizmusának áttekintése	28
2.10. Értékleltár	30
2.10.1. Aktív turizmus, természeti értékek	30
2.10.2. Kulturális értékek	32
2.11. Barnamezős, rozsdáövezeti- és alulhasznosított területek.....	37
2.12. Turizmust nehezítő adottságok.....	41
3. Értékelés	42
3.1. Tatabánya helyzete a térségi turizmusban	42
3.2. Meglévő attrakciók értékelése.....	44
3.3. Barnamezős, rozsdáövezeti és alulhasznosított területek értékelése.....	47
3.4. Események, programok értékelése	52
4. Javaslat	53
4.1. Térségi együttműködés.....	53
4.2. Tematikus utak kialakítása	54
4.3. attrakciófejlesztés	59
4.4. Barnamezős, rozsdáövezeti és alulhasznosított területek új rekreációs funkcióval való ellátása.....	60
4.5. Események, programok kínálatának fejlesztése, bővítése	66
4.5.1. Vértes kör	66
4.5.2. Mászó fesztivál.....	67
Összefoglalás.....	68
Irodalomjegyzék.....	70
Ábrajegyzék	72
Képjegyzék.....	73
Táblázatjegyzék.....	74
Melléklet.....	74
Tervlapjegyzék	74

BEVEZETÉS

Diplomadolgozatom a turizmus és rekreáció témát foglalja magába. A tervezési területem Tatabánya, a helyválasztás oka pedig, hogy ezen a településen nőttem fel, erős a kötődésem hozzá és nagy helyismerettel rendelkezem. Célom olyan turisztikai fejlesztések létrehozása, amelyekkel egy térségi együttműködést lehet kialakítani a szomszédos településekkel, továbbá újabb turisztikai attrakciók létrehozása. Ezenkívül további célom, olyan rekreációs fejlesztések, amelyekkel jó minőségű városi zöldfelületeket és aktív rekreációs területeket tudok létrehozni, elsősorban a helyiek számára, amelyek a mindennapos pihenést és sportolást szolgálják.

Diplomatervem négy fő fejezetből áll: irodalomkutatás, vizsgálatok, értékelés és javaslat. Az irodalomkutatásban bemutatom a diplomadolgozatom megértéséhez szükséges legfontosabb alapfogalmakat, bemutatok hazai és nemzetközi jó példákat az általam elképzelt fejlesztésekre, valamint áttekintem a településen jelenleg hatályos koncepciókat, stratégiákat és terveket, hogy olyan javaslatokat tudjak tenni a későbbiekben, amelyek akár megvalósításra is kerülhetnek.

Javaslataim megalapozásához elengedhetetlen egy komplex átfogó vizsgálat elkészítése a településről. Ebben a fejezetben vizsgálom a település regionális kapcsolatait, társadalmi- és gazdasági adottságait, továbbá részletesen vizsgálom a turizmus helyét a település gazdaságában, a turisztikai infra- és szuprastruktúrát, a térség turizmusát. Ezenkívül készítek egy értékleltár adatbázist a település értékeiről és vonzerőiről, valamint megvizsgálom a Tatabányán található barnamezős, rozsdáövezeti és alulhasznosított területeket is.

Az értékelés során azon kérdésekre keresem a választ, hogy Tatabánya a térség turizmusában milyen szerepet tölt be, milyen hiányosságai és erősségei vannak, továbbá a jelenleg megtalálható attrakciók közül a településen, hol és milyen jellegű beavatkozásokra van szükség. Ezenkívül keresem azon barnamezős területeket, amelyek nagy fejlesztési potenciállal rendelkeznek és alkalmasak lennének egy új attrakció létrehozására, illetve zöldfelületfejlesztésre. Végül pedig szeretnék rávilágítani, hogy a településen milyen események és programok kerülnek megrendezésre, mely időszakokban és ezekben hol mutatkozik hiányosság.

Javaslataim megfogalmazásánál arra törekszem, hogy összhangban legyen a település elképzeléseivel, valamint növelni tudjam a település turisztikai szerepét, emellett a fenntartható fejlődés jegyében szeretnék új attrakciókat és zöldfelületeket létrehozni, valamint a leszakadt városrészeket visszacsatolni a városi szövetbe.

1. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az irodalmi áttekintés folyamán szakirodalmak segítségével meghatározom a tematikus út és tematikus park, mint turisztikai termék, valamint a zöldút és a barnamezős területek fogalmát. Több szakirodalmat áttekintve meghatározom, hogy ezeket hogyan értelmezem a diplomámban. Ezután bemutatok néhány hazai, illetve nemzetközi példát a tematikus utakra és tematikus parkokra. Végül pedig ismertetem a Tatabányára készült tájépítészeti terveket, jelenleg hatályos koncepciókat és stratégiákat.

1.1. Fogalom meghatározás

1.1.1. Turisztikai termék fogalma

A turisztikai termék – a szolgáltatók szempontjából – lehet egyetlen, vagy néhány szolgáltatás, avagy – a fogyasztó/ turista szempontjából – lehet az otthonától távollévő ember igényeinek összességét kielégítő szolgáltatáshalmaz.

Ha a fogalmat szélesebb értelemben és a turista szemszögéből vizsgáljuk, úgy világossá válik, hogy a turisztikai termék egy olyan szolgáltatáshalmaz, amelynek célja a turista – az állandó környezetétől ideiglenesen távol lévő ember – szükségleteinek kielégítése.

A turisztikai termék fő összetevői: a vonzerő vagy attrakció, a megközelítési lehetőség vagy közlekedés, az egyéb infrastruktúra (víz, villany, szemét- és szennyvízkezelés stb.), a szállás, az étkezés, a szórakozás és egyéb szolgáltatások, a biztonság, a fogadóterület lakosságának vendégszeretete, a turisztikai szervezetek, a szolgáltatások árai és minderről az információ (LENGYEL 2004).

1.1.2. Tematikus út fogalma

Hívhatjuk turisztikai terméknek az útvonalakat, de ez valójában leegyszerűsítés, hiszen különböző területeken eltérő céllal és érdekből alakítanak ki utakat: van, ahol új termékként (a marketingstratégia elemeként), van, ahol pedig csak egyszerű interpretációs (pl. oktatási) eszközként alkalmazzák.

A tematikus utak különböző közlekedési formák igénybevételevel megközelíthető természeti és mesterséges attrakciókat fűznek fel valamilyen téma köré. Az útvonalak a fenntarthatóság elveinek figyelembevétele mellett egyszerre kínálnak ismeretszerzési és szórakozási, kapcsolódási lehetőséget.

Csoportosításuk

Az útvonalak jellemzője, hogy mindig van valamilyen téma, amely köré szervezik őket. Alapvető különbséget kell tennünk a természeti és az egyéb témára építő utak között. A természeti útvonalak vagy regionálisak (esetleg nemzetköziek), melyeket a látogatók önvezetéssel, azaz szervezett vezető nélkül is látogathatnak, vagy pedig egy védett terület kontrollált bejárását teszik lehetővé.

Az útvonalak legtipikusabb formái a következők:

- a természeti attrakciókat bemutató útvonalak, melyek bejárása a rekreációs programok körébe éppúgy sorolható, mint a „klasszikus” turisztikai tevékenységek közé,
- művészeti témájú útvonalak (például Mozart vagy Goethe útja),
- zarándokutak (például a Canterburyt Rómával összekötő Via Francigena vagy a lengyelországi Kalwaria Zebrzydowska zarándokparkban kialakított útvonal, amely felidézi Jézus jeruzsálemi keresztútjának stációit),
- örökség/történelmi utak (például kastélyokat, várakat összekötő utak vagy történelmi korokat, művészeti és építészeti stílusokat bemutató utak, mint például a Barokk út vagy a Hanza városok útja),
- speciális érdeklődést megcélzó utak (például gasztronómia vagy pipázás) (PUCZKÓ-RÁTZ 2017).

A tematikus utak kialakításának céljai igen változatosak: az érdeklődés felkeltése, együttműködések fejlesztése, oktatás és szórakozás, új piacok megnyitása, de megjelenik köztük az erőforrás védelme és fejlesztése is, számos más marketing és gazdasági cél, mint pl. a költséghatékonyság mellett (NAGY 2012).

A zöldút fogalmának meghatározása összetett, nincs egyetlen, közösen elfogadott definíció. A következőkben ezeket fogom ismertetni.

1.1.3. Zöldút fogalma

A zöldút meghatározására számos definíció áll rendelkezésünkre, ezekből szeretnék néhányat bemutatni, amelyek relevánsak a diplomadolgozatom elkészítése során. Bárcziné Kapovits Judit doktori értekezésében (2014) a következő meghatározást fogalmazta meg: „A zöldút többféle rekreációs használatra tervezett út, amely a kapcsolódó zöldfelületekkel együtt térségi

szintű, hierarchikus hálózatot alkot. A zöldutak létesítésének fő területei a vízpartok, a felhagyott vasúti nyomvonalak, a történelmi útvonalak, a mezőgazdasági útként fennmaradt hagyományos településközi utak és egyéb sajátos, rekreációs és ökológiai szerep betöltésére egyaránt alkalmas vonalas tájelemek.”

A zöldutak legfontosabb európai szervezete a European Greenways Association-t 1997-ben hozták létre. A Lille-i Nyilatkozat 2020-as meghatározása szerint: „A zöldutak kizárólag nem motorizált utakra fenntartott kommunikációs útvonalak, amelyeket integrált módon alakítottak ki, és ezzel javítják a környező terület környezetét és életminőségét. Ezeknek az útvonalaknak meg kell felelniük a szélesség, a meredekség és a felszíni állapot kielégítő szabványainak annak biztosítása érdekében, hogy felhasználóbarátok és alacsony kockázatúak legyenek minden képességű felhasználó számára. Ebből a szempontból a csatorna vontatóutak és a használaton kívüli vasútvonalak kiváló forrást jelentenek a zöldutak fejlesztéséhez” (INT-01)

Végül pedig a Zöldutak Módszertani Egyesülete által megfogalmazott zöldút definíciót szeretném bemutatni, amely a legrelevánsabb a diplomadolgozatom elkészítésénél és a céljaim megvalósításánál. A ZöME szerint: „A zöldutak olyan, többfunkciós útvonalak, melyeket a gyalog, lovon, kerékpáron, illetve más motortmentes módon közlekedő vagy túrázó emberek számára hoznak létre. Fajtájuk szerint lehetnek zöldfolyosók, történelmi és kereskedelmi útvonalak, folyók vagy vasutak mentén haladó ösvények, vízi utak. A zöldutakat helyi közösségek működtetik a környezeti és gazdasági szempontból is fenntartható társadalom kialakítása és az egészséges életmód elterjesztése érdekében. A zöldutak ideális környezetet biztosítanak a közösségi kezdeményezések, továbbá a természetvédelemmel, kulturális örökségvédelemmel, fenntartható turizmussal és motortmentes közlekedéssel kapcsolatos fejlesztések számára. A zöldutakat azzal a szándékkal hozzák létre, hogy a térségben élők és az oda látogatók igényeit egyaránt kielégítse és élénkítse a helyi gazdaságot” (INT-02).

1.1.4. Tematikus park

A tematikus parkok alapvetően mesterségesen kialakított attrakciók, melyek egy olyan központi témával rendelkeznek, ami kapcsolódhat az adott terület örökségéhez, hagyományaihoz, de lehet attól eltérő is. A tematikus parkok olyan rekreációs és szórakoztatási céllal tervezett és működtetett parkok, amelyek egy vagy több történelmi vagy más témán alapuló attrakciók széles körét kínálja, beleértve a vásárlási és étkezési lehetőségeket is. A tematikus parkok

látogatóinak igényei között a legjobban a szórakozás dominál, de egyre kezd nőni az igény a szórakozva tanulás iránt is.

A mai értelemben vett tematikus park kialakítása Walt Disney nevéhez köthető. 1950-ben egy olyan komplexumot hozott létre, ahol a látogatók élőben találkozhatnak kedvenc Disney mesehőseikkel (PUCZKÓ-RÁTZ 2002).

1.1.5. Barnamezős területek

A barnamezős területek alatt a korábban ipari vagy kereskedelmi célokra használt, esetenként valamilyen veszélyes hulladékkal szennyezett, funkcióját veszített, már nem használt területeket értünk. Ide tartozhatnak még egykori vasúti területek, valamint elhagyatott katonai laktanyák is. Ezen területek közös jellemzője, hogy nem csak a terület, hanem a rajta megtalálható objektum, építmény is használaton kívül van. A szennyezettség mellett általában leromlott állapotúak. Gyakran problémát okoz a tulajdonviszonyok rendezetlensége is (INT-03).

1.2. Példák tematikus utakra és tematikus parkokra

Tematikus utak

1.2.1. Hazai példák

Sárkányvadász Családi Meseút, Noszvaj

Sárkányvadász kalandokkal kicsiknek és nagyoknak egyaránt szól. Bátorító mesék és próbatételek találhatóak az útvonalon melyek az egész család számára nyújtanak kikapcsolódási lehetőséget. Az útvonal Eger mellett található a Bükk lábánál Noszvajon. A meseút kezdő és záró pontja a noszvaji Harmónia kávézó és a Rozika cukrászda. Itt lehet megvásárolni a belépőjegyet nyitvatartási időben, ide kell visszahozni a nyitókulcsokat, valamint itt lehet átvenni az oklevelet. Az útvonal összesen 7 kilométer hosszúságú, végig aszfaltozott és végig kalauzol a falu legszebb pontjain, az apró síkfőkúti tavaktól a barlanglakásokig. A meseúton 10 házika található, melyekben egy-egy mese részletei vannak megelevenítve, valamint leírva. Ezeket el is lehet olvasni, de egy QR kód segítségével meg is lehet hallgatni. Az útvonalon a kezdőpontban kapott titkos térképpel és nyitókulcsokkal lehet végig haladni. Minden helyszínhez mesékhez kapcsolódó játékos feladatok, próbatételek, beszélgetőindító kérdéseket találnak a kicsi és nagy meseutasok. Aki kiállja a 7 próbatételt, a 3 szintválasztót, megnézte a házikat a kaland végén elismerő oklevelet kap. A Meseút az év minden napján elérhető a kezdőállomás nyitvatartási idejében (INT-04).

János vitéz Meseút, Ráckeve

A meseút megelevenítése nagyon hasonló az előző példához. Szintén kis meseházikók várják a meseutasokat, itt összesen 12 darab, amelyek a János vitéz történetét mesélik el, több mint 4 kilométeren keresztül. Igazi különlegesség, hogy a költemény mellett a valódi történet is életre kel. Szintén megtalálhatóak a meséhez kapcsolódó játékos feladatok, valamint beszélgetést indító kérdések is, ezáltal vidám és tartalmas családi kikapcsolódás, baráti időtöltés és lehetőséget ad egy belső utazásra is magunk és egymás jobb megismeréséhez. Az útvonal játékosan kalauzol végig Ráckeve legszebb helyein, hogy a családi kirándulás szórakoztató, „családépítő” kaland legyen (INT-05).

Hétágfa Tanösvény

A tanösvény a Villányi borvidéken található. Az útvonal 2,5 kilométer hosszúságú interaktív ösvény, amely minden korosztálynak tartalmas kikapcsolódási lehetőséget nyújt. A speciális tanösvény interaktív állomásai a természettel való tudatos kapcsolódást segítik. Bármikor egyénileg is látogatható, de vezetett túrákon való részvételre is van lehetőség. Az útvonal végig járásához segítségünkre van egy saját fejlesztésű mobil applikáció is, amelyet ingyenesen bárki letölthet. Az interaktív állomások egy fizikai útvonalon öt különböző tematikában kalauzolnak. Minden állomáson végigfut minden tematika, de célszerű egyszerre csak egy témát végig vinni. A témák a következők:

- Meseösvény: mesék, játékok nem csak gyerekeknek
- Természetművészet ösvény: a természettel való kreatív eggyé olvadás lehetősége
- Életerő ösvény: hiánypótló tematika az erőgyűjtéshez: jógyakorlatok, meditáció és életút kérdések a csendes elvonuláshoz
- Hely szelleme: az ember és történelem lenyomata a természetben; a természet éléskamrája
- Környezettudatosság: Felelős környezetvédelem praktikus tanácsokkal (INT-06).

Európai vaskultúra útja, Észak-Magyarország

A több országon áthaladó vaskultúra útja hazánkban az észak-magyarországi régióban található. Az útvonal azzal a céllal indult el, hogy bemutassa a térség termelési- és technikátörténeti emlékeit, védelmét és hasznosítását. A cél, hogy az észak-magyarországi régió ipartörténetének

bemutatását, valamint emlékeit kulturális tematikus útra felfűzve mutathassák meg. Az útvonal ezek mellett bemutatja az észak-magyarországi régió és a szlovákiai területek bányászati és kohászati ipari örökségét (INT-07).

1.2.2. Nemzetközi példák

Grimm-meseösvény, Németország

A Grimm testvérek, Jacob és Wilhelm nyomát – és persze a mesék helyszíneit – követő útvonal 600 kilométer hosszan kanyarog a Frankfurt melletti Hanau és az Északi-tengernél fekvő Bréma között. Az útvonal a festői – mesébe illő – kisvárosokon kívül, melyek egyikében Piroska házat, másutt Csipkerózsika kastélyát láthatjuk, nyolc nemzeti parkot is érint. Hétmérföldes csizma helyett kerékpárral vagy autóval ajánlott. A német meseút fővárosának Kasselt tartják. A Grimm fivérek itt gyűjtötték össze az anyagot a mesekönyvükhöz. Az útvonalra a következő települések vannak felfűzve: Hanau: a szerzőpáros szülővárosa, Steinau: a szerzőpáros következő otthona, Alsfeld: itt található Piroska háza, Marburg. Marburg után két irányba lehet tovább folytatni az utat: Lahntal és Frankenberg városába, ahol a „Tündérmesék erdejében” lehet kirándulni várromok, rejtélyes szurdokok és sziklák között Jancsi és Juliska nyomait követve. A másik irányban Bad Wildungen felé lehet elindulni, amely valaha Hófehérke otthona volt. Ezenkívül az útvonalon megtalálható még Holle anyó birodalma, a vár, melyben Csipkerózsika volt fogva tartva, valamint Rapunzel tornya. Bréma a meseút utolsó megállója: ahol érdemes a főtérre elzarándokolni és megnézni A brémai muzsikások meséjében szereplő négy állat szobrát (INT-08).

Harry Potter tematikus út, London

A Harry Potter tematikus útvonal vezetett túra folyamán vagy önállóan is végig járható. Az útvonal bemutatja a filmben megjelenő ikonikus helyszíneket. A túra 13 megállót és egy fakultatív megállót tartalmaz és minden a filmben szereplő épületnél/ helyszínnél lehetőség van az épületbe is bemenni, amennyiben nem a vezetett túrát választjuk (INT-09).

Gótikus út, Szlovákia, Lengyelország, Magyarország

1996-ban jött létre a Gótikus út, amely az első turisztikai útvonal Szlovákiában. Két történelmi megyét, a Szepességet és Gömört köti össze. Elhagyva az országot végighalad Lengyelország déli és Magyarország északi részén. A Gótikus út hossza 276 km, 9 városon és 24 vidéki

községeken halad át, 270 jellegzetes tájékoztató táblával van ellátva. Célja megismertetni a látogatókat a régió legértékesebb kultúr-történelmi műemlékeivel, melyek közép-európai kontextusban jöttek létre és főképpen a gótikus korszakból származnak. Egyes műemlékekre barna-fehér boltív-piktogrammal ellátott tájékoztató táblák hívják fel a látogatók figyelmét. Ezen az útvonalon a legérdekesebb műemlékek közül a Szent Jakab-templom Lőcsén, a Szepesi vár, római katolikus templom Zsigrán, a Krasznahorka vára, Betléri kastély, evangélikus templom Csetneken és a római katolikus templom Hizsynón. Nem csak monumentális várkomplexumok, történelmi városok és katedrálisok, de a legszebb és legritkább régi kis templomok, melyek falait híres mesterek freskói díszítik, találhatóak ezen az útvonalon. A Gótikus út érdekes védett természeti területeken, nemzeti parkokon, és az UNESCO Világörökségi Listáján szereplő természeti műemlékeken halad végig (INT-10) (1. kép) (1. táblázat).

1. táblázat: Tematikus utak összefoglaló táblázata
(forrás: saját szerkesztés)

Tematikus út neve	Elhelyezkedés	Téma	Lépték	Bejárhatóság	Célja
Sárkányvadász családi meseút	Noszvaj	Népmesék	7 km	gyalogosan, kerékpárral	A település legszebb részeinek bemutatása, családi kikapcsolódás
János vitéz meseút	Ráckeve	János vitéz története	4 km	gyalogosan, kerékpárral	A település legszebb részeinek bemutatása, családi kikapcsolódás
Hétágfa tanösvény	Villányi borvidék	5 különböző téma	2,5 km	gyalogosan, kerékpárral	Természettel való tudatos kapcsolódás
Európai vaskultúra útja	Észak-Magyarország	Bányászat és ipartörténet		gyalogosan, kerékpárral, gépjárművel	Észak-magyarországi régió ipartörténetének bemutatása

Grimm meseösvény	Németország	Grimm mesék	600 km	gyalogosan, kerékpárral, gépjárművel	A szerző testvér pár és a mesék helyszíneinek bemutatása
Harry Potter	London	Harry Potter filmek		gyalogosan	A filmben megjelenő épületek bemutatása
Gótikus út	Szlovákia	Gótikus korszak műemlékei	276 km	gyalogosan, kerékpárral, gépjárművel	A régió legértékesebb kultúrtörténeti műemlékeinek bemutatása



*1. kép: Tematikus utak
(balról jobbra: Sárkányvadász meseút, János vitéz meseút, Grimm meseösvény, Gótikus út)
forrás: google.hu*

Tematikus parkok

Disneyland, Kalifornia

1955-ben nyílt meg Kaliforniában, központi témája a Disney mesék. Disneyland eltért a versenytársaitól két szempontból is. A park minden kínálati eleme kapcsolódott a központi témához, azonban az egyes tematikus világok saját arculattal is rendelkeztek, ezáltal lehetővé tették a látogatók számára, hogy térben és időben is utazhassanak (PUCZKÓ-RÁTZ 2002).

Universal Studios Hollywood, Kalifornia

A kaliforniai Universal Studios 1912-ben nyitott meg filmstúdióként és 1964-ben tematikus élményparkként. A park számos attrakcióval rendelkezik, a Universal Studios által készített filmek és mesék világában. Központi témája szintén filmek és mesék. Az élményparkon kívül található még egy Universal City is a területen, amely vásárlási és étkezési szolgáltatásokat nyújt (INT-11).

Europa Park, Németország

Az Europa Park Németország legnagyobb élményparkja, teljes területe 850.000 m². A teljes komplexum összesen 970.000 m². A park központi témája Európa országai, az attrakciók egy-egy területen, egy-egy ország jellemző építészetét és a tájra jellemző egyedi vonásokat adja vissza. Összesen 16 témavilág és ezen belül 13 ország megjelenítése köré csoportosul 120 attrakció és show (INT-12).

Gardaland, Olaszország

A Gardaland Olaszországban található a Garda-tó mentén. A park összesen 70 attrakcióval rendelkezik, központi témája a földrajzi elhelyezkedésének is köszönhető, ugyanis a legtöbb attrakció hegyi és vízi vasút formájában jelenik meg és nyújt kalandregényes élményeket (INT-13) (2. kép).



2. kép: Tematikus parkok
(balról jobbra: Disneyland, Universal Studios, Europa Park, Gardaland)
forrás: google.hu/ saját fénykép

Az imént említett példák megismerése nagy segítséggel szolgálnak a diplomamunkám elkészítéséhez. Számos ötlet és megvalósítás ad inspirációt a munkámhoz a kialakítás és a

témákból adódóan. Több hazai és nemzetközi projekt témában nagyon hasonló, ahhoz, amit én elképzeltem és szeretnék megvalósítani a településen. A későbbiekben, amikor a tematikus utak és parkok létrehozására készítem el a saját javaslataimat, ezen példák alkalmazása hasznos lehet és hasznosításra is fognak kerülni.

1.3. Jelenleg hatályos koncepciók, stratégiák és programok

Ebben a részben megvizsgáltam néhány koncepciót, fejlesztési stratégiát és területi programot. Elsőként **Komárom-Esztergom Megye területfejlesztési koncepciója és programjával** foglalkoztam, amely számos turisztikai fejlesztést említ a térségre. A megye számos turisztikai potenciállal rendelkezik, amit a dombvidékes fekvésnek, valamint a Duna közelségének is köszönhet. A programban többször megjelenik az Által-ér mint turisztikai fejlesztési helyszín, ahol komplex és szolid turizmusfejlesztéseket lehet létrehozni, valamint erősíteni és kialakítani kerékpárutakat, gyalogos, lovas és vízi túraútvonalakat, továbbá egyéb turisztikai szolgáltatásokat. Ezek mellett a kerékpárút hálózat mentén komplex pihenők és szolgáltatások, valamint kiegészítő attrakciók fejlesztése a cél (kerékpáros centrum). További célként szerepel a turisztikai attrakciókhoz kapcsolódó fogadókínálat fejlesztése is megjelenik a programban, a szelíd turizmus és a bányászati tematikák mentén (Tatabányai Múzeum Bányászati és Ipari Skanzen fejlesztése). Ezenkívül megjelennek a barnamezős területek fejlesztési lehetőségei is, miszerint azok helyén lehetne parkerdőt, ligetes parkot, tájkertet vagy közösségi kertet is létrehozni (KEM. T.K. 2021).

Komárom-Esztergom Megye Integrált Területi Programjában (2021-2027) megjelennek a barnamezős területek rehabilitációja és fejlesztése, azonban a megye nem tervezi a térségben barnamezős rehabilitációs fejlesztéseket támogatni (KEM ITP 2021-2027).

Tatabánya Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2022-2027 hat fejlesztendő akcióterületet jelöl ki a településen, továbbá megnevezi az akcióterületeken megvalósításra kerülő fejlesztéseket. Elsődleges projektnek minősül az Ipari Skanzenben egy látogatóközpont kialakítása. Az Ipari Skanzenben a látogatók megismerhetik Tatabánya történetét és a bányászat egykori jelenlétét egy régi bányaüzem teljes épületegyüttesével. További kiemelő fejlesztés, ami turisztikai szempontból fontos, ám akcióterületen kívüli, újabb kerékpárutak kiépítése. Továbbá jelenleg meglévő kerékpárutak hozzákapcsolása a fő kerékpár tengelyhez a településen (TB. MJV. ITS 2022-2027).

Ezután megvizsgáltam **Tatabánya Megyei Jogú Város Integrált Területi Programját** is, amelyben részletesen kifejtésre kerülnek a települési turisztikai fejlesztési koncepciók, valamint Tatabánya jövőképe 2030-ig. „Tatabánya otthonos, vonzó arculattal rendelkező, dinamikusan fejlődő város, mely a természeti környezet és a városi szolgáltatások kínálata mellett a magas színvonalú oktatás-nevelésre, a korszerű egészségfejlesztésre fókuszálva, a korszerű ipari infrastruktúrára, valamint az innovációs területek támogatására és a versenyképes gazdaságra alapoz.” Átfogó célként megjelenik a városi szolgáltatások komplex fejlesztése és egy XXI. századi vonzó városi környezet megteremtése. Továbbá rész célként megfogalmazza a megyei és városi rekreációs és kereskedelmi célú szolgáltatás fejlesztést. Az ITP célterülete erre pedig a gazdaságfejlesztésen belül a fenntartható turisztikai fejlesztések. Ezenkívül megfogalmazódott a programban a városhálózati csomóponti fejlesztés, miszerint Tatabányát Oroszlányt és Tatát egy szintre kell helyezni és egy fejlesztési rendszerbe kell integrálni, hogy növelni lehessen a vendégéjszakákat és az eltöltött látogatások számát a térségben. A város kiemelt célja ennek tekintetében helyi és térségi szintű turisztikai termékcsomagok létrehozása és kisléptékű infrastrukturális turisztikai fejlesztések megkezdése. A tervezett fejlesztések már meglévő turisztikai attrakciókra alapoznak, valamint azok közvetlen és kiegészítő fejlesztései. Továbbá célként jelenik meg a település bányász hagyományainak megőrzése képpen a műemléki védelmet élvező Tishti Kaszinó revitalizációja is. További átfogó cél egy egységes városhálózati arculat kialakítása a könnyebb azonosíthatóság, valamint a külső és belső kommunikáció segítése érdekében. A következő célkitűzési pontban pedig megjelennek az alulhasznosított területek új funkcióval való ellátása. Ennél a pontnál neheztítő körülményként meg kell említeni, hogy ezen területek jelentős része nem önkormányzati tulajdonban van (TB. MJV. ITP. 2020).

2. VIZSGÁLAT

Ebben a fejezetben szeretném bemutatni Tatabánya elhelyezkedését, gazdasági és társadalmi viszonyait, a turizmus helyét a településen, a turisztikai infra- és szuprastruktúrát, a természeti adottságait, védett területeit, táj- és településtörténetét szakirodalmak, valamint történeti térképek segítségével. Továbbá készítek egy értékleltárt a településen található épített és természeti elemekről, illetve megvizsgálom a barnamezős és alulhasznosított területeket is.

2.1. Területi lehatárolás

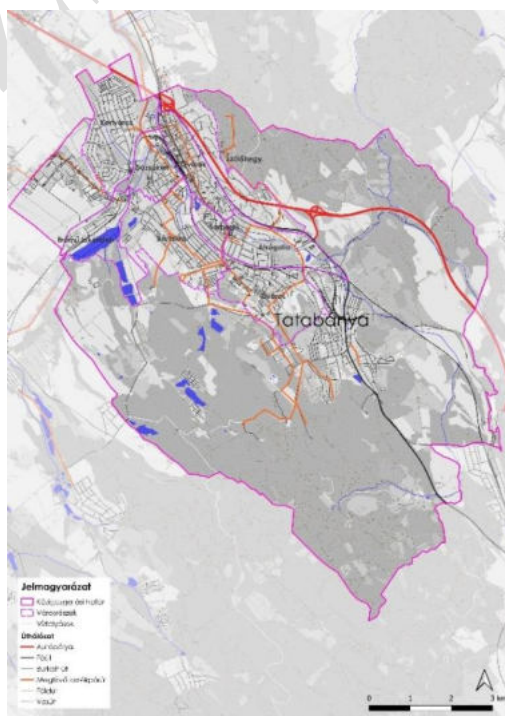
A tervezési területem Tatabánya, Komárom-Esztergom Vármegye déli részén, a Vértes és a Gerecse közötti völgyben található, Budapesttől 55 kilométerre (1. ábra). Tatabánya 16 városrészre osztható és diplomamunkámban a teljes településsel fogok foglalkozni (2. ábra).



1. ábra: Elhelyezkedés
alaptérkép forrása: KSH

2.2. Térségi elhelyezkedés, regionális kapcsolatok

A település a Dunántúli-középhegységben, azon belül is a Tatabányai járásban helyezkedik el. A település lakossága 65.145 fő és 91,42 km² nagyságú, amit nyugatról Vértessomló és Környe, északról Vértesszőlős és Vértestolna, észak-keletről Tarján, keletről Bicske, valamint dél-keletről pedig Szárliget települések határolják (INT-14).



2. ábra: Lehatárolás
alaptérkép forrása: Open Street Map

A településen kelet-nyugati irányban áthalad az 1-es számú főút, valamint az M1-es autópálya is. Ezentúl számos alsóbbrendű út is összeköti a várost a környező településekkel. Tatabányától 10 km-re, Kecskéden található egy kisebb repülőtér, de a nemzetközi repülőtér is maximum másfél óra alatt megközelíthető az autópályán. A településen a közösségi közlekedés két formája érhető el: a MÁV 1-es, 12-es, 13-as vasútvonalai érintik. Budapest felé óránként több vonat is indul, Kelenföld akár 30 perc alatt elérhető, az ellenkező irányba Győr felé pedig akár átszállás nélkül Németország is elérhető. A Budapest-

Hegyeshalom vasútvonal – az ország leggyorsabb vasútvonala – két állomása is található Tatabányán. A helyi közösségi közlekedést buszjáratok szolgálják, amelyekkel könnyen megközelíthető a város bármely területe, valamint az Ipari Park is (ITS 2022-2027).

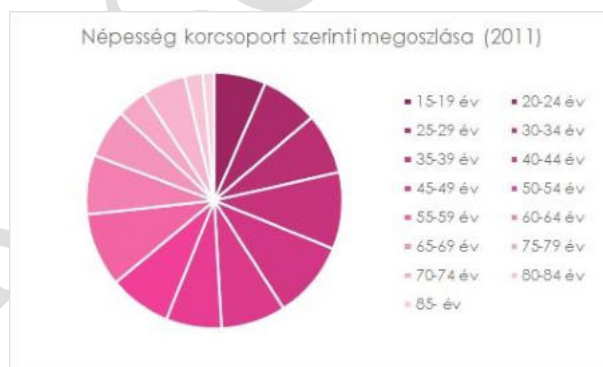
A települési főúthálózati adottságoknak köszönhetően a közösségi közlekedési ellátottság is megfelelő mind a településen belül mind Tatabánya és a szomszédos települések között.

A 2013-ban átadott Által-ér völgyi kerékpárút Tata és Tatabánya közötti része nagyban fellendítette a kerékpáros turizmust és nem csak a helyben lakók használják napi rendszerességgel, hanem számos turista is igénybe veszi. Az útszakasz 2020-ban elnyerte az Év Kerékpárútja címet is. Ma már a kerékpárút 21 kilométer hosszú, amely Tatabányától Dunaalmásig vezet (INT-15).

2.3. Társadalmi és gazdasági áttekintés

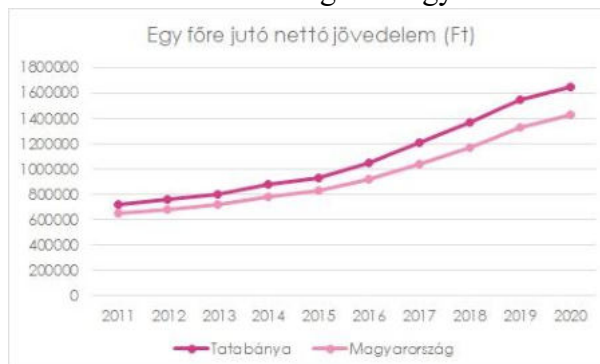
Társadalmi

A KSH adatai alapján 2021-ben Tatabánya lakossága 66.349 fő volt, míg 2011-es népszámlálás idején 70.586 fő. Az állandó népesség csökkenő tendenciát mutat a településen. Ezt a korcsoport szerinti népesség megoszlása is jól szemlélteti miszerint a tatabányai lakosok majdnem 20%-a 64 év feletti (3. ábra). A népesség korfájának alakulása mellett a vándorlások aránya is meghatározza a népességszám alakulását. 2010 és 2020 között a településre bevándorlók száma 1307 fő, míg az elvándorlók száma 1777 fő. Tatabánya lakosainak nemzetiségi hovatartozását tekintve igen vegyes. A két legmeghatározóbb nemzetiségi kisebbség a településen a német és a roma. Annak ellenére, hogy a többi nemzetiség részaránya viszonylag alacsony a településen több nemzetiségi önkormányzat is található, mint például: szlovák, lengyel, görög, német és roma. A vallási összetételt tekintve a településen lakók több mint egyharmada egy



3. ábra: Népesség korcsoport szerinti megoszlása
forrás: Teir

2010 és 2020 között a településre bevándorlók száma 1307 fő, míg az elvándorlók száma 1777 fő. Tatabánya lakosainak nemzetiségi hovatartozását tekintve igen vegyes. A két



4. ábra: Egy főre jutó nettó jövedelem
forrás: Teir

vallási közösséghez és felekezethez sem tartozik. A legnagyobb vallási csoport a római

katolikus, a lakosok 25,6%-a. A másik legnagyobb csoport pedig a református, amely a lakosok 6%-a. Az iskolázottságot tekintve a településen legnagyobb számban a legmagasabb iskolai végzettség az érettségi, 28,9%-kal. Munkanélküliséget tekintve az utóbbi években stagnálnak a számok. 2020-ban 1227 fő volt az állaskeresők száma a településen. Az egy lakosra jutó nettó jövedelem 2020-as adatok alapján 1.648.813 forint, ami az országos szintnél 223.479 forinttal több (4. ábra). Társadalmi és térbeli rétegződést tekintve, Tatabányán a térbeli rétegződés az egykori még felszámolatlan bányatelepeken (Mésztelep, VI-os telep) a legmarkánsabb. Ezek a telepek a településhez képest szegregáltan helyezkednek el a város perifériás területein. A telepeken lakó gyermekek számára az alapvető oktatási intézmények megtalálhatóak, könnyen megközelíthetőek, hiszen a telepeken belül helyezkednek el. A telepeken található lakásállomány nagyjából ötöde komfort nélküli. Ezen lakásoknál hiányos a közműkiépítettség, több háztartás is kútból biztosítja az ivóvizet. A Máltai Szeretetszolgálat Tatabányán is tevékenykedik a Jelenlét Programmal, melynek célja a város e két szegregátumában élő emberek megsegítése (ITS 2022-2027).

Gazdasági

A KSH 2020-as adatai alapján Tatabányán 5351 vállalkozás működött (5. ábra). A legtöbb vállalkozás a „szakmai, tudományos, műszaki tevékenység” a „kereskedelem, gépjárműjavítás” és az „építőipar” ágazatokból volt. Ezen ágazatokat tekintve Tatabánya megyei szinten is fontos szerepet tölt be. Ezenkívül Tatabánya gazdaságának legfontosabb eleme a Tatabányai Ipari Park,



5. ábra: Működő vállalkozások (db)
forrás: Teir

amely közel 30 vállalkozásnak és számos hazai és nemzetközi vállalatnak ad helyet. A vállalkozások között megtalálhatóak a gépipar, az autóipar, az elektronika, a szállítmányozás és logisztika, az egészségügyi ipar, valamint a csomagolás és műanyagipar neves szereplői. A legnagyobb vállalat az Aptiv Kft., amely elektromos csatlakozó elemek és kábelek gyártásával foglalkozik, a következő pedig a GRUNDFOS Magyarország Gyártó Kft., amelynek a szivattyúgyártás a fő profilja. A Tatabányai Ipari Park évről évre dinamikusan nő, a teljes terület közművesített, sorra újabb és újabb vállalatok építik meg itt gyáraikat, telephelyeiket. Az úthálózat teljes mértékben alkalmas kamionforgalomra, a buszjáratoknak köszönhetően pedig szerves része a települési közösségi közlekedési hálózatnak. A helyi közösségi közlekedésnek

egyre nagyobb kihívást jelent az utasok megfelelő szállítása. Az Ipari Park adja a településen a legtöbb munkalehetőséget. A tatabányai Edutus Egyetem a város gazdasága szempontjából releváns képzéseket indít, melyek pozitív hatással vannak a lokális munkaerőpiacra. Az egyetem folyamatosan törekszik a kutatás-fejlesztési és tudáshasznosítási tevékenység színvonalának javítására. A településen működik egy Gazdaságfejlesztő Szervezet melynek feladatai közé tartozik a munkahelyteremtés, munkaerő-megtartó képesség javítása, új üzem, gyár vagy kereskedelmi létesítmény letelepedésének elősegítése, ingatlanhasznosítás, nemzetközi és régiós gazdaságfejlesztési programokban való részvétel (ITS 2022-2027).

2.4. Turizmus helye a település gazdaságában

2.4.1. Szervezeti háttér

A Duna-Gerecse Turisztikai desztináció menedzsmentet 2011-ben alapította a Tata és Környéke Turisztikai Egyesület, a Komáromi Turisztikai Egyesület és a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat, amelyhez 2016-ban csatlakozott a dorogi egyesület, 2017-ben pedig Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzata. A TDM modell célja, hogy helyi szinten a lehető legszélesebb együttműködés alakuljon ki a turizmusban érdekelt szektorok között, valamint az elképzeléseket összehangolva, illetve térségi szinten egy egységes turisztikai fejlesztési stratégia kidolgozására és megvalósítására fókuszáljanak. A szervezet fő feladatai a térségi szintű turisztikai kutatások, az arra épülő oktatás és képzés, valamint a térségi turisztikai marketingtevékenység (INT-16). Ezenkívül jelen van a városban a Tatabánya Pont Rendezvényszervező és Turisztikai Iroda Közhasznú Nonprofit Kft, amely a településen megrendezendő programokért felel, mint például: Sörfesztivál, Bányásznapi, Majális, Gyereknapi, Húsvéti ünnepségek, Adventi vásár, Faszén fesztivál és egyéb fesztiválok.

2.4.2. Események, programok

A településen számos olyan program és esemény kerül megrendezésre évről évre, amelyek mind a helyieknek, mind a környékbéli települések lakosainak nyújtanak kapcsolódási és szórakozási lehetőségeket. A



6. ábra: Gerecse teljesítménytúra
forrás: <https://www.gerecse50.hu/>

város legrangosabb eseménye az aktív turizmushoz köthető, amely országszerte több ezer embert vonz a városba, ez a **Gerecse 50 teljesítménytúra** (6. ábra). Az esemény egy túra a Gerecse hegységben, amelyet meg lehet tenni 10, 20, 30 vagy 50 km-en. Minden évben hagyományosan április harmadik hétvégéjén kerül megrendezésre. A rajt és cél állomások évről évre sokat változtak, idén (2023) azonban a nemrégiben megújult Megyeháza térről fog rajtolni

a túra és ide is érkezik vissza. Az első Gerecse 50 1982-ben került megrendezésre, ekkor még csak 415 fő indult a teljesítménytúrán. Az évek során az esemény országos jelentőségűre fejlődött. Ahhoz, hogy részt tudjunk venni a túrán előzetes online nevezésre van szükség és a nevezési díj kifizetésére. A helyszínen nincs lehetőség már erre. Az idei évben az előzetes nevezések alapján az 50 km-es szakaszra 2550 ember regisztrált (a létszámlimit 85%-a), a 30 km-es szakaszra 1312 ember (a létszámlimit 75%-a), a 20 km-es szakaszra 1750 fő és a 10 km-es szakaszra pedig 1500 fő. A 20 és 10 km-es szakaszon 100%-osan megtelt a jelentkezési létszámlimit. Az esemény főszervezője 2018 óta a Magyar Természetjáró Szövetség (INT-17).

A szintén nagy népszerűségnek örvendő **Tatabányai Sörfesztivál** is minden évben megrendezésre kerül a településen, amelyre szintén több ezren látogatnak el (7. ábra). Számos zenei programmal, neves előadókkal, gasztronómiai



7. ábra: Tatabányai Sörfesztivál
forrás: <https://avertesagoraja.hu/>

élményekkel, sörkülönlegességekkel, valamint kézműves kereskedők vásárával szolgálnak az ide látogatóknak. Az esemény ingyenes, így bárki szabadon látogathatja. Az idei évig az Árpád-téren a város főterén került megrendezésre az esemény, azonban ebben az évben a 9. Tatabányai Sörfesztivál a Május 1. parkba költözik. Az Oktatási és Kulturális Bizottság nem szeretne volna megrendezni az idei évben a fesztivált, de az önkormányzat felmérte a lakosság igényeit, miszerint egy szavazást hozott létre a település honlapján, és a helyiek megszavazták a sörfesztivál megrendezését (INT-18).

A következő fontos esemény a településen a város történelméhez köthető, ez pedig a **Tatabányai Bányásznapi** (8. ábra). A bányásznapot 1951-től szeptember első vasárnapján tartják országszerte. A Bányásznapi megünneplésének a módja sokat változott, formálódott, de a nagy változást a 70-es



8. ábra: Tatabánya Bányász nap
forrás: <https://avertesagoraja.hu/>

években Gál István kezdeményezésére kialakult rend hozta, melyben színvonalas kulturális műsor és nívós népművészeti vásár adott keretet ennek az ünnepnek. Napjainkra is sokat formálódott az esemény, amely fix elemeket tartalmaz és 3 napig tart. Fontosabb részei a programnak: a tömegszerencsétlenségek áldozatai sírjainak megkoszorúzása, az utolsó nagy

tatabányai bányaszerencsétlenség. a XII/a aknában, áldozatai emlékművének koszorúzása, koszorúzás a központi bányász emlékműnél, gálaműsor a Jászai Mari Színház Népházban, kegyeleti láng meggyújtása a Bányász Kegyeleti Emlékműnél, bányásztalálkozó a Szabadtéri Bányász Múzeumban, országos csilletoló verseny, esti zárásként pedig bányászlámpás felvonulás. Ezen események mellett magas színvonalú zenei, gasztronómiai programok, valamint népművészeti kézműves kereskedők is várják az idelátogatókat (INT-19). A rendezvény szintén ingyenes, bárki szabadon látogathatja.

Szintén fontos megemlíteni a **Tatabányai Forgórózsa fesztivált**, amely egy magas színvonalú kulturális esemény (9. ábra).

A fesztivál civil kezdeményezésre jött létre a településen, azonban 2012-től már Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzata is segíti és támogatja. 2013-tól a Vértes Agorája a megvalósításban is jelentős szerepet vállal, mint szervezőpartner. A fesztivál célja, hogy bemutassa a Kárpát-medencében élő magyarság archaikus népi kultúráját, minden évben más-más tájegységet kiemelve. A fesztivál legfontosabb momentuma, hogy az adott tájegységből meghívásra került



9. ábra: Forgórózsa fesztivál
forrás:

<https://www.forgorozsafesztival.hu/>

idős hagyományörzőkkel találkozhassanak az érdeklődők, megtekinthessék a műsorukat, a még élő hagyományaikat és népviseletüket. A fesztivál korábban egy napos volt, napjainkban azonban már ez az esemény is három napig tart. Idén kerül megrendezésre a XI. Forgórózsa fesztivál (INT-20).

Ezekén kívül számos kisebb fesztivál és esemény is megrendezésre szokott kerülni a településen, mint például a Faszén fesztivál, amely egy gasztronómiai fesztivál, tájjellegű ételek kerülnek elkészítésre grillen vagy bográcsban, emellett zenei programokkal is várják a jelentkezőket. A fesztivál ingyenes és bárki szabadon látogathatja, azonban a főzésre regisztráció szükséges. Továbbá minden évben megrendezésre kerül a Majális, a Gyermek nap, húsvéti ünnepségek és augusztus 20.-ai programok.

2.5. Turisztikai infra- és szuprastruktúra

2.5.1. Túraútvonalak

Tatabányán kedvező földrajzi fekvésének köszönhetően több turistaútvonal is megtalálható. A településről szinte bármelyik irányba elindulva találhatunk úticélt. Észak-kelet felé indulva a Gerecse vonulataiban megtekinthető a János-forrás, a Turul emlékmű, a Razinger Vince kilátó,

a Szelim barlang, valamint számos további barlang is Vértestolna és Tarján irányába. Dél- és dél-nyugat irányába a Vértes hegység nyújt kirándulási lehetőségeket. Ezeken az útvonalakon áthaladva a Vértesi Natúrparkon el lehet érni Csákányospusztát, Körtvélyespusztát, végül pedig Visegrád irányába a Vitányvárat is (10. ábra).

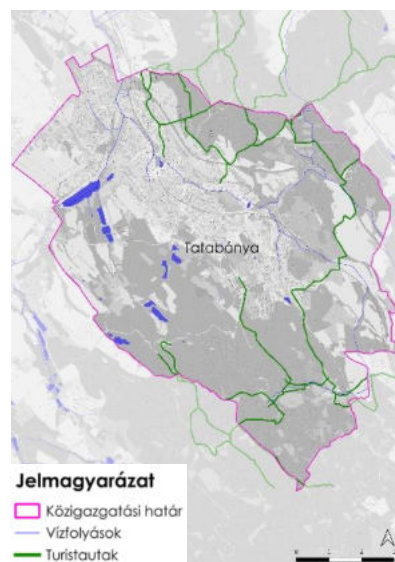
2.5.2. Kerékpárutak

A településen egyre nagyobb az igény a kerékpáros közlekedésre. A kerékpárúthálózat folyamatosan bővül.

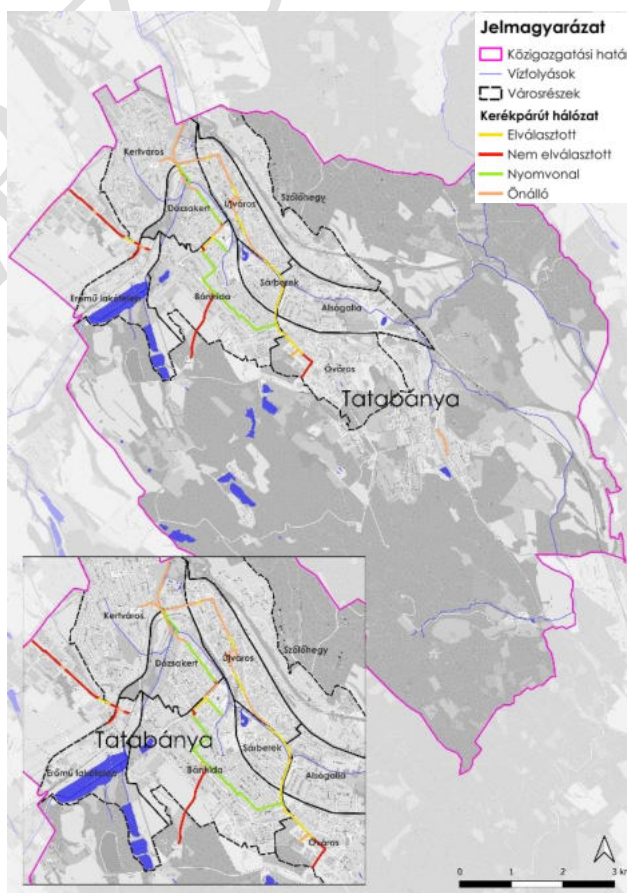
2013 őszétől kezdve lehet már használni az Által-ér völgyi kerékpárutat, ami Tatabányáról indulva Vértesszőlősön keresztül végig vezet Tataig. Ennek a fejlesztésnek

köszönhetően már egészen Óvárostól el lehet jutni kiépített kerékpárúton az Által-ér völgyi útvonal kezdőpontjáiig, így mintegy 6 km kerékpárút található a településen. Ezenkívül számos helyen helyezkedik még el kiépített kerékpárút és kerékpáros nyomvonal is (11. ábra) (INT-21).

Azonban szükséges megemlíteni, hogy a fejlesztések ellenére sem képeztek összefüggő hálózatot, és a szakaszokon belül is folytonossági hiányt okoznak az oldalváltások. A meglévő kerékpárutak a legtöbb helyen egyoldali kétirányú közlekedést biztosítanak, amelyek konfliktust okoznak a gyalogos és kerékpáros közlekedés között. A 2022-es kerékpáros fejlesztéseknek köszönhetően kialakult a településen egy 15 km hosszúságú összefüggő kerékpárút. A fejlesztések fő célja az volt, hogy a már meglévő utak között a hiányokat pótolják, hálózatot alakítsanak ki, valamint az utazási láncokba való integrálódás (pl. vasút).



10. ábra: Turistautak
alaptérkép forrása: Open Street Map



11. ábra: Kerékpárút hálózat
alaptérkép forrása: Open Street Map

A városrészek kerékpáros hálózataról elmondható, hogy Felsőgallán a temető és a templom közötti szakaszra kiterjedő önálló kerékpárút létesült a Szent István út rekonstrukciója során. Bánhida városrészben a főútvonalon halad végig kerékpárnyom, valamint Síkvölgy irányában indul egy önálló kerékpárút. A 2023-ban átadott legújabb közúti fejlesztés nyomvonala mentén is kialakításra került elválasztott kerékpárút a Bánhida és Sárberék városrészeket összekötő vasúti aluljárónál. Ezenkívül Sárberék településrész nem rendelkezik kerékpáros infrastruktúrával. Az Erőmű lakótelepen is található minimális kerékpáros infrastruktúra, ami az ipari park felé veszi az irányt, ez azonban semmilyen formában nem csatlakozik a települési kerékpárúthálózathoz. Dózsakert városrészben a főútvonalon található kerékpárnyom, amely csatlakozik az Által-ér völgyi kerékpárúthoz. Újváros és Alsógalla városrészekben a város gerincét alkotó útvonal (Szent Borbála út – Összekötő út – Köztársaság útja – Győri út) mentén található a leghosszabb kijelölt osztott gyalog- és kerékpárút (TB. IV. KV. 2022).

2.5.3. Szálláshelyek és vendégforgalom

Megvizsgáltam a településen található szálláshelyeket típus és darabszám szerint, valamint a vendégforgalmat is a szálláshelyek típusának függvényében. Tatabányán a legtöbb szálláshelyet, kereskedelmi szálláshelyek egységeik biztosítják, de ezek száma is összesen csak 10 db alatt van 2014-es adatok alapján. Ezenkívül található a településen több panzió, szálloda, közösségi szálláshely, továbbá egy üdülőház és egy wellness szálloda is (12. ábra). A vendégéjszakák számát tekintve 2016-os adatok alapján, az idelátogatók legnagyobb arányban kereskedelmi szálláshelyekre foglaltak szobát (13. ábra). Emellett a szállodai vendégéjszakák száma is magas. Továbbá megvizsgáltam a külföldiek arányát a vendégéjszakák számában, és a 2016-os adatok alapján a kereskedelmi szálláshelyek 54,7% volt a külföldiek aránya (KSH).



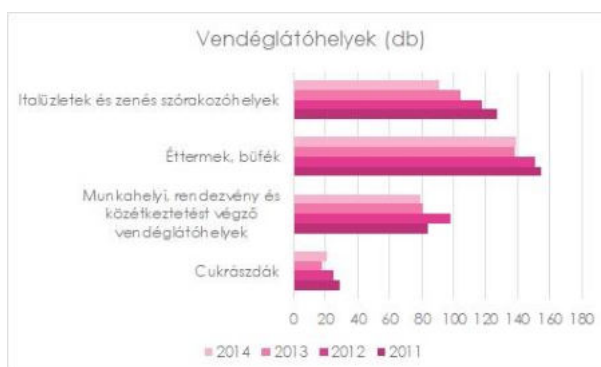
12. ábra: Szálláshely típusok
forrás: Teir



13. ábra: Vendégéjszakák száma
forrás: Teir

2.5.4. Vendéglátóhelyek

A szálláshelyek mellett megvizsgáltam a vendéglátóhelyeket is típus és darabszám alapján. Itt is a KSH legfrissebb, 2014-es adatait tudtam alapul venni. Ekkor a településen a négy kategória közül étteremből és büféből volt a legtöbb, majdnem 140 darab. A következő az italüzletek és zenés szórakozóhelyek, amelyekből kb. 90 darab volt. Munkahelyi rendezvény és közétkeztetést biztosító vendéglátóhelyekből volt 80 darab, cukrászdából pedig mindössze 20 darab (KSH) (14. ábra).



14. ábra: Vendéglátóhelyek (db)
forrás: Teir

2.6. Táj- és településtörténet

Tatabánya, mint önálló város 1947-ben létesült Bánhida, Alsógalla, Felsőgalla és Tatabánya egyesítésével. 1950-től Komárom- Esztergom Vármegye székhelye és 1991-től megyei jogú városként működik. A település és környéke az ősidők óta lakott hely kedvező természeti adottságai miatt. Legfontosabb régészeti lelőhelyük a Szelim barlang volt. Tatabánya elődvárosaihoz számos honfoglaláskori legenda kapcsolódik. A bánhidai csata emlékműveként állították fel a Kő-hegyen a Turul emlékművet. A települést alkotó falvak már az államalapítás után szerves részei voltak a magyar történelemnek. A Bél Mátyás leírásában említett „régí országút”, azaz mészárosok útja több évszázadon át volt a legjelentősebb kereskedelmi útvonal, és ez érintette Alsógallát, Felsőgallát és Bánhidát is. A települések nevei már igen korai forrásokban is fellelhetők. Gallát először egy 1251-es oklevél említi, 1440-ben pedig már mindkét Gallát megemlégették. Bánhida neve először egy 1288-as királyi oklevélben volt olvasható. A mohácsi vész után ezt a területet is felégették a törökök, ekkor a lakosság egy része elmenekült vagy török fogságba esett. A tulajdonviszonyok ekkor állandóan változtak. 1727-ben azonban gróf Eszterházy József megvásárolta Tatát a hozzá tartozó falvakkal együtt, aminek része volt Alsógalla, Felsőgalla és Bánhida is. Így alakult meg a tatái-gezesi uradalom. A térségben a XIX. század végén megjelenő szénbányászat hozott döntő változást. 1896-tól kezdődően a szénkitermelés folyamatosan nőtt és a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. egy sokszínű gazdasági tevékenységet, több lábon álló gazdaságot épített fel. A bányászatnak köszönhetően 1902-ben jött létre Tatabánya város. 1940-re az egykori bányatelepből az Észak-Dunántúl egyik legjelentősebb gyáripari centruma lett. Az üzemek több mint 30 ezer ember

megélhetését biztosították, ezzel megteremtették a „magyar Ruhr-vidék”-et. Közigazgatási és gazdasági szempontból, valamint a munkáskolóniák felépítésével együttesen indokolt volt a községek egyesítése. Mikor Tatabánya 1947-ben várossá vált, ekkor az ország nehéziparának és szénbányászatának jelentős centruma volt. A megyeszékhelyi rang következtében még inkább fejlődésnek indult a város, sorra épültek az új lakótelepek. Az 1950-es és 60-as években alakították ki a városközpontot, valamint új városrészeket. Ebben az időben szinte minden családnak a városban volt kötődése a szénbányászathoz. 1987-ben jött a változás, amikor is a tatabányai szénvagyon kimerült és a bányaüzemek megszűntek. A rendszerváltás után a város önkormányzata a társadalmi és gazdasági nehézségeket tudatos várospolitikával és tervszerű gazdaságfejlesztési munkával tudta áthidalni az itt élő polgárok aktív közreműködésével együtt. Ennek következtében a város gazdasága újjáéledt. Új gyárak, vállalatok települtek a városba, több ezer új munkahely jött létre és ma Tatabánya az ország egyik legdinamikusabban fejlődő városa (INT-22).

2.7. Táji- és természeti adottságok

Ebben a részben megvizsgáltam a település éghajlatát, domborzatát, talaját, vízrajzát, illetve állat- és növényvilágát.

2.7.1. Éghajlat

A település éghajlatában kettős hatás figyelhető meg:

- a déli részen a Dunántúli-középhegység
- az északi oldalon pedig a Kisalföld mikroklímája van hatással a területre.

Míg a dombvidéki részek hűvösebb nyarú, közepesen csapadékos helyek, addig az északi oldalon nagyobb az esély a szárazságra. Az uralkodó szélirány ÉNY-i, a szél átlagos sebessége 2,0-2,5 m/s. Az évi csapadékmennyiség nagyrésze május-augusztus között hullik, átlagosan 550-600 mm (TB. IV. KV. 2022).

2.7.2. Domborzat, földtan

Jelentős mértékű domborzati különbségek alakultak ki a mezozoos aljzatban a kréta időszak szerkezeti mozgások következtében. Jelentős kiterjedésű kőszénösszletek keletkeztek a középső-eocén tengerelöntés után. A tatabányai barnakőszén bányászat 1896-1987 között folyt. A Dunántúli-középhegység csapásában az Által-ér völgy DNY-EK-i szerkezeti vonalak mentén formálódott eróziós völgyrendszer, amely a negyedidőszak során nyerte el mai arculatát (DÖVÉNYI 2010).

2.7.3. Talaj

Tatabánya fekvésének köszönhetően a talajtípusait a domborzati kettősség határozza meg. Az Által-ér mentén réti öntéstalajok jelennek meg. A Vértes és a Gerecse hegyvidéki területein a rendzina talaj dominál, továbbá néhol megjelennek köves földes kopárok is. Szintén hegyvidéki területen jelenik meg a Ramman-féle barna erdőtalaj, valamint kisebb foltokban a kovárványos barna erdőtalaj (TB. IV. KV 2022).

2.7.4. Vízrajz

Felszíni vizek

Állóvizekből is több található a településen, amelyek közül a legnagyobb a Bánhidai hűtőtó, amely állami tulajdonban van. Önkormányzati tulajdonban van a Csónakázó-tó és a Liget-tó (3. kép). A Csónakázó-tó a település központjában található, települési rendezvényeknek ad otthont, fő szerepe a rekreáció. A településen található tavak még: Farkas tavak, Kéki-tó, Síkvölgyi tavak, Dubnik tavak, Kacsás-tó, Galambász tó, Munkásréti tavak és a Marasztok-tó.



3. kép: Csónakázó-tó
forrás: saját kép

Az Által-ér a térség meghatározó vízfolyása, vízjárása szélsőséges, a nyári nagyobb csapadékokból jellemző árhullám kialakulása (4. kép). Száraz időben a vizeket a tározók párolgására használják fel. Az egyik legjelentősebb tároló, amely az Által-éren létesült a tatabányai 37 hektár nagyságú Bánhidai hűtőtó. A település másik jelentős vízfolyása a Galla-patak. A patak medre részben burkolt, hosszabb részben földmedrű. Ezenkívül Tatabánya jelentősebb vízfolyásai: Csákány és Tarján patak, Marasztok patak, Új- és Öreg Dubnik patak, Palahányó patak, Szent-György patak és Szent-György ér. Ezen vízfolyások befogadói az Által-ér és a Galla-patak.



4. kép: Által-ér
forrás: saját kép

Felszín alatti vizek

Felszín alatti vizek szempontjából Tatabánya érzékeny területen fekvő település. A városban két vízkiemelő akna található: XIV/A és XV/C. Ezek emelik felszínre a karsztvíz-bázisból a jó minőségű ivóvizet. A tatabányai kistérség hasznosítható felszín alatti vizei karsztvizek, amelyek források formájában törnek a felszínre a Vértes és a Gerecse peremterületein. Az elmúlt évtizedekben a karsztvíz szintje negyven métert emelkedett. Ennek következtében mind

minőségi, mind mennyiségi változásokra kell felkészülni. A térségi ivóvízellátást biztosító karsztvíz a település szinte egyetlen megújuló természeti erőforrása, ennek következtében fokozott figyelmet kell szentelni ennek védelmére (TB. IV. KV 2022).

2.7.5. Állat- és növényvilág

Állatvilág

A térség állatvilágából kiemelkedő a denevérfauna és madárvilág gazdasága. Megtalálhatóak fokozottan védett denevérfajok is köztük a kereknyergű patkósdenevér, csonkafülű denevér, pisze denevér és a nagyfülű denevér, de ezek mellett számos védett denevérfaj is él a területen. A madárvilág fokozottan védett fajai közül itt fészkel a fekete gólya, barna kánya, kígyászölyv, rétisas, kerecsen- és vándorsólyom, parlagi sas, uhu, gyöngybagoly, gyurgyalag, fehérhátú fakopáncs, hamvas küllő, bajszos sármány és az örvös légykapó a legfontosabbak. Emellett előfordulnak emlős fajok is a területen, mint a vidra, a borz, a vadmacska, valamint a nagy- és mogyorós pele is. A hüllők és kétélűek közül megtalálható több béka, sikló és gyík faj is, mint a barna varangy, zöld levelibéka, vöröshasú unka, erdei béka, illetve az erdei- és rézsikló, a lábatlan és a zöld gyík (TB. IV. KV 2022).

Növényvilág

A településen található természetközeli erdők legnagyobb kiterjedésű növénytársulásai a cseres- tölgyesek, a mészkedvelő molyhos- tölgyesek, illetve a magasabb régiókban a bükkösök. A Gerecsében több értékes növényfaj is megtalálható köztük a sárga kövirózsa (*Sempervivum globiferum subsp. hirtum*), magyar zergevirág (*Doronicum hungaricum*), sugaras zsoltina (*Serrulata radiata*), turbánliliom (*Lilium martagon*), illetve az árvalányhaj (*Stipa* spp.). Fokozottan védett növényfaj például a magyarföldi husáng (*Ferula sadleriana*) (TB. IV. KV 2022).

2.8. Területi védettségek és az Országos Ökológiai Hálózat

Megvizsgáltam, hogy a településen milyen nemzetközi és országos szintű védettségek vannak. Így találhatóak itt Natura2000 területek, Országos Ökológiai Hálózat, Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága alá eső területek, Gerecse Tájvédelmi Körzet, valamint ex lege védett területek.

Nemzetközi védelem

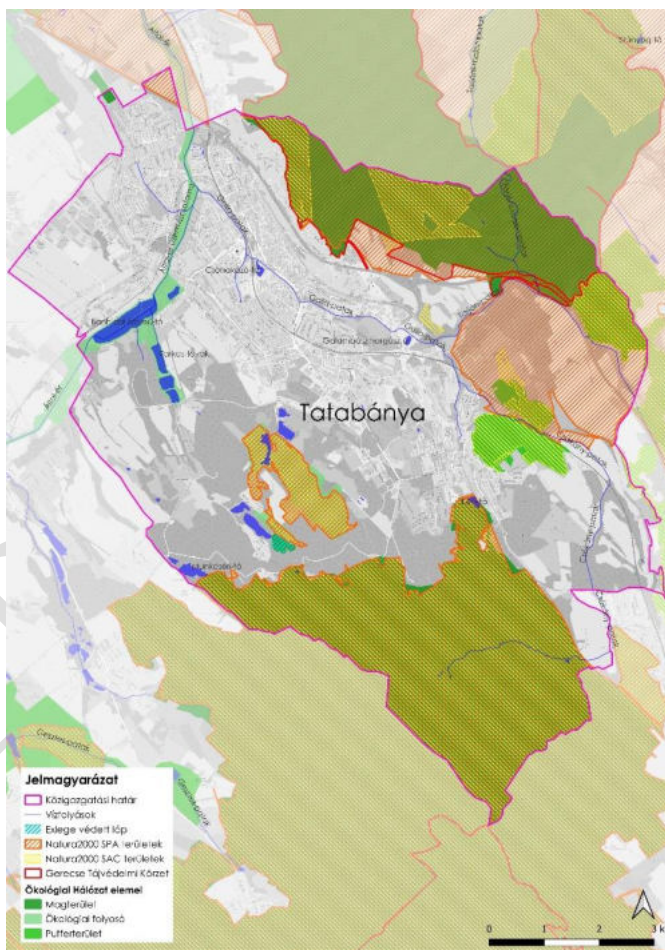
2.8.1. Natura2000 területek

A Natura2000 program az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelveket egyesíti, célja a biológiai sokféleség csökkenésének megakadályozása. Ezt a célt, olyan védett területek hálózatával kívánja elérni, amelyek egész Európa szempontjából a legjelentősebb, veszélyeztetett vagy egyedi élőhelytípusokat és fajokat őrzik. Tatabánya területén a kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek és a különleges madárvédelmi területek egyaránt a Gerecsében és a Vértesben találhatóak (TB.IV.KV. 2022).

Országos védelem

2.8.2. Gerecse Tájvédelmi Körzet

A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága alá eső Gerecse Tájvédelmi Körzet Tatabányán is megtalálható. A terület teljes kiterjedése 8739 hektár, amelyből 1365 hektár fokozottan védett. Három nagy területre lehet felosztani: Nyugati-Gerecse, Központi-Gerecse és Keleti-Gerecse. A Tájvédelmi Körzetet 1977-ben hozták létre (INT-23).



15. ábra: Védettségek és az Ökológiai Hálózat
forrás: saját szerkesztés

2.8.3. Ex lege védett területek

Tatabánya magasabb szintű védelemmel nem védett területein számos ex lege védett forrás, valamint egy ex lege védett láp is található (15. ábra).

2.8.4. Helyi jelentőségű természetvédelmi területek

Továbbá számos helyi jelentőségű természetvédelmi terület található a településen, mint: Újvárosi Szanatórium TT, Síkvölgyi tölgyek a szanatórium területén TT, Jubileum Park TT, Május 1. Park TT, Népház-liget TT, Kálvária-hegy TT, Észak-vértesi TT, Bánhida, Erőmű tér TT, Béke Park TT, Béke út melletti kiserdő TT, Záray Márta pihenőpark TT, Farkas-tavak TT (TB.IV.KV. 2022) (5. kép).



5. kép: Népház-liget
forrás: saját kép

2.8.5. Országos Ökológiai Hálózat

Az ökológiai hálózat az élőhelyek és életközösségek védelmén túl biztosítja a közöttük lévő biológiai kapcsolat megőrzését és fejlesztését. Az ökológiai hálózathoz tartozik az országos jelentőségű természetvédelmi és természetközeli területek, valamint a közöttük lévő kapcsolatot teremtő ökológiai folyosók egységes rendszere, amelynek részei a magterületek, az ökológiai folyosók és a pufferterületek. Tatabányán a hálózat mindhárom eleme megtalálható. Legjelentősebbek a magterületek (TB.IV.KV. 2022).

2.9. A térség turizmusának áttekintése

A későbbi javaslataim megalapozásához elengedhetetlen a településről egy kicsit kitekinteni és megnézni annak tágabb környezetét. Szükséges megvizsgálni Tatabánya helyzetét a térségi turizmusban. A Tatabánya MJV Integrált Területi Programjában megfogalmazásra került, hogy a térséget, amely 3 települést foglal magába, egy komplex fejlesztési egységként kezeljék és egy szintre hozzák turisztikailag. A három település: Oroszlány, Tatabánya és Tata. Ezenkívül még két települést szükséges idesorolva megemlíteni, ezek Környe és Vértesszőlős. E két település szolgálja a közlekedési kapcsolatok biztosítását a térségben.

Elsősorban Oroszlányt fogom vizsgálni, ami Tatabányától dél-nyugati irányba helyezkedik el, területe 75,86 km², népessége 20.034 fő (INT-24). Oroszlány Tatabányához hasonlóan szintén bányaváros, a legtöbb bánya mára már bezárt így ezek rekultiválása és hasznosítása fontos kérdés a település számára. Természeti és táji értékeit tekintve a település teljes közigazgatási területe a Vértes-hegységhez tartozik, így a tájhasználatot igen magas arányban az erdősültség határozza meg. Kiemelkedő értéket képviselnek a tórendszerek, a Pénzes-patak, a Mocsár-berek és a Majki-patak völgyében. A tatabányai Erőmű-tóhoz hasonlóan itt is található egy az Által-ér által felduzzasztott tározó, a Bokodi-hűtőtó, amely ipari hasznosításán túl horgásztóként is igen jelentős a térségben. Továbbá ehhez a tóhoz köthető a település egyik

legjelentősebb vonzerője a „Lebegő falu”, amely számos turistát vonz a településre, az ország több pontjáról is. Oroszlány másik legjelentősebb attrakciója és vonzereje a Majkpusztán található Kamalduli remeteség műemlékegyüttese és környezete. Ezenkívül Oroszlányon található a Mindszentpusztai ciklámen völgy fokozottan védett területe is. Kultúrtörténeti értékek közül jelentős a Gerencsér vár, ami feltehetően a Vértesben fennmaradt épületek legrégebbije, valamint a másik kultúrtörténeti érték a Vértesszentkereszti kolostorrom és környéke, ami helyi jelentőségű védelem alatt áll (INT-25). Műemlék értékű alkotás nem igazán található a település, fiatalság okán. Azonban található néhány olyan vonzerő, amelyeket fontos megemlíteni, fontosak a település életében. Ide tartozik a Városkapu, ami 1958-ban épült és Oroszlány egyik legjellegzetesebb épülete. Az 1960-as évek elején megépült víztorony is ide sorolható. Továbbá Oroszlányban található egy Bányászati Múzeum is, amely eredeti eszközökkel, autentikus környezettel, kilátóval és kivasúttal, valóságghú bányaélménnyel várja az odalátogatókat. Ezenkívül még egy látogatást a településen a Szlovák Tájház, az ófalu evangélikus temploma, valamint a nemrégiben épült katolikus templom is (INT-26).

Kerékpárutak tekintetében a településen igen nagy hiány figyelhető meg. Mindössze egy 2 km-es egybefüggő kijelölt kerékpárút található, amely Kecskéd irányából érkezik Oroszlányba az óváros irányába. A település fekvésének köszönhetően számos turistaút áthalad a településen, amelyekről Környén keresztül Tata irányába lehet eljutni, Vértessomló felé pedig Tatabánya irányába. A booking.com kínálatában jelenleg 3 szálláshely elérhető Oroszlányon, mindhárom panzió. Oroszlányon az etterem.hu adatai alapján 9 db vendéglátóhely található, amelyek között megtalálható több étterem, kifőzde és éjszakai bár is.

Ezután Tatát vizsgáltam meg, amely a három település közül a legnagyobb turisztikai jelentőséggel bír. Legjelentősebb látnivaló közé tartozik az Öreg-tó, valamint a tó partján található Tatai vár, a nemrégiben felújított Eszterházy-kastély és kertje, az egykori Zsinagóga és az I. világháborús emlékmű, továbbá a Kossuth tér, ami Tata óvárosának központjában található és a város főtereként funkcionál. Ezenkívül fontos megemlíteni a Kálvária-dombot, ahol található egy kilátótorony és egy Geológiai park is. Tatát a vizek városának is nevezik, az itt található számos forrás miatt, amelynek egy részét a Fényes Tanösvényen meg lehet ismerni. További jelentős vonzerő még a településen az Öreg-tó szomszédságában található Cseke-tó és az angolpark, amely számos rendezvénynek biztosít helyszínt. Ezenkívül az Öreg-tó számos városi rendezvénynek biztosít helyszínt, amelyre nem csak a tatai lakosok látogatnak el, hanem a térség több településéről is érkeznek látogatók. Ilyen például a Tatai Vadlúd sokadalom, az Öregtavi lehalászás, számos futóverseny, valamint a 3 napos Tatai Víz- Zene- Virág fesztivál,

amely évről évre egyre színvonalasabb előadókkal és programokkal várja a fesztiválra érkezőket. Oroszlányhoz képest Tata lényegesen kiépítettebb kerékpárúthálózattal rendelkezik, egyik ezek közül az Által-ér völgyi kerékpárút, ami Tatát és Tatabányát köti össze, a másik a Vadak útja, amely egy 59 km hosszú szakasz és a Gerecsén át egészen Dunaszentmiklósig el lehet menni és Szomód fele visszaérkezik Tatára, a harmadik útvonal pedig a Tavak nagykör elevezést kapta, amely 235,5 km hosszú, az Öreg-tó partjáról a Kajakház Ökocentrumtól indul átmegy Vértesszőlőre, onnan a tatai Kálvária-domb, majd a Fényes fürdő érintésével tér vissza kiinduló pontra (INT-27). A turistautak mennyisége hasonló Oroszlányhoz és Tatabányához is, annyi különbséggel, hogy a városon áthalad az országos Kék-túra útvonal, ami Vértestolna felől érkezik, megkerüli az Öreg-tavat és halad tovább kelet felé Moesa irányába. Ezenkívül vizsgáltam a turisztikai szuprastruktúrát is a településen, összesen 10 szálláshely található, amelyből 4 hotel, 2 apartman, 2 panzió és 2 vendégház. Vendéglátóhelyeket tekintve Tatán számos étterem, bár és szórakozóhely található.

2.10. Értékleltár

A településen található értékekből és vonzerőkből egy adatbázist készítettem. Két fő kategóriát és további alkategóriákat hoztam létre. Az első az aktív turizmus csoportja. Ebbe a csoportba számos olyan természeti érték került, amelyek az aktív turizmushoz köthetők. A második fő kategória a kulturális értékek, amelyen belül megjelenik 4 alcsoport: vallási értékek, műemlékek, történelmi emlékek és az egyéb kulturális értékek.

2.10.1. Aktív turizmus, természeti értékek

Számos olyan természeti érték található a településen, amelyek szerves részét képezik az aktív turizmusnak és népszerű lehet a turisták körében. Ezen értékek mind belterületen mind külterületen jelentős számmal bírnak. A Vértes vonulataiban található Csákányospuszta és Körtevényospuszta számos rejtett természeti értékkel rendelkezik, melyeket túraútvonalak segítségével lehet elérni. Egy kicsit közelebb a település belterületéhez, de még a Vértes vonulataiban megtalálható az évről évre egyre látogatottabb Medvehagyma tanösvény is. A Gerecsében barangolva a Turul emlékmű és parkerdő mellett, fellelhető a Ranzinger Vince kilátó, a Szelim barlang és számos kisebb népszerűségnek örvendő fokozottan védett barlang is. Beérve a település belterületére is több természeti értékkel találkozhatunk, amelyek fontos elemei a települési zöldhálózatnak, illetve több élvezet helyi jelentőségű védettséget is. Ide sorolhatóak a nemrégiben megújult parkok, mint például: Május 1 park, Népház liget, Jubileum park és a Csónakázó-tó és Millenium Park is. Ezen értékekből szeretnék most néhányat részletesebben bemutatni.

A **Május 1. Park**ot 1964-ben alakították ki a Lakóépület-tervező Vállalat 1958-as tervei alapján Kultúrpark néven, Tatabánya egyik legjelentősebb zöldterületeként. A parkban helyet kapott egy szabadtéri színpad, amely számos kulturális eseménynek, koncertnek, színházi előadásnak adott otthont. 2015-



6. kép: Május 1. park
forrás: drone Tatabánya

ben a parkot felújították, kerítéssel látták el és több bejáraton lehet megközelíteni. A kapuknál helyreállított csillék várják a látogatókat „Jó szerencsét!” felirattal. A felújítás során egy szökőkút is helyet kapott a park központi részén. A szökőkutat több sétányon keresztül lehet megközelíteni, és ezen sétányok mindegyikénél beépítésre kerültek az elődvárosok címerei: Alsógalla, Felsőgalla, Bánhida, Tatabánya. Ezenkívül faragott bányász emlékpadok, tájékoztató táblák is kihelyezésre kerültek, amelyekről tájékozódhatunk a város és a bányászat történetéről. A parkban egy Bányász játszótér is kialakításra került, amely a bányászathoz kapcsolódó berendezéseket szimbolizálja, idézi fel. Ilyen például az óriási mászótorony kerékkel, ami a hajdani függőaknákat testesíti meg (INT-28). A park napjainkban is az egyik legjelentősebb zöldterület a városban, valamint ma is számos kulturális eseménynek ad otthont, mint például a tatabányai sörfesztivál és a bányásznapi (6. kép).

A település szintén jelentős közparkja szinte a városközpontban található **Millenium Park** a **Csónakázó-tó** szomszédságában. A parkot 2021-ben újították fel. A projektben kiemelt hangsúlyt kapott a környezeti állapot javítása, a biodiverzitás és a természetesség növelése, a közlekedési infrastruktúrától való minél nagyobb fokú elszigetelés, a növényállomány bővítése, növényzet megfelelő formálása a valódi



7. kép: Csónakázó-tó, Millenium park
forrás: saját kép

parkhangulat elérése érdekében. Fontos szempont volt a hely adottságaihoz jól alkalmazkodó növények használata. A park több bejáratral rendelkezik, ezek kialakításánál kiemelten figyeltek a hasonló arculat megjelenésére. A tóhoz közvetlenül kapcsolódó zöldterületen kerültek kialakításra a park különböző funkciói: a pihenés, a játék és a sportolás számára feltárt rekreációs területek. További cél volt a funkció nélküli területek megtöltése új funkciókkal, szem előtt tartva, hogy a park alkalmas legyen a települési rendezvények megvalósítására.

Ennek érdekében egy új mobil színpadnak szükséges térrész is kialakításra került (INT-29) (7. kép).

A természeti értékeknél fontos megemlíteni a településen található **barlangokat** is, amelyek a Gerecsében helyezkednek el. A legjelentősebb és legnagyobb népszerűségnek örvendő Szelim-barlang mellett számos másik védett barlang található a területen. A **Szelim-barlang** a Kő-hegyen helyezkedik el, a Turul emlékműtől néhány perces sétával könnyen elérhető. A barlanghoz érve először a tetején található felszakadást láthatjuk, majd innen tovább



8. kép: Szelim-barlang
forrás: saját kép

haladva lehet megközelíteni a barlang bejáratát. A barlang teljes hossza 45 méter, magassága 18 méter. A barlang két hatalmas kerek nyílással szakad a felszínre, ahonnan szinte a teljes Tatai-medence belátható (INT-30) (8. kép). A **Keselő-hegy-barlang** a hegység leghosszabb és legmélyebb barlangja 610 méter hosszú és 115 méter mély. Kiterjedése viszonylag bonyolult, de ennek ellenére sem találhatóak benne vízszintes járatok. Bejárata a Tatabányai Mész- és Cementművek területén található. A barlang jelenleg le van zárva, a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságának engedélyével látogatható (INT-31). A **Pisznice-barlang** a hegység második leghosszabb barlangja a maga 560 méterével. Vertikális kiterjedése 20 méter. A Gerece központi részén helyezkedik el, a sárga jelzésű turistaúton közelíthető meg. A bejárata 2 méter széles és 2 méter magas. Jellegzetessége, hogy járatai szinte vízszintesen egymás mellett és alatt párhuzamosan helyezkednek el. A Pisznice-barlang szintén le van zárva és a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságának engedélyével látogatható (INT-32). A Gerece harmadik leghosszabb barlangja a **Lengyel-barlang**, 540 méter hosszú és 70 méter mély. Bejárása igen veszélyes, amelynek fő oka a levegő CO₂ tartalma. 0,5 méter széles és 0,8 méter hosszú szögletes bejárata mellé egy betonból készült építményt helyeztek el. A Lengyel-barlang szintén le van zárva és a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságának engedélyével látogatható (INT-33).

2.10.2. Kulturális értékek

Vallási értékek

A településen található vallási értékek főként kálváriák (2 darab), kápolnák (2 darab) és templomok (4 darab). Több olyan templom is található, amelyek műemléki védeltséget élveznek. Néhány jelentősebb vallási értéket is szeretnék részletesebben bemutatni.

Az első a **Felsőgallai Kálvária**, amely Tatabánya egyik legszebb helyén, a Kálvária-hegy tetején helyezkedik el. A panoráma, a védett növények, a barlangok és sziklaalakzatok miatt a terület 1992 óta helyi védelmet is élvez. A kápolnát Fogl János építette 1854-ben. A kápolnát két irányból lehet megközelíteni, gyalogosan a Kálvária utcából a meredek utat követve, autóval pedig a Bódis-hegy felől, de az utolsó 300 méteres szakaszt gyalogosan lehet megtenni (INT-34) (9. kép).



9. kép: Felsőgalla, Kálvária
forrás: drone Tatabánya

A **Bánhidai Református Egyházközség temploma** a város egyik legszebb szakrális épülete, amelyet 1939-ben építettek Szeghalmy Bálint tervei alapján. Az épület a kor legnépszerűbb építészeti stílusának, a szecesszióknak a jegyeit hordozza. A templom egyedi megoldású kétszintes, földszintjén kapott helyet a lelkes lakás és a gyülekezeti terem, míg maga a templom az emeleten található (INT-35) (10. kép).



10. kép: Református templom
forrás: saját kép

A következő, amit fontos megemlíteni a **Körtvélyespusztai Kápolna**, amely a Vértes erdeiben egy kis tisztáson helyezkedik el és az egykor itt élt bányászok kápolnájaként üzemelt (ábra). Tatabánya külterületi részén található az erdő mélyében, egy erdei temető szomszédságában, valamint a területen még néhány elnéptelenedett lakóház is megtalálható, amelyek a bányászok emlékeit őrzik. A MÁK Rt. állította a kápolnát az 1930-as években a körtvélyespusztai híveknek. A kápolnát Szűz Mária tiszteletére szentelték fel. Körtvélyespusztát az 1-es főútról lehet megközelíteni. Az erdőben odavezető út szinte végig aszfaltos, de több helyen is korlátozva van az autós forgalom, táblával és sorompóval is, így érdemes a 3,5 km-es távolságot gyalog megtenni. Ez a szakasz része az Országos Kék-túra útvonalnak is, amely végig visz a vadregényes Mária-szakadékon és az erdei temetőn. A kápolnánál padok és asztalok is vannak kialakítva az odalátogatók számára (INT-36) (11. kép).



11. kép: Körtvélyespusztai Kápolna
forrás: saját kép

Műemlékek

Tatabányán számos műemléki védeltséget élvező épület, épületegyüttes, templom és szobor található. Ezek mind nagyon meghatározóak a település életében, ezért közülük többet is szeretnék kiemelni és részletesen bemutatni.

A településen az Erőmű lakótelep számos épített értékkel rendelkezik, egykor a település központi, meghatározó része volt. A Bánhidai Erőművet 1929-1936 között építették, nemzetgazdasági jelentősége igen nagy volt. Az Erőműi lakótelep a '30-as években épült, elsősorban az erőműben dolgozó tisztviselőknek, mérnököknek. Ebben az időszakban épültek meg az igazgatói, aligazgatói, könyvelői, pénztárosi, altiszti és munkáslakások (INT-37). Az itt lakók közül többen úgy emlékeznek a lakótelepre, hogy „az erőműi lakótelep régen a város a városban volt.” 1932-ben épült meg a lakótelepen a 100 m³-es víztartállyal rendelkező **víztorony**, amely a lakótelepet és az erőművet látta el vízzel (INT-38). A víztorony szomszédságában 1936-ban épült meg az **Erőműi Kaszinó** (12. kép), amely igazi ékessége volt a településnek. Az erőmű bezárásával ezen épületek is hanyatlásnak indultak, mára teljesen leromlottak, funkciójukat veszítették. Ennek következtében az erőmű lakótelep is teljesen elszigetelt lett a várostól, nagyon kevés figyelem összpontosul a területre (INT-39).



12. kép: Erőműi kaszinó
forrás: saját kép

A település egyik legrégebbi épülete - a **Tulipános Ház** - egykor bányatiszti kaszinóként működött a második világháborúig (13. kép). Ezt követően pártbizottsági székház volt, később pedig vállalati telephelyként használták. Az épületet 1924-ben a Magyar Állami Kőszénbánya Rt. építtette. Stílusjegyeiben szintén a szecesszió jegyei figyelhetők meg magyaros stílusban, az ablakok körül tulipán motívummal díszítve. Innen is kapta



13. kép: Tulipános ház
forrás: saját kép

nevét. A kaszinó a városiasodás és a fejlődés jelképe volt. 1945-ig a bánya elitje, a tisztviselők szórakoztatását biztosította. Az 1990-es években történő tulajdonváltások következtében a Cifra Palotaként is nevezett épület funkcióját veszítette és hanyatlásnak indult. A Tulipános Ház 2009-ben kapott műemléki védeltséget, ezután a város 2014-ben megvásárolta és a Modern

Városok Program keretében teljes mértékben felújításra került (ábra). Községi teret, bányászatot bemutató múzeumot és interaktív játszóházat alakítottak ki. A felújítás során cél volt egy olyan hely létrehozása, amely lehetőséget és teret biztosít önszerveződő, klubszerűen működő csoportok számára. Emellett kiváló rendezvényhelyszínként is tud funkcionálni céges rendezvényeknek és esküvőknek is otthont ad (INT-40).

A **Turul emlékmű** a város egyik legjelentősebb, legnépszerűbb látnivalója. Tatabánya északkeleti oldalán magasodó Kő-hegyen található Európa egyik legnagyobb madárszobra, kitárt szárnyai fesztávolsága 15 méter, karmai között kardot tart és a fején a szent korona látható. A szobrot 1907-ben avatták fel. Az emlékmű ma a város jelképe, Tatabánya címerében is megjelenik a turul motívum. Az utóbbi években a szobor környezetét is jelentősen felújították, éttermet, látogatóközpontot, valamint tanösvényt alakítottak ki. A látogatóközpontban létrejött egy múzeum is, valamint az extrém



14. kép: Turul-emlékmű
forrás: saját kép

sportot kedvelők számára via ferrata útvonal is kijelölésre került. A tanösvény a szobor és a Szelim-barlang között került kialakításra, amely a Véres és Gerecse hegység közeteit, valamint növény- és állatvilágát mutatja be (INT-41). Emellett kijelölt turistaúton lehet megközelíteni a Ranzinger Vince kilátót is, amely az egykori XII/A akna felvonójából lett kialakítva 1980-ban és 2008-ban egy nagyszabású felújításon esett át (INT-42). A Turul emlékmű autóval, de gyalogosan is könnyen megközelíthető a városközpontból (14. kép).

Történelmi értékek

A településen legnagyobb számban történelmi emlékek figyelhetők meg. Ezen értékek leginkább a bányász múltnak köszönhetőek, ugyanis számos akna maradt fent ebből az időszakból, amelyek mind látogathatók. Ezenkívül egy függő csillepálya részei is megtalálhatóak a településen, ami szintén a bányászathoz köthető. További történelmi értéként találhatók világháborús emlékművek a város több pontján, egy Holokauszt emlékpark, valamint egy Bányászati és Ipari Skanzen is, ami múzeumként üzemel.

Tatabányán a Fő téren helyezkedik el Péterfy László Magyar **Életfa** szobra, amely a történelmi Magyarországot és a Trianoni tragédiát szimbolizálja. A magyar állam ezeréves fennállására készült 2000-ben (INT-43). Az emlékmű környezetét az utóbbi években felújították, közösségi teret hoztak létre a városháza és megyeháza szomszédságában (15. kép).



15. kép: Életfa szobor
dorrás: saját kép

Fontos megemlíteni a város történelmének meghatározó részeként a megmaradt **bányaaknák bejáratát**, amelyek helyi egyedi védelem alatt állnak. Ezek a település külterületi részein találhatók, szabadon látogathatók. A Síkvölgyi akna személyi bejáratának kapuzata áthelyezésre került a városközpontban elhelyezkedő Béke parkban található emlékműbe.



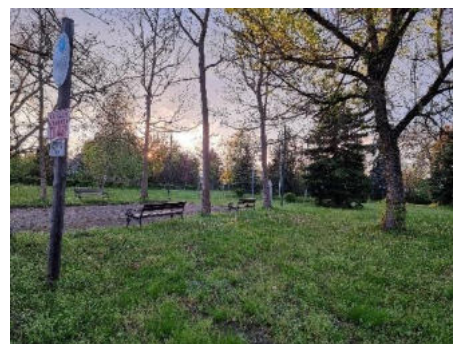
16. kép: Vida Jenő lejtakna
forrás: saját kép

További védelem alatt álló akna bejáratok: Síkvölgyi akna víztornya, X-es lejtakna bejárata, XI-es (Vida Jenő) lejtakna bejárata (16. kép), XII-es (Rehling Konrád) lejtakna bejárata, XIV-es (Szent István) lejtakna bejárata (INT-44).

Egyéb kulturális értékek

Végül az utolsó kategória az egyéb kulturális értékek megnevezést kapta. Ide azon értékek kerültek, amelyek se nem történelmi, se nem műemléki, se nem vallási jelentőségűek, de mégis fontos részét képezik a településnek és némelyikük helyi jelentőségű védettséget is élvez. Ebben a csoportban hat épület található és egy park. Ide tartozik a Jászai Márai Színház Népház, a Megyeháza, a Harasta Kocsma, a Móra Ferenc Óvoda, a bányaidai Szlovák ház, illetve a Régi Bányász Kórház, amely napjainkban már átépítés alatt van és gimnáziumként fog funkcionálni.

Fontos megemlíteni a műemléki környezetben az Erőmű lakótelepen található **Erőmű teret** is, amely helyi védettség alatt áll. A park központi részén egy szobor található, előtte néhány paddal. A parkot jelenleg csak az ottlakók használják kutyasétáltatás céljából (17. kép).



17. kép: Erőmű-tér
forrás: saját kép

A **Jászai Mari Színház Népház** Tatabánya legjelentősebb kulturális intézménye. A MÁK Rt. 19313-ban kezdte el az építését, 1917-be került átadásra művelődési intézmény célra. A színház 2007-2009-ig teljeskörű felújításon esett át a Népház Ligettel párhuzamosan, amely közparkként funkcionál (INT-45).

A **régi Bányász Kórház** 1900-ban épült és 1998-ban végleg bezárt. Az épület több, mint 30 évig üresen állt, hanyatlásnak indult, falai leomlottak, ablakai betörték.

A bányász kórház épülete 2016-ban átadták a Magyar Katolikus Egyháznak, hogy gimnáziumot hozzanak létre benne. A településen működő katolikus óvoda és általános iskola mellett nem volt jelen egyházi középfokú oktatási intézmény, így ezen általános



18. kép: régi Bányász Kórház
forrás: saját kép

iskolában végzett diákok legtöbbször más településekre ment továbbtanulni. A felújítás során a fő cél az épület megőrzése, megmentése volt (INT-46) (18. kép).

2.11. Barnamezős, rozsdáövezeti- és alulhasznosított területek

A település a múltbéli ipari központi szerepének következtében jelentős, jelenleg hasznosítatlan barnamezős épületállománnyal rendelkezik belterületi és ipari területi viszonylatban is. Ezen területek egy része állami, önkormányzati vagy gazdasági társaság tulajdona. Az Óváros és Felsőgalla között található Galla ipari terület a legnagyobb és legrégebben kialakult összefüggő ipari övezet a városban. A teljes terület 160 hektár nagyságú és 4 részterületre bontható. Azonban ezek a területek viszonylag nagy arányban hasznosítva vannak, a volt cementgyár területén kisebb vállalkozások telephelyei találhatók, az alupark területén egy nagyobb egységen belül szintén kisebb vállalkozások telepi helyezkednek el. Kihasználatlan és fejlesztési lehetőséggel rendelkezik a volt Márgabánya területei (ITS megalapozó). További jelentős kiterjedéssel rendelkező barnamezős terület a településen a Bánhidai Erőmű területe. Alulhasznosított terület a tatabányai régi buszvégállomás, amely 2007-ben zárt be végleg, azóta az épület üresen áll, kerítéssel le van zárva. A környező terület teljes mértékben elhanyagolt, funkcióját veszített. Az alábbiakban részletesen bemutatom a város barnamezős, rozsdáövezeti – és alulhasznosított területeit.

Bánhidai Erőmű

A város egyik legnagyobb egybefüggő rozsdáövezeti területe, ami az Erőmű-tó partján a város déli-keleti részén helyezkedik el, nagysága 11,05 hektár. A telek megközelítése igen kedvező közúton és vasúton egyaránt, a településközpont autóval, vonattal és busszal is könnyen elérhető (19. kép).



19. kép: Bánhidai Erőmű
forrás: drone Tatabánya

Egykori betonelemgyár területe

A terület a város belső részén helyezkedik el, a kórház és a nemrégiben felújított Csónakázó-tó és Millenium közpark szomszédságban nagysága 8,21 hektár. A területen régi, felhagyott épületek maradványai találhatók meg. Városközponti elhelyezkedésének köszönhetően könnyen (20. kép).



20. kép: Betonelem
gyár területe
forrás: drone
Tatabánya

Óvárosi salakhányó területe

A telekcsoport Óváros és Bánhida határán helyezkedik el, az egykori erőművi salak és pernyehányó területén, nagysága 9,33 hektár. A terület északi részén még áll a mesterségesen kialakított gát, azonban a déli részen, a Szent Borbála út mentén a terület folyamatosan megújult, kereskedelmi egységek jöttek létre. A terület jó fekvéssel rendelkezik, könnyen elérhető a városközpont közösségi közlekedéssel a közeli buszmegállónak köszönhetően, valamint közvetlen kapcsolat van a települési kerékpárút hálózattal is. A terület a szabályozási tervben településközponti területbe került besorolásra, amely széleskörű fejlesztési lehetőséget biztosít.

Falurét

A Falurét Alsógallán a Galla-patak mentén található, nagysága 8,65 hektár. A közeli Köztársaság útján keresztül az újvárosi városközpont könnyen elérhető, de az Összekötő út irányában az óvárosi központ is rövid időn belül megközelíthető. A terület szomszédságában a Táncsics Mihály úton, valamint az Ad Endre úton is buszközlekedés biztosított (21. kép).



21. kép: Falurét
forrás: saját kép

A közművesítés megoldható a környező utcák irányából, de a terület kettészeli a távhővezeték, amelynek kiváltása nagy költséget jelent. A területen talajszennyezés nem ismert. A jelenleg hatályos szabályozási tervben a terület nyugati részén lakó, keleti részén pedig különleges sportterület került kijelölésre. Fontos szempont a patakpart beépítetlenségének megőrzése, így ennek érdekében egy széles zöldterületi sáv került kijelölésre.

Alsógallai salakhányó területe

A terület közvetlenül a Falurét mellett helyezkedik el, melynek legnagyobb részét a rekultivált pernye- és salakhányó uralja, nagysága közel 30 hektár. A területen épület nem található, egy része beerdősült, de nem képezik részt az erdőkataszternek. A terület déli részén helyezkedik el az Alsógallai vasútállomás, ahonnan könnyen megközelíthető a városközpont, emellett buszmegállók is találhatóak a telekcsoporthoz közvetlen szomszédságában. Ahogy a Falurét területén is, itt is szükséges lehet az áthaladó távhővezeték kiváltása. A hatályos szabályozási tervben a terület teljes egészére védelmi célú erdő került kijelölésre (22. kép).



22. kép: Alsógallai salakhányó
forrás: saját kép

Faraguna telekcsoporthoz

A Faraguna területe a VI-os telep nyugati felé található, és viszonylag könnyen megközelíthető, nagysága 12,27 hektár. A közeli Mikoviny Sámuel út közvetlenül a Főút irányába vezet, amelyről könnyen elérhető a városközpont. A kerékpárúthálózat a környéken még nem épült ki. A terület részlegesen közművesített, a környező laktóterületek irányából könnyen bővíthető. A jelenleg hatályos szabályozási tervben intenzív kisvárosi lakóterületbe került besorolásra.

VI-os telepi MÁV terület

A telekcsoporth a VI-os telep északi részén helyezkedik el, nagysága 5,1 hektár és hasonlóan jó közúti közlekedési kapcsolatokkal rendelkezik, könnyen elérhető közösségi közlekedéssel. Szintén a Mikoviny Sámuel utcán keresztül elérhetővé válik a városközpont. A telkeken csak a vasút melletti területeken áll épület. Az egykori szolgálati házak részben használatban vannak. A terület egy része érintett az egykori ipari, vasúti és bányászati tevékenységgel. A hatályos szabályozási tervben kisvárosi lakóterületbe került besorolásra.

Otthon utcai telekcsoporth

A terület szintén a VI-os telepen helyezkedik el, nagysága 0,35 hektár. A légifotók és régi fényképek szerint a területen egykor piac működött. Az épületeket elbontották, jelenleg a telkek üresen állnak. A víziközművek az utcaszakasztól hiányoznak, de könnyen odavezethető. A telkek elérhetősége könnyen megoldható autóval és közösségi közlekedéssel is a környező utcákban található buszmegállóknak köszönhetően.

Feltehetően kedvezőtlen környezeti hatás nincs jelen a területen. A hatályos szabályozási tervben a terület kertvárosi lakóterületbe sorolják.

Üvegtörő területe

Az Üvegtörő szintén a VI-os telepen helyezkedik el, a település déli részén a Galla-patak mellett, nagysága 2,51 hektár. Az épületeket elbontották, csak betonfelszín található. Fekvését tekintve ez a terület helyezkedik el legmesszebb a városközponttól, de ennek ellenére közlekedési kapcsolatai kiválóak, ugyanis pár percre helyezkedik el a főúttól, ahonnan könnyen megközelíthető a település központi része. Az önkormányzatnak nincs tudomása talajszennyezésről a területen, azonban ez vizsgálendő a lakóépületek beépítése előtt. A hatályos szabályozási tervben kisvárosias lakóterületbe sorolják, ahol elsősorban lakóépületek valósíthatók meg intenzív beépítéssel. Azonban a 787-791 helyrajzi számok alatt elhelyezkedő telkek kis mélységük és a patak 6 méteres védőtávolsága miatt nem beépíthetőek, lakóházak elhelyezésére nem alkalmasak.

Bányásztelep területe

A Bányásztelep szintén a VI-os telepen helyezkedik el, az egykori bányászkolónia lakhelye volt, nagysága 4,23 hektár. A telepen jellegzetes típusházak sorakoztak, azonban a középén található épületek nagy részét lebontották. A fennmaradt épületek is igen rossz állapotban vannak, mélyszegénységben élő családok használják lakhatási céllal. A közművesítettség a

területen teljes, a lakóházak esetében részleges. A megközelítés hasonló, mint a korábbi VI-os telepi területeknek (ROZSDAÖVEZETEK 2020) (2. táblázat).

2. táblázat: Barnamezős, lakóterületek és zöldfelületek összegzése

(forrás: saját munka)

Városrészek	Terület	Lakóterület		Zöldfelület		Barnamező		Vonzerők
	ha	ha	%	ha	%	ha	%	db
Erőmű lakótelep	213,87	24,6	12	65,2	30	16,8	7,9	5
Kertváros	371,01	202,5	55	93	25	0	0	2
Dózsakert	153,58	52,8	34	66,2	43	0	0	0
Újváros	176,64	135	76	4,2	2	0	0	5
Sárberek	69,85	45,1	65	7,4	11	0	0	1
Bánhida	396,82	190	48	24,3	6	9,8	2,5	7
Óváros	317,29	83,4	26	98,7	31	130,7	41,2	10
Alsógalla	234,2	79,1	34	63,8	27	43,2	18,5	3
Szőlőhegy	285,26	0	0	20,8	7	0	0	1
Mésztelep	117,25	20	17	21,4	18	71,3	60,8	0
VI-os telep	197,93	70,7	36	65,1	33	56,2	28,4	0
Felsőgalla	88,83	69,5	78	17,2	19	1,9	2,2	3
Külterület		-		-		234,95		37

2.12. Turizmust nehezítő adottságok

A legjelentősebb nehezítő körülmény a turizmus szempontjából a településen az attrakciók, vonzerők hiánya. A jelenleg meglévő attrakciók ugyan sokrétűek, de nem igényelnek hosszú tartózkodási időt a városban, egy nap alatt bejárhatóak a jelentősebbek, a többi látnivaló jelentőségénél fogva nem vonz nagyszámú látogatót. A rövidebb tartózkodási idő a település jó közlekedési adottságainak is köszönhető, ugyanis áthalad rajta az M1-es autópálya, valamint a Budapest-Bécs vasútvonal is. További nehezítő körülményként lehet említeni az iparterületek folyamatos térnyerését a településen, amelyek

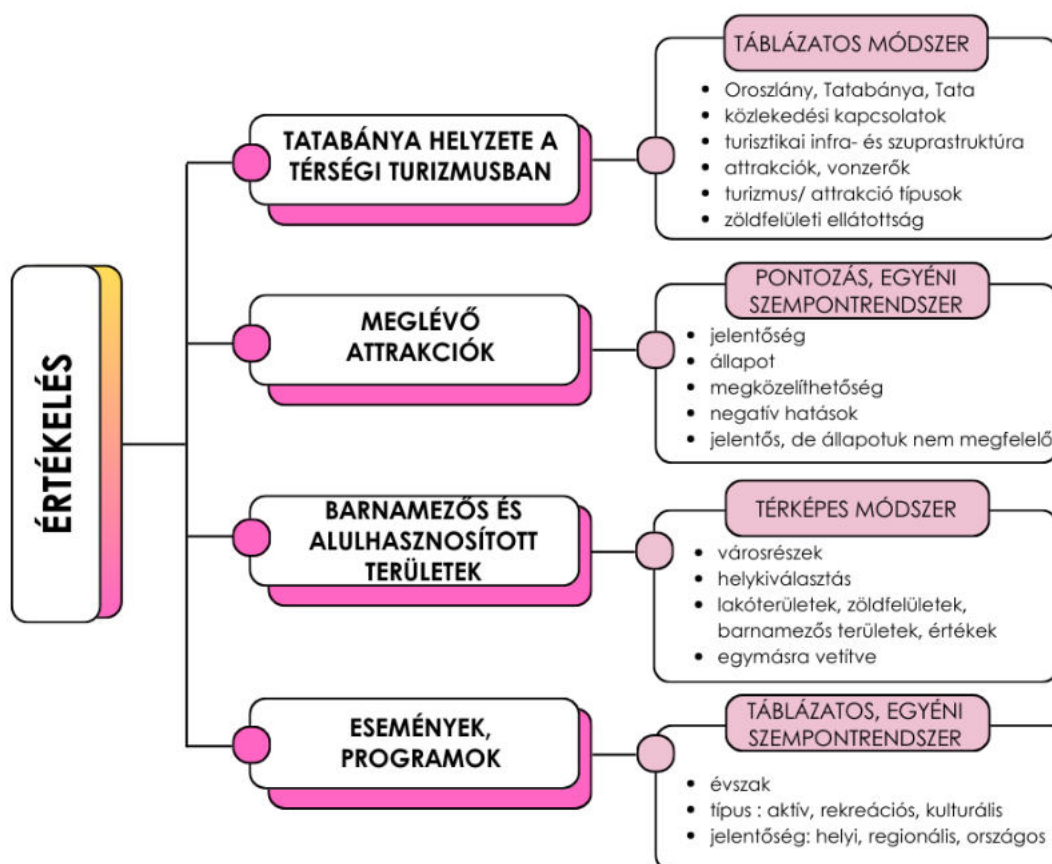


23. kép: Tatabánya ipari park
forrás: drone Tatabánya

meghatározzák a tájkaraktert és a tájképet (23. kép). Tatabányán ugyan jelentős potenciál rejlik, de jelenleg nem rendelkezik annyi és olyan minőségű vonzerővel, hogy egymaga növelni tudja a látogatottságot és a vendégéjszakák számát. Az előző fejezetben részletesebben bemutatott barnamezős és alulhasznosított területek szintén csökkentik a település vonzerejét.

3. ÉRTÉKELÉS

Ebben a munkarészben összesítem a vizsgálatban feltárt adatokat, valamint turisztikai és rekreációs szempontú értékelés alkalmazásával megalapozom későbbi javaslataimat. Célom, hogy egy átfogó képek kapjak a település erősségeiről és hiányairól, ezeket egy rendszerbe soroljam és javaslatokat tudjak rá adni. Egyéni szempontrendszer alapján készítettem el az értékelést, amelyekről egy összefoglaló ábrát is készítettem (16. ábra).



16. ábra: Értékelés összefoglaló ábra
forrás: saját szerkesztés

3.1. Tatabánya helyzete a térségi turizmusban

Az első pontban egy áttekintő értékelést végeztem el, amely elemzi Tatabánya helyzetét a térség turizmusában. A vizsgálat során öt település került megemlítésre: Oroszlány, Környe, Tatabánya, Vértesszőlős és Tata. Az öt településből értékelni hármat fogok: Oroszlányt, Tatabányát és Tatát. Környe és Vértesszőlős ebben az esetben a települések közötti közlekedés biztosításához szükségesek. A három települést táblázatos módszerrel értékeltem az alábbi szempontok szerint: települések közötti közlekedési kapcsolatok, turisztikai infra- és

szuprastruktúra fejlettsége, attrakciók és vonzerők, turizmus és attrakciótípusok, valamint zöldfelületi ellátottság. Céлом az értékeléssel, hogy rávilágítsák Tatabánya hiányosságaira és fejlesztési lehetőségeire, amellyel egy szintre lehet emelni a településeket, hogy egy komplex fejlesztési egységként lehessen kezelni őket a későbbiekben és egy komplex turisztikai célponttá váljon a térség (3. táblázat).

3. táblázat: Térség településeinek értékelése
(forrás: saját munka)

Szempontok	Oroszlány	Tatabánya	Tata
Települések közötti kerékpáros közlekedési kapcsolatok	Mindkét település irányába hiányos	Oroszlány felé hiányos Tata irányába megfelelő	Tatabánya irányába megfelelő Oroszlány felé hiányos
Turisztikai infrastruktúra fejlettsége	Kevés kiépített kerékpárút Fekvésnek köszönhetően több turistautak	Hiányos és több helyen nem egybefüggő kerékpárút	Megfelelő kerékpárút és turistaút hálózat kiépítettség
Turisztikai szuprastruktúra fejlettsége	Nagyon kevés szállás- és vendéglátóhely	Megfelelő mennyiségű szállás- és vendéglátóhely	Kiemelkedő mennyiségű szállás- és vendéglátóhely
Attrakciók, vonzerők	Hiányos, nagyon kevés vonzerővel rendelkezik	Viszonylag kevés jelentős vonzerő	Kiemelkedően sok és jelentős vonzerő
Turizmus/ attrakció típusok	Kulturális	Kulturális, aktív, történelmi	Kulturális, aktív, történelmi
Zöldfelületi ellátottság	Hiányos, csak külterületen	Hiányos, sok potenciálisan fejleszthető zöldfelület	Kiemelkedően jó

A táblázatból jól látható, hogy minden szempontból Tata városa turisztikailag a legkiemelkedőbb a kistérségben és Oroszlány áll a legrosszabb helyen a vizsgált kategóriák alapján. Tatabánya hiányosságai a turisztikai infrastruktúránál, attrakcióknál, valamint a zöldfelületi ellátottságnál is láthatóak, így a javaslataimnál ezekre kiemelt hangsúlyt fogok fektetni. Ezenkívül értékeltem a települések közötti kerékpáros közlekedési lehetőségeket is, ahol szintén hiány jelentkezik, ugyanis a Tata és Tatabánya között található Által-ér völgyi kerékpárút Oroszlány irányába nem halad tovább, hanem Tatabányán véget ér.

3.2. Meglévő attrakciók értékelése

A vizsgálat során is kitértem részletesen a településen megtalálható turisztikai attrakciókra. A javaslataim megalapozásához szükséges ezen attrakciók értékelése egy egyéni szempontrendszer alapján, amelyre a következőket dolgoztam ki:

- jelentőség – a helyiek és a térség lakosainak körében
 - 4 pont – legismertebb, legjelentősebbek közé tartozik
 - 3 pont – jól ismert
 - 2 pont – kissé ismert
 - 1 pont – alig ismert
- állapot
 - 4 pont – megfelelő állapotú, folyamatos karbantartás
 - 3 pont – jó állapotú
 - 2 pont – közepes állapotú, viszonylag rendezett környezettel, de nem folyamatos karbantartással rendelkezik
 - 1 pont – elhanyagolt, elhagyatott, romos állapotú, felújításra szorul, rendezetlen környezetű
- megközelíthetőség
 - 4 pont - könnyen megközelíthető gyalogosan és kerékpárral
 - 3 pont – könnyen megközelíthető kerékpárral
 - 2 pont – közepesen közelíthető meg kerékpárral
 - 1 pont – nehezen közelíthető meg kerékpárral
- negatív hatások/ konfliktusok (közlekedési zaj és porszennyezés, eldobált hulladék, vandalizmus)
 - 4 pont – nincs negatív hatásoknak kitéve
 - 3 pont – minimális negatív hatás figyelhető meg
 - 2 pont – közepes negatív hatásnak van kitéve
 - 1 pont – nagyon sok negatív hatásnak van kitéve

Minden értékelési szempontnál 1-4 pontig terjedő skálán értékeltem az attrakciókat, így maximum 16 pontot tudtam adni. Az állapotnál maga az objektum állapotát vettem figyelembe, a negatív hatásoknál pedig az objektum közvetlen környezetét érintő konfliktusokat. A megközelíthetőségnél a kerékpárral való megközelítést vettem figyelembe, hogy később a javaslataimnál is nagy hangsúlyt tudjak fektetni a környezetvédelemre és az ökoturisztikai

fejlesztésekre. A pontozásnál a következő szempontokat szem előtt tartva értékeltem a vonzerőket: van-e kiépített gyalogos és kerékpárút, mennyire balesetveszélyes az adott útszakasz, szükséges-e áthaladni első rendű főúton vagy annak közvetlen szomszédságában közlekedni. Az értékelés elvégzése után két szempontból további leválogatásra kerültek azon attrakciók, melyek azt a célt szolgálják, hogy rávilágítsak arra, hogy melyek azok az attrakciók, ahol környezetrendezésre, illetve mely vonzerők esetében van szükség turisztikai infrastruktúra fejlesztésre:

- amelyek jelentősége 3 és 4 pont volt, azonban állapotuk csak 1 és 2 pont. Ezek azok az attrakciók, ahol fejlesztés, környezetrendezés szükséges, mert a település szempontjából jelentősek, de állapotuk nem megfelelő
- amelyek jelentősége 3 és 4 pont volt, azonban a megközelíthetőségük csak 1 és 2 pont. Ez az elemzés rámutat a településen a turisztikai infrastruktúra hiányosságaira, hol, mely attrakciók környezetében szükséges ezt fejleszteni a könnyebb megközelíthetőség érdekében.

Az első elemzés eredményeképpen, ahol attrakciófejlesztés szükséges a következő vonzerők kerültek leválogatásra:

- Bánhidai Erőmű
- Erőmű Kaszinó
- Víztorony
- Vértanúk terén található függő csillepálya
- Záray Márta pihenőpark
- Farkas tavak

A második elemzés, ahol a turisztikai infrastruktúra hiányosságaira világítottam rá, tovább csoportosítottam az attrakciókat, az egymáshoz viszonyított távolságuk alapján, így 3 vonzerő csoportot kaptam eredményül (17. ábra).

Az első csoport az aktív turizmus csoportjába tartozó vonzerőket foglalja magába, ezek a:

- Körtvélyes erdei temető
- Béla forrás
- Körtvélyes kápolna
- Körtvélyes kilátó
- Mária szakadék

- Csákányospusztá
- Vitányvár
- Vértesszőlő rendezvényközpont

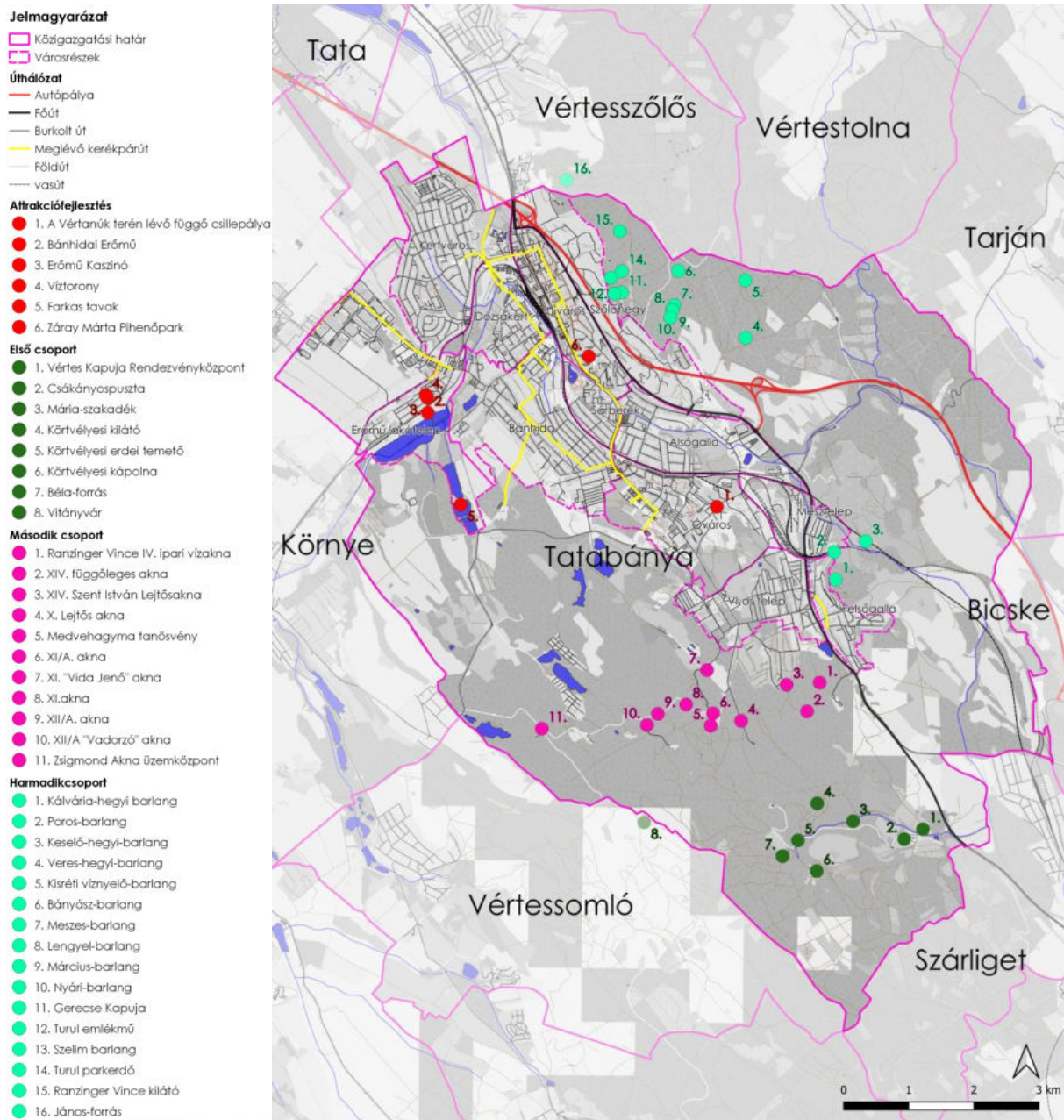
A második csoport a település történetében hangsúlyos szerepet betöltő bányászathoz tartozó emlékeket, vonzerőket foglalja össze, ezek a:

- XIV. Szent István Lejtőszakna
- XIV. függőleges akna
- X. Lejtős akna
- XI/A. akna
- Ranzinger Vince IV. ipari vízakna
- XI. "Vida Jenő" akna
- Medvehagyma tanösvény
- XI. akna
- XII/A. akna
- XII/A "Vadorzó" akna
- Zsigmond Akna üzemközpont

A harmadik csoport szintén az aktív, bakancsos turizmushoz köthető, ugyanis a Gerecsében megtalálható barlangrendszert köti össze, ezek a:

- Szelim barlang
- Ranzinger Vince kilátó
- Meszes-barlang
- Lengyel-barlang
- Március-barlang
- Nyári-barlang
- Keselő-hegyi-barlang
- Veres-hegyi-barlang
- Kistréti víznyelő-barlang
- Turul parkerdő
- János-forrás
- Bányász-barlang
- Kálvária-hegyi-barlang

- Poros-barlang
- Gerecse kapuja



17. ábra: Attrakció értékelés
forrás: saját szerkesztés

3.3. Barnamezős, rozsdáövezeti és alulhasznosított területek értékelése

A vizsgálati munkarészben részletesen megvizsgáltam a Tatabányán található barnamezős, rozsdáövezeti, valamint alulhasznosított területeket. A vizsgálati tervlapon a település zöldfelületeivel egybevetve jelenítettem meg a barnamezőket, ezzel megalapozva az értékelés elvégzését. Az értékeléssel a célom, olyan barnamezős területek kiválasztása, amelyek

alkalmasak zöldfelület fejlesztésre, valamint minden napi rekreációt szolgáló területek kialakítására. Két irányból szeretném megközelíteni ezen területek leválogatását:

- olyan területek, amelyek közvetlen környezetében sem vonzerő, sem pedig rekreációt szolgáló területek nincsenek
- valamint olyan területek, melyek közelében vonzerő ugyan található, de rekreációt szolgáló terület nincs

Az értékelést térképes módszerrel végeztem el. Külön rétegeken ábrázoltam a jelenleg meglévő rekreációs helyszíneket, a zöldfelületi ellátottságot és lakóövezeteket, a barnamezős területeket, valamint a rekreációs tekintetben a vonzerők térbeli elhelyezkedését. Ahhoz, hogy eredményként megkapjam, azon barnamezős területeket, amelyek fejlesztésre szorulnak, meghatároztam 5 szempontot:

- intézmények közvetlen környezetében elhelyezkedő területek (500 m)
- vízfelület közvetlen környezetében elhelyezkedő területek (500 m)
- ahol zöldfelület és barnamezős terület metszi egymást
- olyan területek, amelyek szomszédságában nem, vagy csak nagyon kevés jelentős vonzerő található (500 m-re nincs vonzerő)
- olyan területek, amelyek szomszédságában jelentős vonzerő is található (500 m-en belül)

Ezen szempontok mellett meghatároztam egy kizáró okot is, azon barnamezős területek, amelyek lakóövezetként funkcionálnak (500 méteren belül).

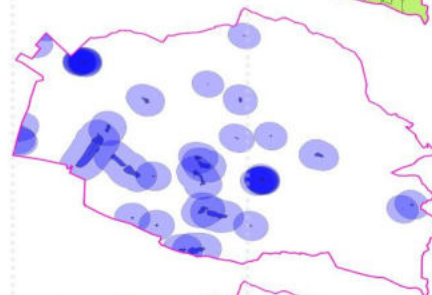
A szempontokat tovább bontva két irányból közelítettem meg az értékelés elvégzését, a megfelelő barnamezős területek kiválasztását. Az első három szempont mindkét elemzésben szerepel ezután az első eredményként azon területek fognak kirajzolódni, melyek szomszédságában nem, vagy csak nagyon kevés jelentős vonzerő található (18. ábra), a második eredményként pedig, azon területek melyek szomszédságában található jelentős vonzerő (19. ábra). Az értékelésnél csak azon attrakciókat veszem figyelembe, melyek jelentősége az attrakciók értékelése fejezetben 3 vagy 4 pont.

A felsorolt szempontokat külön térképeken ábrázoltam, majd ezeket egymásra vetítve megkaptam eredményül, hogy melyek azok a területek, ahol attrakció hiány van és leginkább fejlesztésre szorulnak.

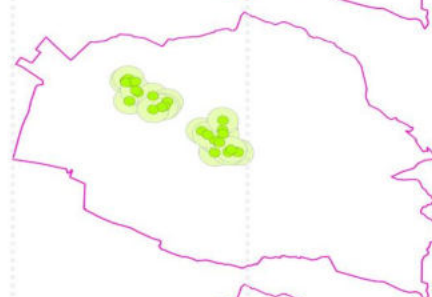
ZÖLDFELÜLETEK



VÍZFELÜLETEK



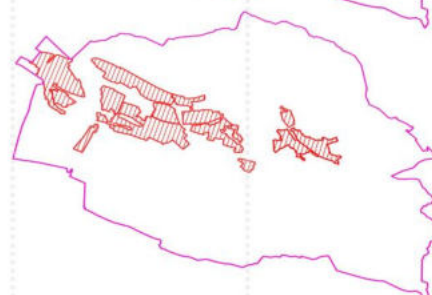
INTÉZMÉNYEK



BARNAMEZŐK

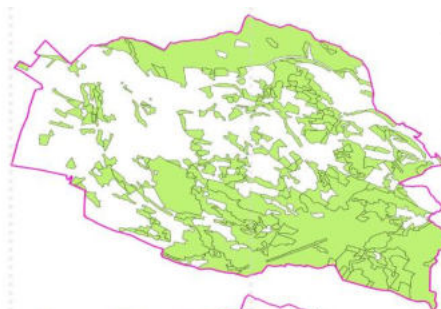


LAKÓTERÜLETEK

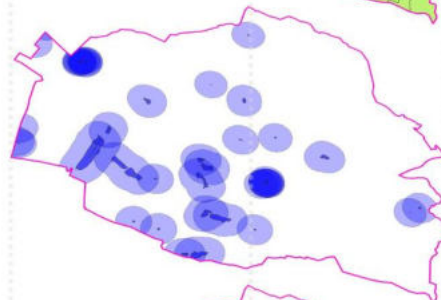


18. ábra: Nincs jelentős attrakció a közvetlen környezetben
forrás: saját szerkesztés

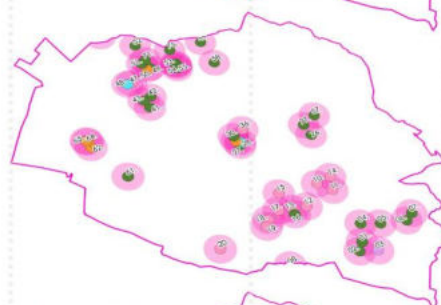
ZÖLDFELÜLETEK



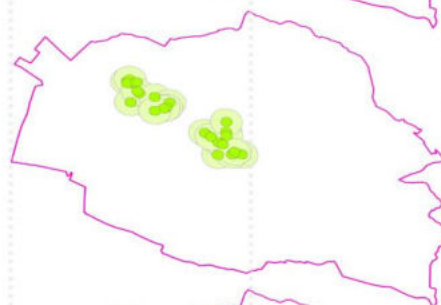
VÍZFELÜLETEK



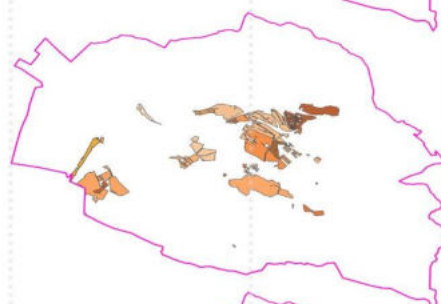
JELENTŐS
VONZERŐK



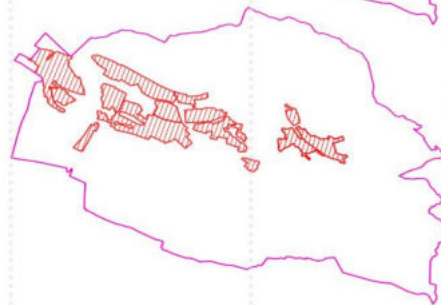
INTÉZMÉNYEK



BARNAMEZŐK



LAKÓTERÜLETEK

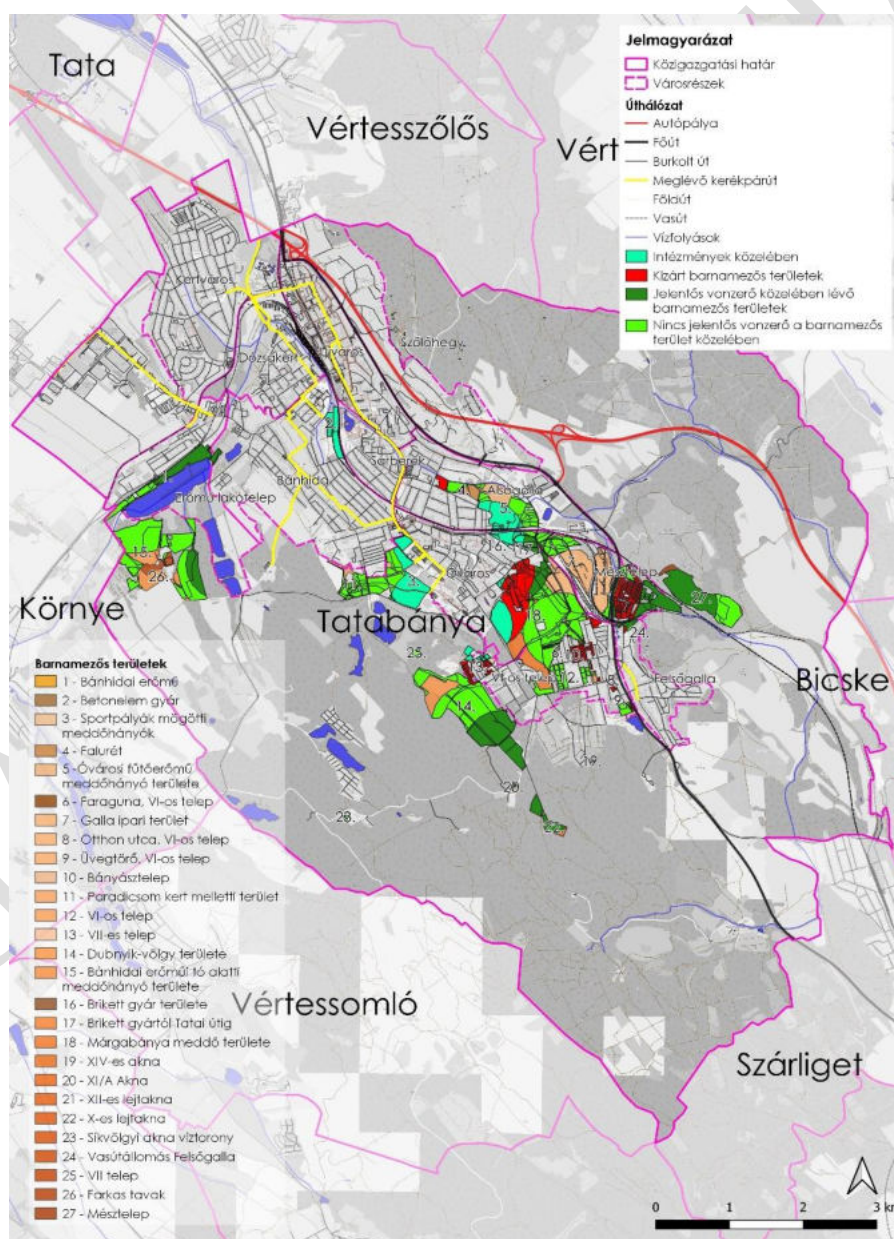


19. ábra: Van jelentős attrakció a közvetlen környezetben
forrás: saját szerkesztés

Az értékelés eredményét térképen ábrázoltam négy kategóriában:

- olyan területek, amelyek közvetlen környezetében jelentős intézmény található
- olyan területek, amelyek közvetlen környezetében nincs jelentős vonzerő
- olyan területek, amelyek közvetlen környezetében van jelentős vonzerő
- valamint, a meghatározott szempont alapján kizárt területek.

Egy-egy barnamezős területet, több értékelési szempont is érint, így a javaslataimnál kiemelt figyelmet fogok arra fordítani, hogy ezeket komplex egybefüggő egységként kezeljem (20. ábra).



20. ábra: Barnamezős területek értékelése
forrás: saját szerkesztés

3.4. Események, programok értékelése

Utolsó lépésként értékeltem a településen jelenleg meglévő eseményeket és programokat, három fő szempont szerint: évszak, típus és jelentőség. Jelentőség alatt három kategóriát különböztettem meg: helyi, térségi és országos. Aszerint választottam ezen kategóriákat, hogy mennyien és honnan érkeznek a településre a bizonyos eseményeknek köszönhetően. A típusnál három kategóriát különböztettem meg: aktív turizmus, kulturális turizmus és rekreációs események (4. táblázat).

4. táblázat: Események, programok értékelése

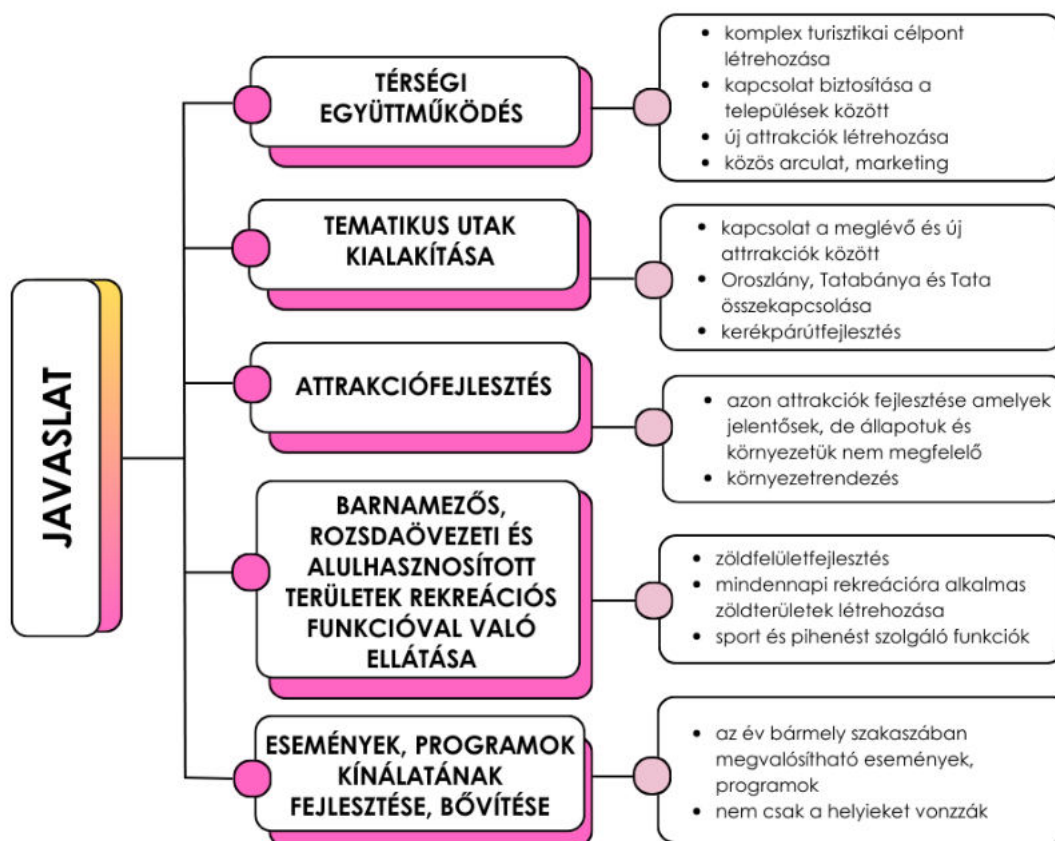
(forrás: saját munka)

Esemény	Évszak	Típus	Jelentőség
Gerecse teljesítménytúra	tavaszi	aktív	országos
Sörfesztivál	nyár	rekreációs	térségi
Bányásznapi	ősz	rekreációs	térségi
Forgórozsa fesztivál	tavaszi	kulturális	térségi
Faszén fesztivál	tavaszi	rekreációs	helyi
Majális	tavaszi	rekreációs	helyi
Gyermeknap	tavaszi	rekreációs	helyi
Húsvéti ünnepségek	tavaszi	kulturális	helyi
Augusztus 20.	nyár	kulturális	helyi

A legtöbb program a településen tavasszal kerül megrendezésre a vizsgáltak közül. Ezek közül a legtöbb a rekreációs típusba tartozik és helyi jelentőségűek, azaz nagyszámban csak a helyi lakosok látogatják. Jelentőség szempontjából a helyi jelentőségűek dominálnak, de van több térségi szintű esemény is, amelyek általában több napos fesztiválok, valamint egy országos jelentőségű is a Gerecse teljesítménytúra, ami ugyan egy napos rendezvény, de az ország minden pontjáról érkeznek a résztvevők. A javaslatok elkészítése során fontos szempont az események értékelésének eredménye, ugyanis minél több program és esemény található a településen, annál nagyobb turistatömeget tud vonzani.

4. JAVASLAT

Ebben a fejezetben olyan javaslatokat dolgoztam ki, amelyek a vizsgálataimra és értékeléseimre épülnek, ugyanis ezek elvégzése eredményeként sikerült rámutatni a település hiányosságaira, fejlesztésre szoruló területeire (21. ábra).



21. ábra: Javaslat összefoglaló ábra
forrás: saját szerkesztés

4.1. Térségi együttműködés

Tatabánya turisztikai fejlesztéséhez elengedhetetlen a szomszédos települések fejlesztése, turisztikai kínálatuk összekapcsolása, egységként kezelése. A térség turizmusának áttekintése (lásd 2.9. fejezet), valamint a Tatabánya helyzete a térségi turizmusban (lásd 3.1. fejezet) című fejezetekből kiderül, hogy a környező településekhez képest miben mutatkozik hiány Tatabányán. Ezenkívül az is megmutatkozik, hogy a települések egymáshoz képest milyen szinten helyezkednek el a turisztikai adottságokat tekintve. A térség településeit két csoportra osztottam a vizsgálatokat alapul véve aszerint, hogy az adott település milyen szerepet tölt be a turisztikai kínálatban. Az első kategória a céltelepülések, a második az átmenő forgalmat szolgáló települések. Céltelepülés Tatabányán kívül Oroszlány és Tata, az átmenő forgalmat

szolgáltató települések pedig Tatabánya és Oroszlány, illetve Oroszlány és Tata között Környe, Tata és Tatabánya között pedig Vértesszőlős.

Ahhoz, hogy a három települést egy komplex fejlesztési egységként, turisztikai célpontként lehessen kezelni elengedhetetlen a köztudatban való megjelenés. Javaslatom egy közös egységes turisztikai honlap létrehozása, amely mindhárom település attrakcióiról, aktuális programkínálatáról, valamint a településeken elérhető turisztikai szuprastruktúráról tájékoztatást nyújt. A tervezett térségi honlap fontos eleme, a minden településről elérhető értékleltár, amelyben kategorizálva jelennek meg a vonzerők, így mindenkinek lehetőséget nyújt a számára megfelelő programok kiválasztására, a látogatás pontos megtervezésére. Ezenkívül javaslom egy közös arculat és marketing kialakítását is, egy közös logó, valamint kiadványok létrehozását, amelyek offline is segítik a tájékozódást a településeken (22. ábra).



22. ábra: Térségi együttműködés közös logó
forrás: saját szerkesztés

4.2. Tematikus utak kialakítása

A javaslataimban négy tematikus útvonalat alakítottam ki, ebből 3 az aktív turizmushoz kapcsolódik, míg a negyedik a kulturális turizmushoz. Ezen útvonalakra a település azon legjelentősebb attrakcióit fűztem fel, amelyeknek megközelítésük nem megfelelő. A tematikus útvonalak létrehozása azon felül, hogy összekapcsoltságot biztosít az attrakciók között, a település kerékpáros hálózatába is bekapcsolódik, ezáltal javítva a turisztikai infrastruktúra ellátottságot. Mindegyiknek adtam egy fantázianevet, meghatároztam megállópontokat, valamint az útvonal hosszát és hogy körülbelül mennyi időt vesz igénybe a bejárás.

Vértes útja

Az útvonal az aktív turizmushoz kapcsolódik, a Vértes hegység Tatabányán található attrakciót fűzi fel egy útvonalra Csákányospusztától egészen a Vitányvárig (23. ábra). Az útvonal kiindulópontja az 1-es főúton található régi Birkacsárda, itt biztosított a parkolás az autóval érkezők számára. Az útvonalon 8 megállót jelöltem ki: Vértes Kapuja Rendezvényközpont, Csákányospuszta, Mária-szakadék, Körtvélyesi kilátó, Körtvélyesi erdei temető, Körtvélyesi kápolna, Béla-forrás és végül a Vitányvár.



23. ábra: Vértes útja logó
forrás: saját szerkesztés

Az útvonal hossza 7,13 km és kizárólag gyalogosan vagy kerékpárral járható be (24. ábra). A teljes útvonalon javasolt burkolt kerékpárút létrehozása. Minden attrakció egy-egy megállóhely, ahol mindenhol szükséges ismertető táblákat kihelyezni, amelyek az adott attrakciót mutatják be. Minden megállóhelyen kell padokat, asztalokat, hulladékgyűjtőket, valamint kerékpártárolót is kihelyezni.



24. ábra: Vértes útja tematikus útvonal
forrás: saját szerkesztés

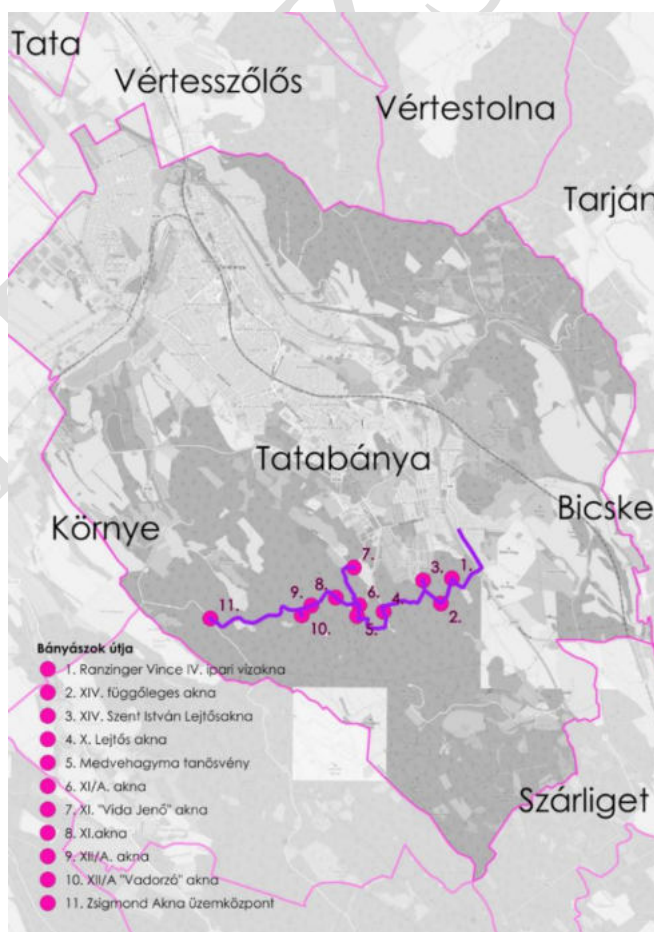
Bányászok útja

Az útvonal a kulturális turizmushoz kapcsolódik, állomáspontjai olyan attrakciók, melyek a település történelmében igen jelentős szerepet töltenek be. Ezek a bányászathoz kapcsolódó bányáknak lejáratai (25. ábra). Ezen az útvonalon 11 megállóhely került kijelölésre: Ranzinger Vince IV. ipari vízakna, XIV. függőleges akna, XIV, Szent István Lejtőszakna, X. Lejtős akna, XI/A. akna, XI. „Vida Jenő” akna, XI. akna, XII/A. akna, XII/A „Vadorzó akna”, Zsigmond Akna Üzemközpont, valamint az útvonalba belesik a Medvehagyma tansövény is, amelyet szintén felfűztem, ugyanis tavasszal nagy népszerűségnek örvend a terület és érdemes ezt is meglátogatni. Az útvonal 8,98 km hosszú gyalogosan, kerékpárral, illetve gépjárművel is könnyen bejárható, Felsőgalla városrészről megközelíthető (26. ábra). Az útvonal 11 attrakciója egy-egy megállóhely, ahol javasolt információs táblák kihelyezése, az adott attrakció történetének bemutatásával. A teljes

útszakaszon javasolt burkolt kerékpárút kialakítása, valamint néhány megállóhelynél környezetrendezés is. Elsősorban szükséges az inváziós fajok kiirtása, ugyanis ez több helyen is problémát jelent. Ezenkívül szükséges biztosítani az attrakció jól körüljárhatóságát, így kisebb ösvények kialakítása javasolt a fő kerékpárút mellett. Továbbá minden megállóhelyre kell kihelyezni padokat, asztalokat és



25. ábra: Bányászok útja logó
forrás: saját szerkesztés



4. XIV. Lejtős akna



7. Vida Jenő akna



10. Vadorzó akna



11. Zsigmond akna üzemközpont

26. ábra: Bányászok útja tematikus útvonal
forrás: saját szerkesztés

hulladékgyűjtőket is. A fejlesztésre szoruló attrakciók az útvonalon a következők: XI. „Vida Jenő” akna, XII/A „Vadorzó akna”, Zsigmond akna üzemközpont, valamint a X. lejtős akna.

Gerecse útja

Az útvonal az aktív turizmushoz köthető a Gerecse hegység Tatabányán található attrakciót fűzi fel egy útvonalra (27. ábra). Az útvonalon 16 megállóhely került kialakításra: Felsőgalla Kálvária, Kálvária-hegyi barlang, Poros-barlang, Keselő-hegyi barlang, Veres-hegyi barlang, Kistréti víznyelő-barlang, Bányász-barlang, Meszes-barlang, Lengyel-barlang, Március-barlang, Nyári-barlang, Gerecse Kapuja, Turul emlékmű, Szelim-barlang, Turul parkerdő, Ranzinger Vince kilátó és végül a János forrás. Az útvonal hossza 19,38 km és gyalogosan, illetve

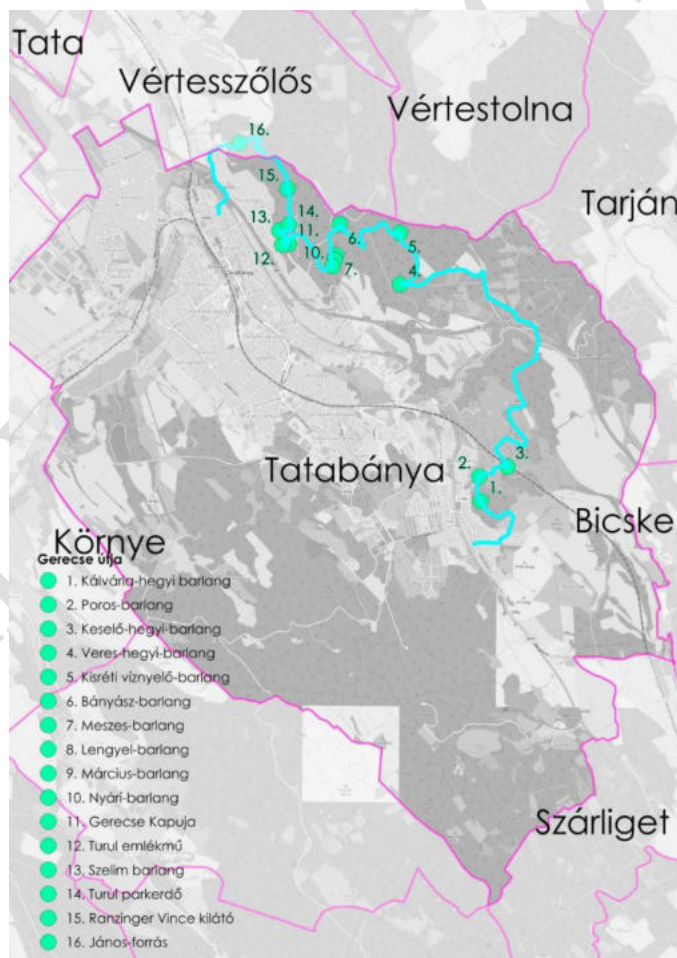


27. ábra: Gerecse útja logó
forrás: saját szerkesztés

kerékpárral járható be (28. ábra). Az útvonal teljes hosszán javasolt burkolt vagy szórt burkolatú kerékpárút kialakítása. Minden megállóhelyre javasolt ismertetőtábla

kihelyezése az attrakciók történetével, valamint a terület élővilágával

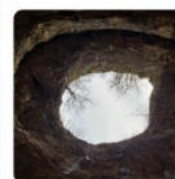
kapcsolatos információkkal. Pihenő helyet nem szükséges minden megállóhelynél kialakítani. Az első pihenő hely a Keselő-hegyi barlangnál



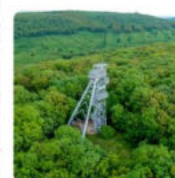
11. Gerecse kapuja



12. Turul emlékmű



13. Szelim barlang



15. Ranzinger Vince kilátó

28. ábra: Gerecse útja tematikus útvonal
forrás: saját szerkesztés

javasolt, padokkal és asztalokkal. A következő pihenő hely a Kistréti-víznyelő barlanghoz javasolt, ezután sűrűsödnek a megállóhelyek, így a következő pihenőhely a Gerecse Kapuja és Turul emlékmű területe, ahol találhatóak padok, asztalok, hulladékgyűjtők, valamint még

kialakított tűzrakó helyek is. Ezután az útvonal további megállóhelyein szintén javasolt pihenőhelyek kialakítása.

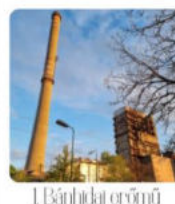
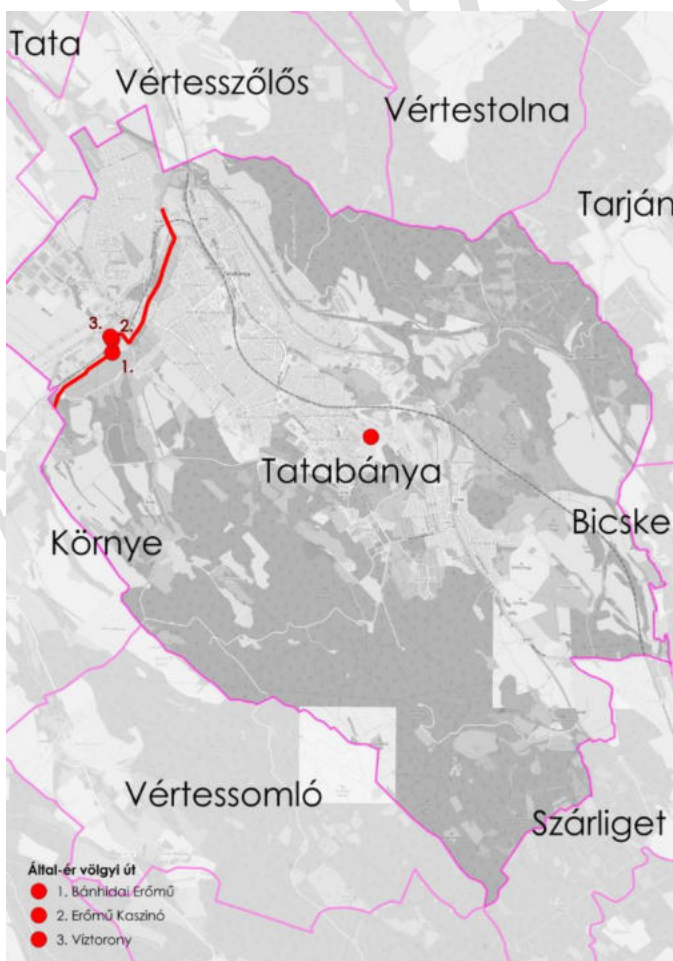
Által-ér völgyi út

A negyedik útvonal szintén az aktív turizmushoz köthető. Itt az elsődleges cél a térség települései közötti kerékpáros közlekedés biztosítása (29. ábra). Mivel Tatabánya és Tata között megtalálható az Által-ér völgyi kerékpárút ezért a javaslatom az, hogy az útvonal kijelölése haladjon tovább az Által-ér mentén egészen a Bánhidai-erőmű tóig, onnan pedig tovább Környe és Oroszlány irányába.

Azonban az útvonalon található jelentős vonzerőket javaslom felfűzni az útvonalra megállóhely kialakításával. Az útvonal teljes hossza a tatabányai szakaszon 4,7 km, gyalogosan és kerékpárral járható be (30. ábra). A kijelölt útvonalon szükséges burkolt kerékpárút kiépítése. Az útvonal mentén az attrakciók fejlesztése javasolt, valamint pihenőhelyek kialakítása információs táblákkal, amelyek az attrakciók történetét mutatják be.



29. ábra: Által-ér völgyi út logó
forrás: saját szerkesztés



1. Bánhidai erőmű



2. Erőmű kaszinó



3. Víztorony

30. ábra: Által-ér völgyi út tematikus útvonal
forrás: saját szerkesztés

4.3. Attrakciófejlesztés

Az attrakciók értékelésének eredményeként hat olyan vonzerőt kaptam, amelyek jelentősek vagy jelentősek lennének, de állapotuk, illetve környezetük nem megfelelő. Ezért az attrakciófejlesztési javaslatoknál először fejlesztési irányokat határoztam meg objektum szinten megközelíthetőség javítása, állapot javítása, negatív hatások csökkentése, valamint környezetrendezés szempontjából (5. táblázat).

5. táblázat: Attrakció fejlesztési irányok

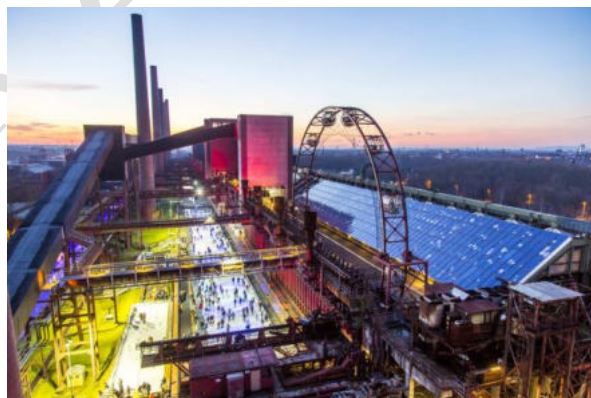
(forrás: saját munka)

Attrakciók/ javaslattípus	Megközelíthetőség javítása	Állapot javítása	Negatív hatások csökkentése	Környezetrendezés
Bánhidai Erőmű		+	+	+
Erőmű Kaszinó		+	+	+
Víztorony		+	+	+
Vértanúk terén található függő csillepálya	+	+		+
Záray Márta pihenőpark			+	+
Farkas tavak	+			+

A megközelíthetőség javításánál az a cél, hogy minél könnyebben elérhető legyen az adott attrakció kerékpárral és akár gyalogosan is. Ahol nincs kiépítve kerékpárút az attrakciókhoz ott javasolt annak kialakítása. Az állapotjavításnál maga az objektumok kerülnek fókuszpontba, ezeknek a felújítása és folyamatos karbantartása elengedhetetlen a turisztikai jelentőség megőrzése érdekében. Ezenkívül számos negatív hatás is érvényesül ezen attrakcióknál, mint például a zajszennyezés, kiemelten az erőmű, kaszinó és víztorony esetében, amelyek közvetlenül a vasút szomszédságában helyezkednek el. Itt javasolt további védő növényzet, illetve zajvédő fal kialakítása is a táji adottságokat figyelembe véve. További negatív hatás még a vandalizmus és az eldobált szemét, erre a javaslatom hulladékgyűjtők kihelyezése, valamint azon területeken, ahol lehetséges kamerák felhelyezése.

A táblázatban szereplők közül egyet kiemelve bemutatom az általam javasolt potenciális fejlesztési irányt. A Bánhidai Erőmű területe nem csak attrakciófejlesztés, hanem egyben barnamezős fejlesztés is. Kulcsfontosságú az attrakció turisztikai jelentőségének növelése, a terület visszacsatolása a települési szövetbe. Ebben a városrészben jelenleg nem található olyan

turisztikai attrakció, amely látogatókat vonzana a területre, így célom az is, hogy úgy alakítsak ki új attrakciókat, hogy a településen széleskörűen helyezkedjenek el, és ne csak egy adott városrészben sűrűsödjének. A területen javaslom egy tematikus park kialakítását, amely a bányász hagyományok köré épül, ezzel is erősítve ezen hagyományok megőrzését, köztudatban maradását, amely jelentős szerepet tölt be a település életében. A park elnevezésére a javaslatom: Bányász park. A jelenleg még meglévő ipari épületekből javasolt egy extrém kalandpark létrehozása. Az egykori kéményből egy kilátótornyot javasolt kialakítani, ahonnan az egész településre, valamint a Vértes és Gerecse vonulataira is csodálatos panoráma nyílik. További épületekből falmászó pálya, valamint egy kötélpálya is kialakítható. Javaslom olyan játékszerek/ játék eszközök elhelyezését, amelyek a bányászathoz köthetők, így például csillék, valamint az egykori bányalejáratokra hajazó kisebb attrakciók/ játszóeszközök létrehozását. Ezek mellett szükséges egy látogatóközpont kialakítása is. A látogatóközpontba javaslom egy kávézó, múzeum és kiállítótér létrehozását, ahol a település története ismerhető meg, valamint időszakos kiállításokat, amelyek ingyenesen látogathatók. Az erőműi-tó adta lehetőségeket is érdemes kihasználni, és vízi programokat létrehozni, például csónak vagy SUP bérlet (24. kép).



24. kép: Előképek az extrém kalandparkra
forrás: INT-47, INT- 48

4.4. Barnamezős, rozsdaovezeti és alulhasznosított területek új rekreációs funkcióval való ellátása

A barnamezős területek fejlesztésének javaslatánál szintén a fejlesztési irányok meghatározásával kezdtem: új attrakció létrehozása (extrém kalandpark, vízisportok), épületek/ építmények elbontása, parkerdő kialakítása (tansövények, lombkoronatanösvény), közpark létrehozása (kávézó, piknikrét, játszóterek), valamint lakófunkció (loft lakások, munkásszállók) kialakítása (6. táblázat).

6. táblázat: Barnamezős területekre fejlesztési irányok
(forrás: saját munka)

Barnamezők/ javaslattípusok	Új attrakció létrehozása	Épületek/ építmények elbontása	Parkerdő kialakítása	Közpark létrehozása	Lakófunkció kialakítása
1. Bánhidai erőmű	+				
2. Betonelem gyár		+	+		
3. Sportpályák mögötti meddőhányók				+	
4. Falurét				+	
5. Óvárosi fűtőerőmű meddőhányó területe			+	+	
6. Faraguna, VI-os telep	+	+			
7. Galla ipari terület	+			+	
8. Otthon utca					+
9. Üvegtörő					+
10. Bányásztelep					+
11. Paradicsom kert melletti terület	+	+			
12. VI-os telep					+
13. VII-es telep					+
14. Dubnyik- völgy	+				
15. Bánhidai erőmű tó alatti meddőhányó			+	+	
16. Brikett gyár			+		
17. Brikett gyártól a Tatai útig				+	

18. Márgabánya meddőterülete	+	+	+		
19. XIV-es akna				+	
20. XI/A akna				+	
21. XII-es akna				+	
22. X-es lejtakna				+	
23. Síkvölgyi akna víztorony				+	
24. Vasútállomás Felsőgalla	+	+			
25. VII telep					+
26. Farkas tavak				+	
27. Mésztelep					+

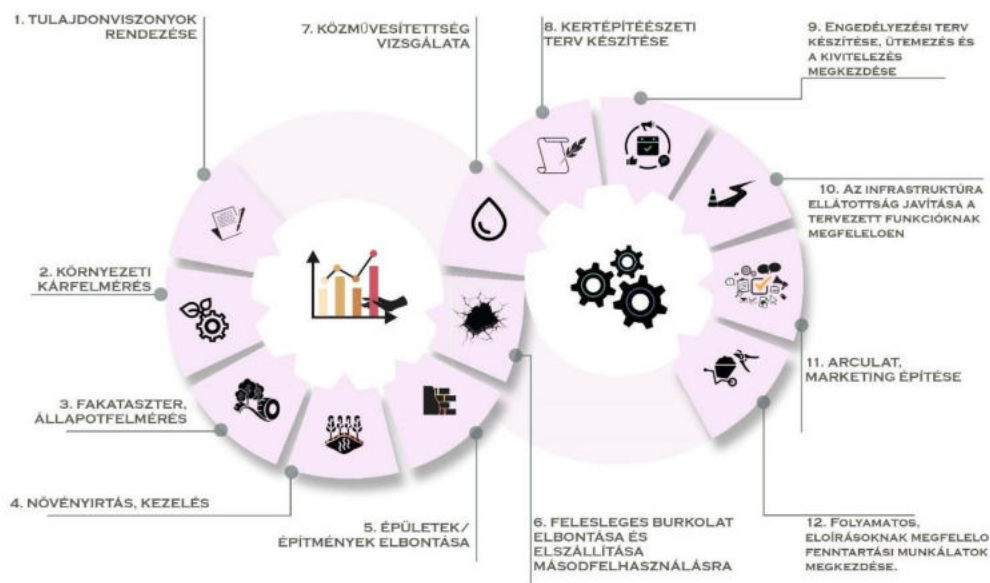
Az értékelés eredményéből jól látszik, hogy számos olyan barnamezős terület található Tatabányán, melyek nagy fejlesztési potenciállal rendelkeznek. Ezen területek közül két mintaterületet kiválasztva adok részletes javaslatot.

Első területként a **volt Betonelem gyárat** szeretném kiemelni. Fontos szempont volt az értékelés során a településen található intézmények közelsége. A terület szomszédságában helyezkedik el a tatabányai Szent Borbála Kórház, valamint a nemrégiben felújított Csónakázótó és Millenium közpark. Fontosnak tartom a terület fejlesztését, összekapcsolását a Millenium közparkkal, valamint egy kapcsolatot biztosítani a kórházzal is, amely számos jótékony hatással lehet az ott tartózkodók számára is. Ezenkívül központi elhelyezkedésű és könnyen megközelíthető a terület, továbbá több jelentős vonzerő is található közvetlen környezetében, így mindenképp javasolt a terület fejlesztése, beintegrálása a települési zöldhálózatba. Mivel a terület szomszédságában helyezkedik el a Millenium közpark, amely számos új funkcióval, játszóterekkel, kültéri kondiparkkal, kutyafutatóval rendelkezik így a javaslatom egy parkerdő (Millenium parkerdő) kialakítása, ösvényekkel és pihenőhelyekkel, amelyet mind a helyiek mind pedig a kórház járóképes betegek tudnak használni. A terület 3 hektár nagyságú és közvetlenül a vasút mellett helyezkedik el, így kiemelt figyelmet kell fordítani a zajszennyezés problémájának megoldására, valamint a védőfásításra is. Őshonos, valamint a területen

megtalálható fafajok és háromszintű növényzet telepítése javasolt. A területen szükséges elhelyezni padokat, asztalokat, valamint szelektív hulladékgyűjtőket is. Ezenkívül javaslom egy parkoló kialakítását is a terület déli részén, ugyanis a parkolás jelenleg nem teljesen megoldott, a környező házak parkolóit lehet csak használni. A parkolót nyugat felől a Berecska utca felől lehet megközelíteni (31. ábra).



31. ábra: Millenium parkerdő koncepcióterv
forrás: saját szerkesztés



32. ábra: Millenium parkerdő ütemezési terv
forrás: saját szerkesztés

A második kiválasztott mintaterület a **Bánhidai Erőmű-tó alatti meddőhányó területe**, valamint a Farkas tavak melletti területek egy egységként kezelve, melyeknek nagysága 212,5 hektár. Ezenkívül az Erőmű-tó és a Farkas tavak adta lehetőségeket is fontosnak tartom kihasználni, így ezeket hozzácsatolva a barnamezős területhez egyben teszek javaslatot a területre. A terület egy olyan városrész szomszédságában helyezkedik el, amely távol esik a városközponttól és az erőmű bezárása óta, teljesen megszűnt létezni a város életében, amely többek között a közlekedési kapcsolatoknak is köszönhető, valamint annak is, hogy a városrészben nem található megfelelő állapotú és mennyiségű attrakció. Ezen okokból fontosnak tartom, a terület új funkciókkal való ellátását, bekapcsolását a települési szövetbe és zöldhálózatba, hogy újra élettel teljen meg a városrész.

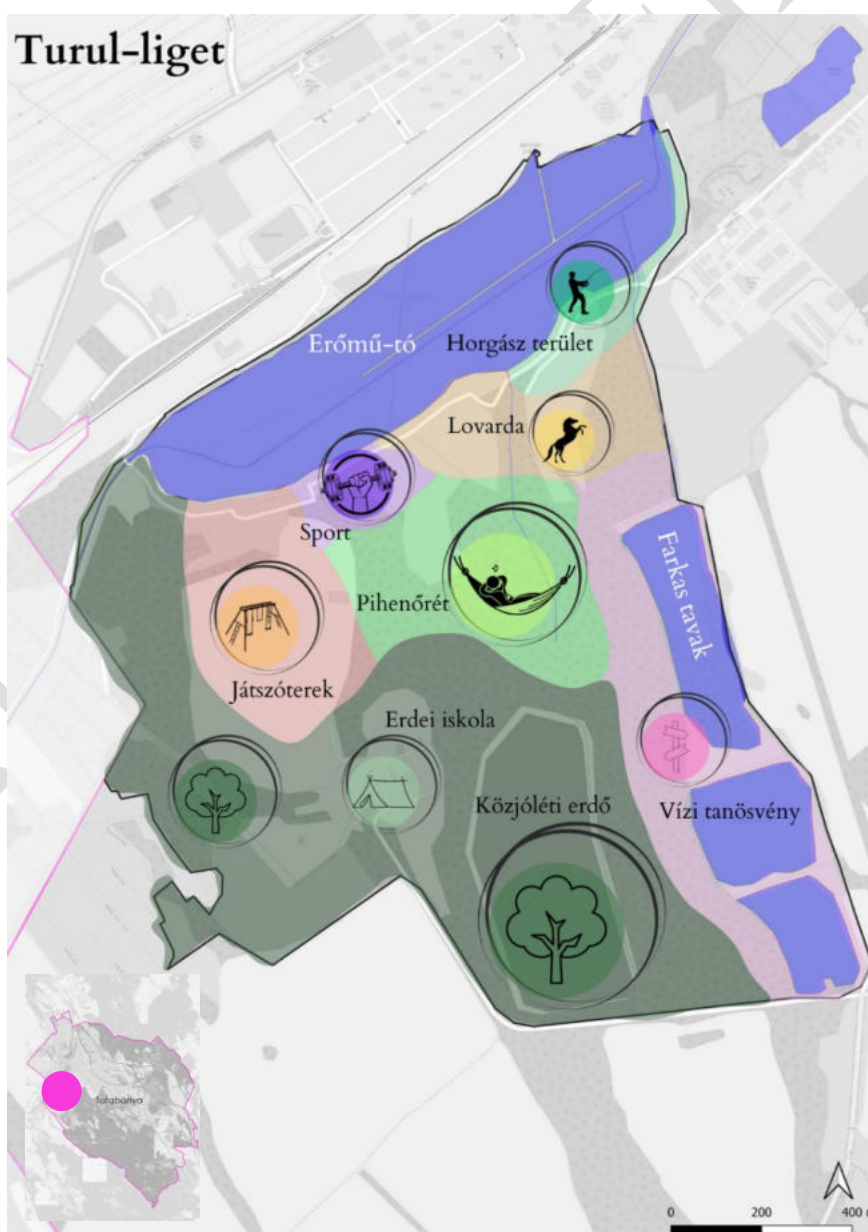
Az Erőmű-tó jelenleg horgásztóként üzemel, szinte teljesen körbe van építve magán horgászstégekkel, azonban van egy szakasz, ahol még nincs beépítve. Erre a részre javaslom egy közös, mindenki által használható horgász terület kialakítását, ahova padok, asztalok és hulladékgyűjtők kihelyezése is szükséges.

A horgászat mellett javaslom további programkínálatok létrehozását, például a szomszédságban elhelyezkedő lovardával közreműködve, a területen lehet kialakítani lovas útvonalakat is, amelyek szervezés mellett belépőjegy megváltása után igénybevehető.

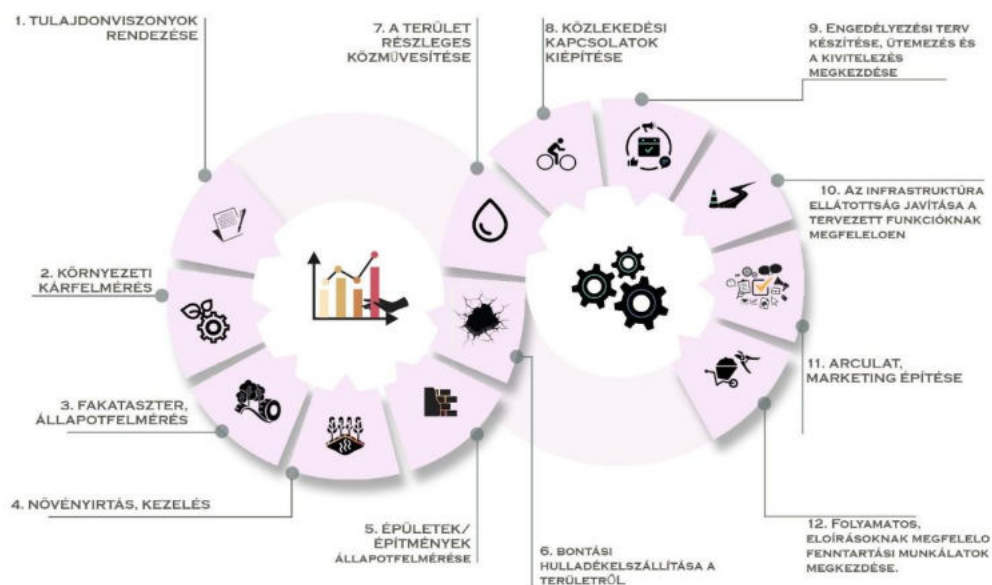
A Farkas tavaknál javaslok egy vízitanösvény létrehozását, amely bemutatja a terület gazdag élővilágát. A tanösvény ingyenesen látogatható legyen, természetközeli anyaghasználattal kell készülnie.

A volt meddőhányó területén javaslok kialakítani játszótereket, több korosztály számára megfelelő játékokkal, egy nagyobb kiterjedésű kültéri kondiparkot, futókört, valamint kosárlabda- és focipályát is. Ezenkívül javaslok egy pihenőrést kialakítását is padokkal, asztalokkal, napozóágyakkal, kijelölt sütögetőhelyekkel. További javaslatom két kutyafuttató létrehozása is, egy a kistestű kutyák számára, míg másik a nagytestűeknek. Ezenkívül javaslok egy közjóléti erdő létrehozását is, valamint egy erdei iskolát.

Az újonnan létesülő közparkba egységes bútorok, természetközeli anyagok használata, őshonos háromszintű növényzet telepítése a javasolt. A park megnevezésére a javaslatom: Turul liget, a település legismertebb jelképe, a Turul-madár után, ezzel is növelve az identitástudatot (33. ábra).



33. ábra: Turul-liget funkcióképe
forrás: saját szerkesztés



34. ábra: Turul-liget ütemezési terv
forrás: saját szerkesztés

4.5. Események, programok kínálatának fejlesztése, bővítése

Az események kínálatának fejlesztésénél olyan programok megvalósítására gondolok, amelyek elsősorban a településen, másodsorban pedig a térségben együttesen megvalósíthatók, egymással kapcsolatban állnak. Elsősorban olyan programok létrehozása a javaslatom, amelyek az év bármely szakaszában megrendezhetők és térségi jelentőségűek, így nem csak a helyiek látogathatják. A településen jelenleg kulturális eseményből a legnagyobb a kínálat, így javaslatomban az aktív turizmust szeretném előtérbe helyezni és eköré felépíteni új programokat.

4.5.1. Vértess kör

A Gerecse50 teljesítménytúra népszerűségének tekintetében javaslom egy olyan esemény megvalósítását, ahol szintén a túrázók és a természetet kedvelők a célközönség. Ennek a túrának egy szakasza haladna Tatabányán, de összességében egy teljes kört tenne meg a térség településein. A túrán több indulási kategóriát meg lehet határozni, így lehetne a túrázás mellett tájfutás is. A túra kiinduló- és célpontjának helyszínére javaslatom a nemrégiben felújított, kimondottan rendezvények lebonyolítására készült Megyeháza teret. A túrát ősszel javasolt megszervezni.

4.5.2. Mászó fesztivál

Tatabányán a Turul emlékmű szomszédságában található egy via ferrata útvonal több pályával. Eszköz bérletre a Gerecse Kapujában van lehetőség. Ez az attrakció jelenleg még nem olyan ismert a településen így javaslok egy Mászó fesztivál létrehozását, amely ezen a helyszínen kerül megrendezésre kétszer egy évben, egyszer tavasszal, egyszer pedig ősszel. Egy napos rendezvény, amely nyílt nap szerűen lehetőséget biztosít a via ferrata megismerésére, kipróbálására. A program gyermekek számára ingyenes lehet, ezzel is növelve bennük az aktív pihenés iránti érdeklődésüket (35. ábra).



35. ábra: Új események javasolt plakátjai
forrás: saját szerkesztés

ÖSSZEFOGLALÁS

Diplomadolgozatomban Tatabánya turisztikai és rekreációs célú fejlesztéseivel foglalkoztam. Célom olyan turisztikai fejlesztések létrehozása, amelyekkel egy térségi együttműködést lehet kialakítani a szomszédos településekkel, továbbá a vendégéjszakák növelése érdekében újabb turisztikai attrakciók létrehozása. Ezenkívül további célom, olyan rekreációs fejlesztések, amelyekkel jó minőségű városi zöldfelületeket és aktív rekreációs területeket tudok létrehozni, elsősorban a helyiek számára, amelyek a mindennapos pihenést és sportolást szolgálják.

A dolgozat megírását a tervezési terület alaposabb megismerésével kezdtem, amihez szükség volt terepbejárásra, miáltal még részletesebb képet kaptam a jelenlegi helyzetről. Dolgozatom négy nagy fejezetből áll: irodalomkutatás, vizsgálat, értékelés és javaslatok.

Az irodalomkutatásban a dolgozat megértéséhez szükséges alapfogalmak, valamint jó példák bemutatása mellett áttekintettem több a településre hatályos programot és koncepciót, melyekből világossá vált számomra, hogy a fejlesztési elképzeléseim reálisak-e a település jövőjét illetően.

Az általános vizsgálatok mellett, mint településtörténet, táji- és természeti adottságok, területi védettségek, társadalmi- és gazdasági adottságok, vizsgáltam a településen található attrakciókat, vonzerőket. Ezekről egy értékleltár adatbázist készítettem, összesen 77 darab vonzerőt rögzítettem. Ezeket két fő és további négy alkategóriába soroltam. Ezenkívül a másik legfontosabb pillére a vizsgálatomnak a barnamezős, rozsdáövezeti és alulhasznosított területek. A településen összesen 27 egybefüggő barnamezős terület található ez összesen több, mint 450 telket foglal magába.

Az értékelés során elsőként Tatabánya helyzetével foglalkoztam a térség turizmusában. Itt több szempont alapján értékeltem Oroszlányt, Tatát és Tatabányát, mint például turisztikai infra- és szuprastruktúra, attrakció ellátottság, zöldfelületi ellátottság, valamint a települések közötti kerékpáros közlekedési kapcsolatok. Tatabánya hiányosságai a turisztikai infrastruktúránál, az attrakció, valamint zöldfelületi ellátottságnál mutatkoztak meg leginkább. Ezután a településen található attrakciókat értékeltem négy szempont alapján pontozásos rendszerben. Az értékelés elvégzése után két további szempontot határoztam meg, amelyek segítségével arra kerestem a választ, hogy mely attrakciónál van szükség állapotjavításra, illetve környezetrendezésre, valamint mely attrakciónál szükséges a turisztikai infrastruktúra fejlesztése. A következő értékelési pontom a barnamezős, rozsdáövezeti és alulhasznosított területek értékelése volt,

ahol öt szempont alapján helykiválasztásos módszerrel kerestem, hogy melyek azok a barnamezős területek, amelyek fejlesztési potenciállal rendelkeznek. Négy irányt kaptam eredményül:

- olyan területek, amelyek közvetlen környezetében jelentős intézmény található
- olyan területek, amelyek közvetlen környezetében nincs jelentős vonzerő
- olyan területek, amelyek közvetlen környezetében van jelentős vonzerő
- valamint, a meghatározott szempont alapján kizárt területek

Utolsóként a településen megrendezésre kerülő programok és események értékelését végeztem el három szempont alapján: évszak, típus és jelentőség. Ebből eredményként azt kaptam, hogy a település legtöbb eseménye tavasszal kerül megrendezésre, ezek a rekreációs típusba tartoznak és helyi jelentőségűek.

Az értékelés eredményeinek köszönhetően kirajzolódott, hogy milyen fejlesztési ötleteket dolgozzak ki. Így turisztikai termékfejlesztésen belül kidolgoztam attrakciófejlesztést egy kiemelt mintaterületre, tematikus utakat alakítottam ki, valamint zöldfelületfejlesztést javasoltam, amit két mintaterületen részletesen funkciósémával és koncepciótervvel bemutattam. Ezenkívül marketingfejlesztéssel is foglalkoztam, javasoltam egy térségi együttműködés létrehozását, hogy Oroszlányt, Tatabányát és Tatát egy komplex turisztikai fejlesztési egységként lehessen kezelni, javasoltam egy közös arculat létrehozását, továbbá két olyan települési eseményt hoztam létre, amelyek regionális szintűek lehetnek, az aktív turizmushoz köthetőek, továbbá nem csak a helyieket, hanem a térség lakosait is a településre vonzzák és növelik a látogatottságot.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalmak

LENGYEL 2004 – Lengyel Márton (2004): A turizmus általános elmélete

PUCZKÓ-RÁTZ 2017 – Puczkó László, Rátz Tamara (2017): Az attrakciótól az élményig

NAGY 2012 – Nagy Katalin (2012): A tematikus utak helye a turisztikai termékfejlesztésben

MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ 2016: Miniszterelnökség, Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárság, Területrendezési és Településügyi Főosztálya (2016): Módszertani útmutató a zöldinfrastruktúra fejlesztési és fenntartási akcióterv készítéséhez 1.0. változat

BÁRICZNÉ 2014 – Báriczné Kapovits Judit (2014): A Magyarországi zöldút-tervezés tájépítészeti metodikájának megalapozása című doktori értekezés tézisei

PUCZKÓ-RÁTZ 2002 – Puczkó László, Rátz Tamara (2002): A tematikus park, mint turisztikai attrakció

Jogszabályok, tervek, koncepciók

TB. IV. KV. 2022 – Tatabánya Megyei Jogú Város IV. Környezetvédelmi Programja 2021-2026

ROZSDAÖVEZETEK 2020 – Tatabánya Megyei Jogú Város Rozsdaövezeti akcióterületek lehatárolása, 2020

KEM.T.K. 2021 - Komárom-Esztergom megye területfejlesztési koncepciója és program

KEM ITP 2021-2027 - Komárom-Esztergom Megye Integrált Területi Programjában (2021-2027)

TB. MJV. ITS. 2022-2027 - Tatabánya Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2022-2027

TB. MJV. ITP. 2020 - Tatabánya Megyei Jogú Város Integrált Területi Programját

Internetes források

INT-01 <https://www.aevv-egwa.org/greenways/> (2023.04.10.)

INT-02 <http://zoldutak.hu/> (2023.04.10.)

INT-03 <https://greendex.hu/barnamezos-beruhazas/> (2023.06.14.)

INT-04 <https://www.meseut.hu/sarkanyvadasz-meseut-noszvaj/> (2023.01.15.)

INT-05 <https://www.meseut.hu/janos-vitez-rackeve/> (2023.01.15.)

INT-06 <https://hetagfa.weebly.com/tanosveny> (2023.01.15.)

INT-07 <http://videkjaro.hu/tajegysegek/szabadido/504.html> (2023.01.15.)

INT-08 <https://www.travelo.hu/csaladbarat/20180831-a-grimm-testverek-nyomaban-a-nemet-meseosvenyen.html> (2023.01.15.)

INT-09 <https://freetoursbyfoot.com/harry-potter-walking-tour-london/#free> (2023.01.15.)

INT-10 <https://slovakia.travel/hu/gotikus-ut-goticka-cesta> (2023.01.15.)

INT-11 https://en.wikipedia.org/wiki/Universal_Studios_Hollywood (2023.06.14.)

INT-12 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Europa-Park> (2023.06.14.)

- INT-13 <https://www.italieonline.eu/hu/gardaland-vidampark-21.htm> (2023.06.14.)
- INT-14 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tatab%C3%A1nya#Fekv%C3%A9se> (2023.01.31.)
- INT-15 <https://tata.hu/mindennapok/kozlekedes/kerekparutak/altal-er-volgyi-kerekparut/> (2023.02.06.)
- INT-16 <https://turizmus.com/desztinaciok/tatabanya-beszallt-a-tersegi-tdm-be-1151813> (2023.04.18.)
- INT-17 <https://www.gerecse50.hu/> (2023.04.10.)
- INT-18 <https://www.kemma.hu/helyi-kozelet/2023/03/legyen-iden-sorfesztival-tatabanyan-szavazas-indult-rola> (2023.04.10.)
- INT-18 <https://web.archive.org/web/20080510125033/http://www.varosunktatabanya.hu/vt01012903.html> (2023.04.10.)
- INT-19 <https://web.archive.org/web/20080510125033/http://www.varosunktatabanya.hu/vt01012903.html> (2023.04.10.)
- INT-20 <https://www.forgorozsafesztival.hu/> (2023.04.10.)
- INT-21 http://tatabanyapont.hu/cikk/kerekparral_tatabanyan/ (2023.04.18.)
- INT-22 http://tatabanyapont.hu/tartalmak/tatabanya_tortenete (2023.03.02.)
- INT-23 <https://www.dunaipoly.hu/hu/helyek/vedett-teruletek/budai-tajvedelmi-korzet/gerecsei-tajvedelmi-korzet#> (2023.03.02.)
- INT-24 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Oroszl%C3%A1ny> (2023.10.17.)
- INT-25 <https://www.oroszlany.hu/a-varos/foldrajzi-adatok> (2023.10.17.)
- INT-26 <https://www.oroszlany.hu/a-varos/nevezetessegek-latnivalok> (2023.10.17.)
- INT-27 <https://visittata.com/list-page/436-kerekparos-utvonalak> (2023.10.18.)
- INT-28 <https://zoldkalauz.hu/tatabanya-ovaros-majus-1-park> (2023.06.15.)
- INT-29 <https://tatabanya.hu/polgarmesteri-hivatal/hirdetotabla/europai-unios-fejlesztések-palyazatok/8-Tatabanyai-Millenniumi-Kozpark-fejlesztése> (2023.06.15.)
- INT-30 <https://www.dunaipoly.hu/hu/barlangleso/szelim-barlang> (2023.06.15.)
- INT-31 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kesel%C5%91-hegyi-barlang> (2023.06.15.)
- INT-32 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pisznice-barlang> (2023.06.15.)
- INT-33 <https://hu.wikipedia.org/wiki/Lengyel-barlang> (2023.06.15.)
- INT-34 <https://kapolnak.hu/hu/komarom-esztergom-megye-kapolnai/tatabanya> (2023.03.20.)
- INT-35 <https://tatabanya.varosom.hu/latnivalok/vallasi-epuletek/Banhidai-Reformatus-Egyhazkozosseget-temploma.html> (2023.06.15.)
- INT-36 <https://kapolnak.hu/hu/komarom-esztergom-megye-kapolnai/kortvelyespuszta> (2023.03.20.)
- INT-37 <https://www.kemma.hu/helyi-kozelet/2020/03/a-multidezo-setan-a-tatabanyaiak-az-eromu-kaszinoba-is-bepillanthattak> (2023.06.18.)
- INT-38 <https://dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=43402> (2023.06.18.)
- INT-39 <https://helyismeret.jamvk.hu/2020/03/24/helytorteneti-seta-banhida-eromui-lakotelepen/> (2023.06.18.)
- INT-40 <https://avertesagoraja.hu/blog/2021/08/26/tulipanos-haz-2021-banyasznap/> (2023.06.18.)
- INT-41 <https://tatabanya.varosom.hu/latnivalok/szobrok/Turul-emlekmu.html> (2023.06.18.)

- INT-42 <https://www.termeszettaro.hu/hu/poi/kilato/ranzinger-kilato/37771285/> (2023.06.18.)
- INT-43 <https://tatabanya.varosom.hu/latnivalok/szobrok/Magyar-Eletfa.html> (2023.06.22.)
- INT-44 https://or.njt.hu/onkormanyzati-archiv-csatolmany/86b3fdf7bf3562176e64844bc9a06c6e_496253 (2023.06.22.)
- INT-45 <https://tatabanya.varosom.hu/latnivalok/kulturalis-intezmenyek/Nephaz-Jaszai-Mari-Szinhaz.html> (2023.06.22.)
- INT-46 <https://www.kemma.hu/kozelet-komarom-esztergom/2016/11/ezt-lehet-tudni-a-tatabanyai-banyaszkorhazba-koltozo-uj-gimnaziumrol> (2023.06.22.)
- INT-47 https://www.duisburg.de/tourismus/stadt_erleben/industriekultur/landschaftspark-duisburg-nord.php (2023.10.25.)
- INT-48 <https://www.stralendnederland.info/schaatsen-in-zeche-zollverein/> (2023.10.25.)

Ábrajegyzék

1. ábra: Elhelyezkedés	15
2. ábra: Lehatárolás	15
3. ábra: Népesség korcsoport szerinti megoszlása	16
4. ábra: Egy főre jutó nettó jövedelem	16
5. ábra: Működő vállalkozások (db).....	17
6. ábra: Gerecse teljesítménytúra	18
7. ábra: Tatabányai Sörfesztivál	19
8. ábra: Tatabánya Bányász nap	19
9. ábra: Forgórózsa fesztivál	20
10. ábra: Turistautak	21
11. ábra: Kerékpárút hálózat.....	21
12. ábra: Szálláshely típusok	22
13. ábra: Vendégéjszakák száma	22
14. ábra: Vendéglátóhelyek (db).....	23
15. ábra: Védettségek és az Ökológiai Hálózat	27
16. ábra: Értékelés összefoglaló ábra	42
17. ábra: Attrakció értékelés.....	47
18. ábra: Nincs jelentős attrakció a közvetlen környezetben	49
19. ábra: Van jelentős attrakció a közvetlen környezetben	50
20. ábra: Barnamezős területek értékelése	51
21. ábra: Javaslat összefoglaló ábra	53
22. ábra: Térségi együttműködés közös logó	54
23. ábra: Vértes útja logó	55

24. ábra: Vértess útja tematikus útvonal	55
25. ábra: Bányászok útja tematikus útvonal	56
26. ábra: Bányászok útja logó	56
27. ábra: Gerecse útja logó	57
28. ábra: Gerecse útja tematikus útvonal	57
29. ábra: Által-ér völgyi út logó	58
30. ábra: Által-ér völgyi út tematikus útvonal	58
31. ábra: Millenium parkerdő koncepcióterv	63
32. ábra: Millenium parkerdő ütemezési terv	64
33. ábra: Turul-liget funkcióséma	65
34. ábra: Turul-liget ütemezési terv	66
35. ábra: Új események javasolt plakátjai	67

Képjegyzék

1. kép: Tematikus utak	11
2. kép: Tematikus parkok	12
3. kép: Csónakázó-tó	25
4. kép: Által-ér	25
5. kép: Népház-liget	28
6. kép: Május 1. park	31
7. kép: Csónakázó-tó, Millenium park	31
8. kép: Szelim-barlang	32
9. kép: Felsőgalla, Kálvária	33
10. kép: Református templom	33
11. kép: Körtvélyespusztai Kápolna	33
12. kép: Erőmű kaszinó	34
13. kép: Tulipános ház	34
14. kép: Turul-emlékmű	35
15. kép: Életfa szobor	36
16. kép: Vida Jenő lejtakna	36
17. kép: Erőmű-tér	36
18. kép: régi Bányász Kórház	37
19. kép: Bánhidai Erőmű	38

20. kép: Betonelem gyár területe.....	38
21. kép: Falurét.....	39
22. kép: Alsógallai salakhányó.....	39
23. kép: Tatabánya ipari park	41
24. kép: Előképek az extrém kalandparkra	60

Táblázatjegyzék

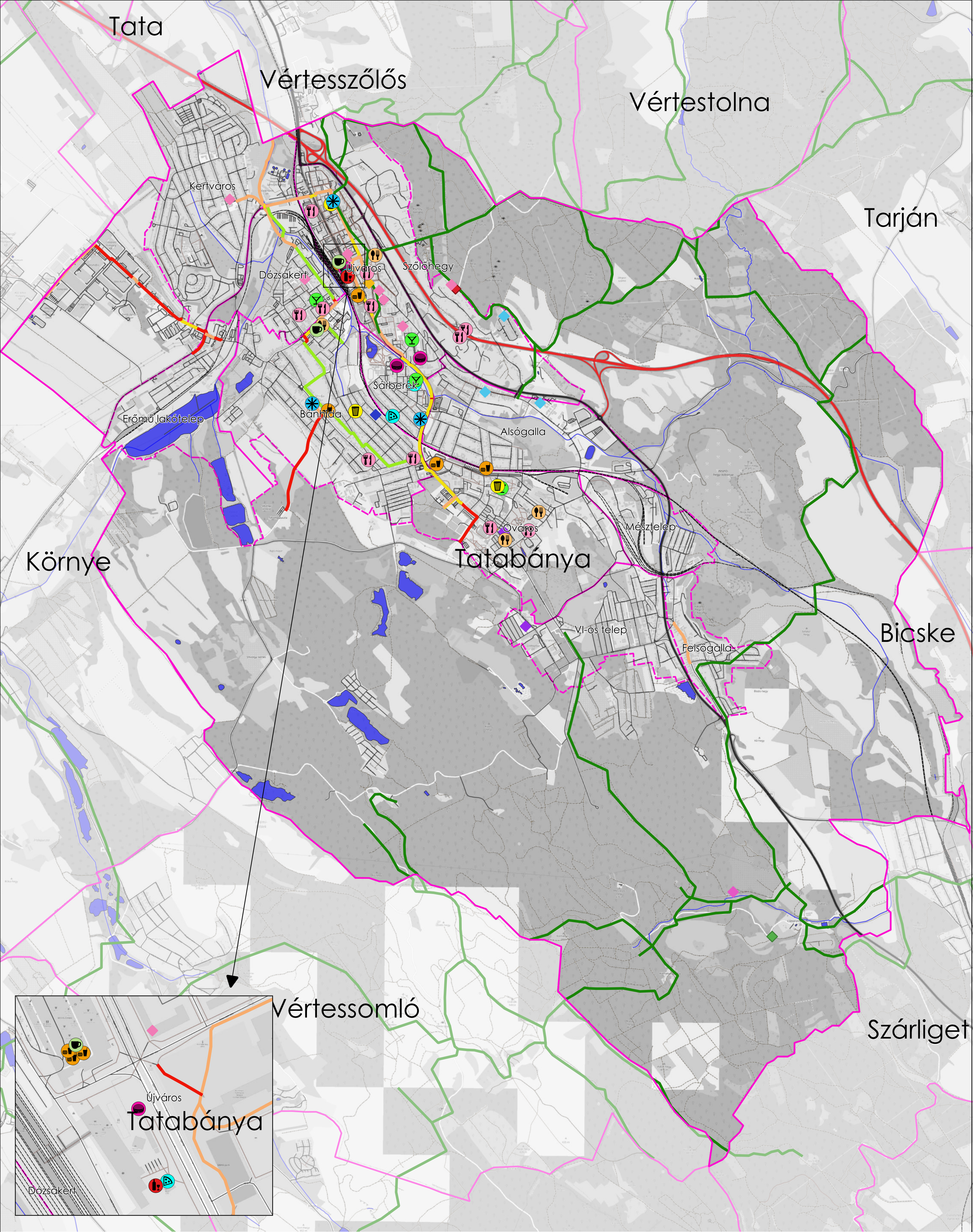
1. táblázat: Tematikus utak összefoglaló táblázata	10
2. táblázat: Barnamezős, lakóterületek és zöldfelületek összegzése.....	41
3. táblázat: Térség településeinek értékelése	43
4. táblázat: Események, programok értékelése.....	52
5. táblázat: Attrakció fejlesztési irányok.....	59
6. táblázat: Barnamezős területekre fejlesztési irányok.....	61

Melléklet

Tervlapjegyzék

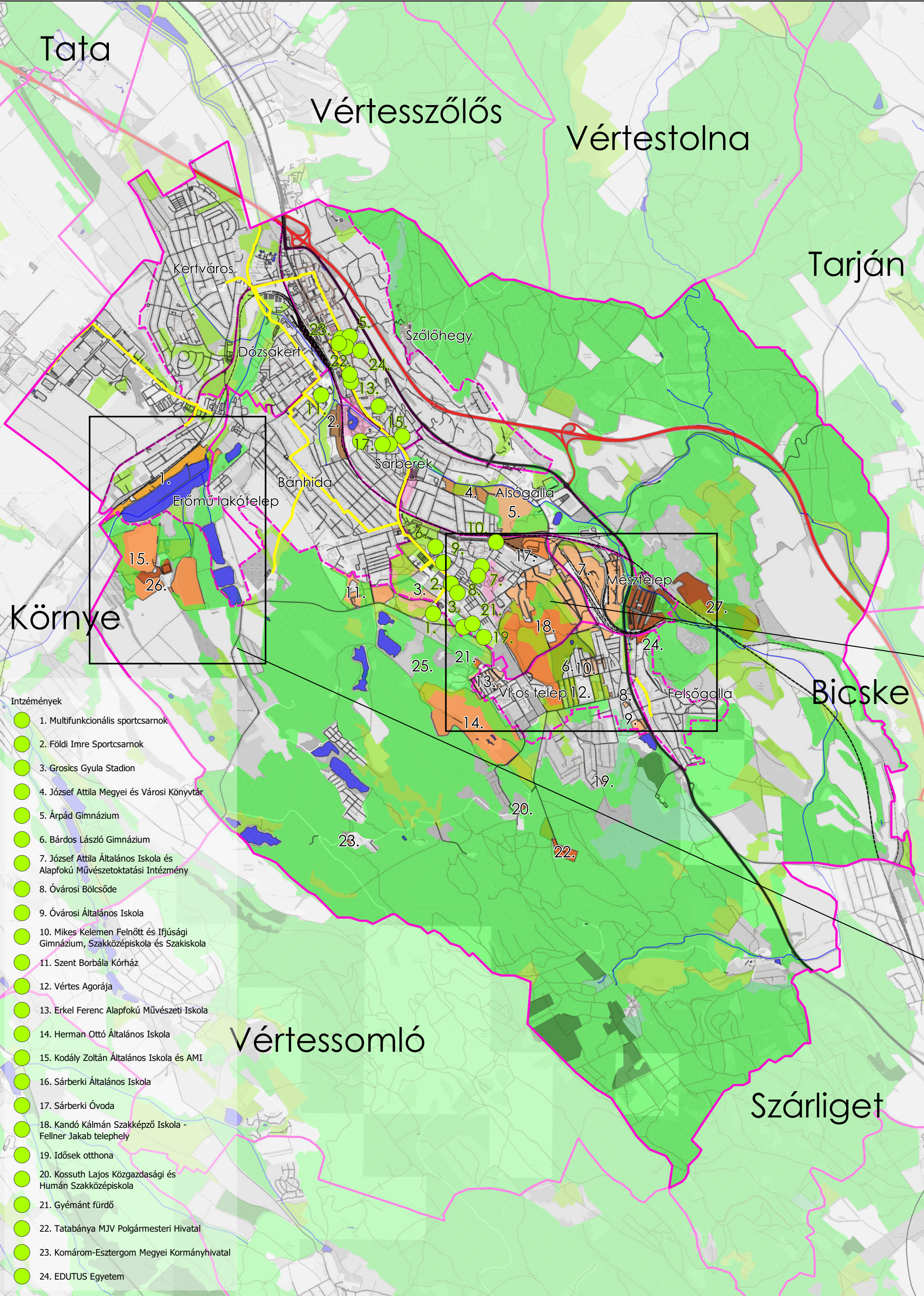
1. tervlap – VIZSGÁLATI – Turisztikai infra- és szuprastruktúra
2. tervlap – VIZSGÁLATI – Kék-, zöld- és barnamezős területek
3. tervlap – VIZSGÁLATI – Vonzerők
4. tervlap – ÉRTÉKEKÉLÉS
5. tervlap – JAVASLAT

Melléklet - Tatabánya értéktár adatbázis							
Sorszám	Kategória	Név	Jelentőség	Állapot	Megközelíthetőség	Negatív hatások	Összesített pontszámok
01.	Aktív turizmus, természeti érték	Körtvélyesi erdei temető	3	3	1	3	7
02.	Aktív turizmus, természeti érték	Béla-forrás	3	3	1	3	7
03.	Vallási	Körtvélyesi kápolna	3	3	1	3	7
04.	Aktív turizmus, természeti érték	Körtvélyesi kilátó	3	3	1	3	7
05.	Aktív turizmus, természeti érték	Mária-szakadék	3	3	1	3	7
06.	Aktív turizmus, természeti érték	Csákányospuszta	3	3	1	3	7
07.	Aktív turizmus, természeti érték	Vértés Kapuja Rendezvényközpont	3	4	1	3	8
08.	Aktív turizmus, természeti érték	Vitányvár	3	4	1	3	8
09.	Történelmi	Holokauszt Emlékpark	1	1	1	1	3
10.	Történelmi	XIV. Szent István Lejtősakna	3	3	2	3	8
11.	Történelmi	XIV. függőleges akna	3	3	2	3	8
12.	Történelmi	X. Lejtős akna	3	3	2	3	8
13.	Történelmi	XI/A. akna	3	3	2	3	8
14.	Történelmi	Ranzinger Vince IV. ipari vízakna	3	3	1	3	7
15.	Történelmi	XI. "Vida Jenő" akna	3	3	2	3	8
16.	Aktív turizmus, természeti érték	Medvehagyma tanösvény	3	3	2	3	8
17.	Történelmi	XI.akna	3	3	2	3	8
18.	Történelmi	XII/A. akna	3	3	2	3	8
19.	Történelmi	XII/A "Vadorzó" akna	3	3	2	3	8
20.	Történelmi	Zsigmond Akna Üzemközpont	3	3	2	3	8
21.	Aktív turizmus, természeti érték	Síkvölgyi tavak	2	3	2	2	7
22.	Aktív turizmus, természeti érték	Síkvölgyi tölgyek a szanatórium területén	1	3	2	3	8
23.	Történelmi	Rehling Konrád akna	1	2	3	3	8
24.	Műemlék	Szűz Mária Szent Neve római katolikus templom	2	3	2	2	7
25.	Történelmi	Felsőgalla, temető előtti világháborús emlékmű	2	4	2	2	8
26.	Vallási	Felsőgallai temető bejáratú kapuzata	2	3	2	2	7
27.	Aktív turizmus, természeti érték	Ligeti-tó	4	4	4	3	11
28.	Egyéb kulturális	Jászai Mari Színház Népház	4	4	4	3	11
29.	Műemlék	Tulipános ház	4	4	4	2	10
30.	Aktív turizmus, természeti érték	Május 1. park	4	4	4	3	11
31.	Vallási	Óvárosi Szent István plébániatemplom	2	3	2	3	8
32.	Vallási	Óvárosi református templom	2	3	2	3	8
33.	Egyéb kulturális	Móra Ferenc Óvoda	1	3	2	3	8
34.	Egyéb kulturális	Régi bányász kórház	1	4	4	2	10
35.	Aktív turizmus, természeti érték	Kalandpark	2	3	2	3	8
36.	Történelmi	A Vértanúk terén lévő, az I. Erőmű mellett található függő csillepálya	3	2	4	2	8
37.	Történelmi	Bányászati és Ipari Skanzen	2	3	4	3	10
38.	Vallási	Bánhidai Református templom	2	3	4	2	9
39.	Egyéb kulturális	Harasta Söröző	2	3	3	3	9
40.	Vallási	Evangelikus templom	2	4	3	3	10
41.	Aktív turizmus, természeti érték	Csónakázó-tó és Millenium Park	4	4	4	2	10
42.	Aktív turizmus, természeti érték	Záray Márta Pihenőpark	3	2	4	1	7
43.	Aktív turizmus, természeti érték	Jubileum park	3	3	4	2	9
44.	Műemlék	Szent Gál római katolikus templom	2	4	4	2	10
45.	Történelmi	Világháborús emlékmű	2	4	4	2	10
46.	Vallási	Felsőgalla, Kálvária	2	3	1	3	7
47.	Történelmi	Életfa	3	4	4	2	10
48.	Egyéb kulturális	Megyeháza	3	4	4	2	10
49.	Aktív turizmus, természeti érték	Gerecse Kapuja	4	4	3	2	9
50.	Műemlék	Turul emlékmű	4	4	3	2	9
51.	Aktív turizmus, természeti érték	Szelim barlang	4	4	2	2	8
52.	Aktív turizmus, természeti érték	Ranzinger Vince kilátó	4	4	2	2	8
53.	Aktív turizmus, természeti érték	Meszes-barlang	3	3	1	2	6
54.	Aktív turizmus, természeti érték	Lengyel-barlang	3	3	1	2	6
55.	Aktív turizmus, természeti érték	Március-barlang	3	3	1	2	6
56.	Aktív turizmus, természeti érték	Nyári-barlang	3	3	1	2	6
57.	Aktív turizmus, természeti érték	Keselő-hegyi-barlang	3	3	1	2	6
58.	Aktív turizmus, természeti érték	Veres-hegyi-barlang	3	3	1	2	6
59.	Aktív turizmus, természeti érték	Kisréti víznyelő-barlang	3	3	1	2	6
60.	Aktív turizmus, természeti érték	Béke park	2	3	4	2	9
61.	Aktív turizmus, természeti érték	Farkas tavak	3	2	1	3	6
62.	Műemlék	Bánhidai Erőmű	3	1	2	2	5
63.	Egyéb kulturális	Erőmű tér	1	2	2	2	6
64.	Műemlék	Erőmű Kaszinó	3	1	2	1	4
65.	Műemlék	Víztorony	3	1	2	1	4
66.	Műemlék	Szent Mihály katolikus templom és plébániaház	2	4	2	3	9
67.	Egyéb kulturális	Szlovák ház	2	2	2	3	7
68.	Aktív turizmus, természeti érték	Kertvárosi Máltai Játsszótér	2	3	2	3	8
69.	Aktív turizmus, természeti érték	Báhidai Máltai játsszótér	2	3	3	3	9
70.	Műemlék	Lapatári Malom	2	3	3	3	9
71.	Aktív turizmus, természeti érték	Turul parkerdő	4	4	2	2	8
72.	Aktív turizmus, természeti érték	Újvárosi szanatórium arborétuma	1	2	1	3	6
73.	Aktív turizmus, természeti érték	János-forrás	3	3	1	2	6
74.	Vallási	Alsógallai Szent István templom	2	1	3	3	7
75.	Aktív turizmus, természeti érték	Bányász-barlang	3	3	1	2	6
76.	Aktív turizmus, természeti érték	Kálvária-hegyi-barlang	3	3	1	2	6
77.	Aktív turizmus, természeti érték	Poros-barlang	3	3	1	2	6



Jelmagyarázat			
Közigazgatási határ	Turistautak	Apartman	Vendéglátóhelyek
Úthálózat	Kerékpárút hálózat	Motel	Kávézó
Autópálya	Elválasztott	Munkásszálló	Pizzázó
Főút	Nem elválasztott	Panzió	Pub
Burkolt út	Nyomvonal	Turistaház	Söröző
Földút	Önálló	Vadászház	
vízfolyások	Szálláshelyek	Vendégház	
vasút	3 csillagos hotel		

MATE MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM				TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DÍSKERTÉSZETI INTÉZET			
TÁJVÉDELMI ÉS TÁJREHABILITÁCIÓS TANSZÉK				DIPLOMATERV			
Készítette:		Konzulens:		Tervlap címe:		Tervlapszám:	
Galler Zsófia		Dr. Valánszki István		Turisztikai infra- és szuprastruktúra		I.	
Dátum:		Lépték:		0 1 2 km			
2023.11.06.							



- Intézmények
- 1. Multifunkcionális sportcsarnok
 - 2. Földi Imre Sportcsarnok
 - 3. Grosics Gyula Stadion
 - 4. József Attila Megyei és Városi Könyvtár
 - 5. Árpád Gimnázium
 - 6. Bárdos László Gimnázium
 - 7. József Attila Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény
 - 8. Óvárosi Bölcsőde
 - 9. Óvárosi Általános Iskola
 - 10. Mikes Kelemen Felnőtt és Ifjúsági Gimnázium, Szakközépiskola és Szakiskola
 - 11. Szent Borbála Kórház
 - 12. Vértes Agorája
 - 13. Erkel Ferenc Alapfokú Művészeti Iskola
 - 14. Herman Ottó Általános Iskola
 - 15. Kodály Zoltán Általános Iskola és AMI
 - 16. Sárberki Általános Iskola
 - 17. Sárberki Óvoda
 - 18. Kandó Kálmán Szakképző Iskola - Fellner Jakab telephely
 - 19. Idősek otthona
 - 20. Kossuth Lajos Közgazdasági és Humán Szakközépiskola
 - 21. Gyémánt fürdő
 - 22. Tatabánya MJV Polgármesteri Hivatal
 - 23. Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal
 - 24. EDUTUS Egyetem

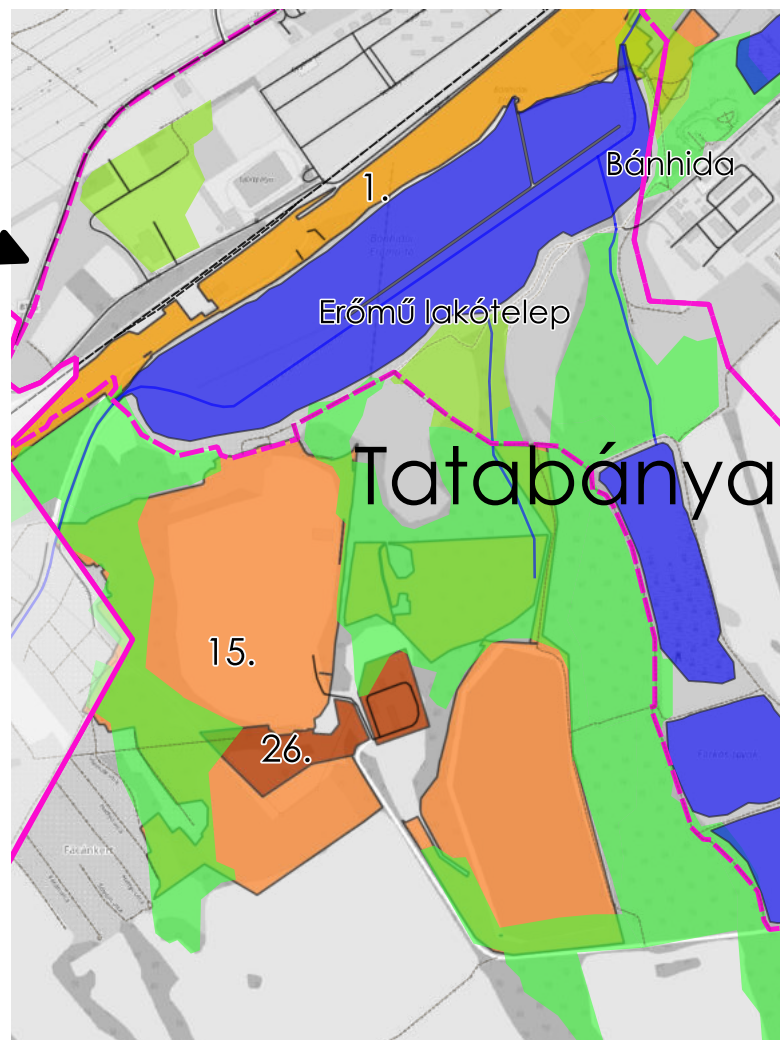
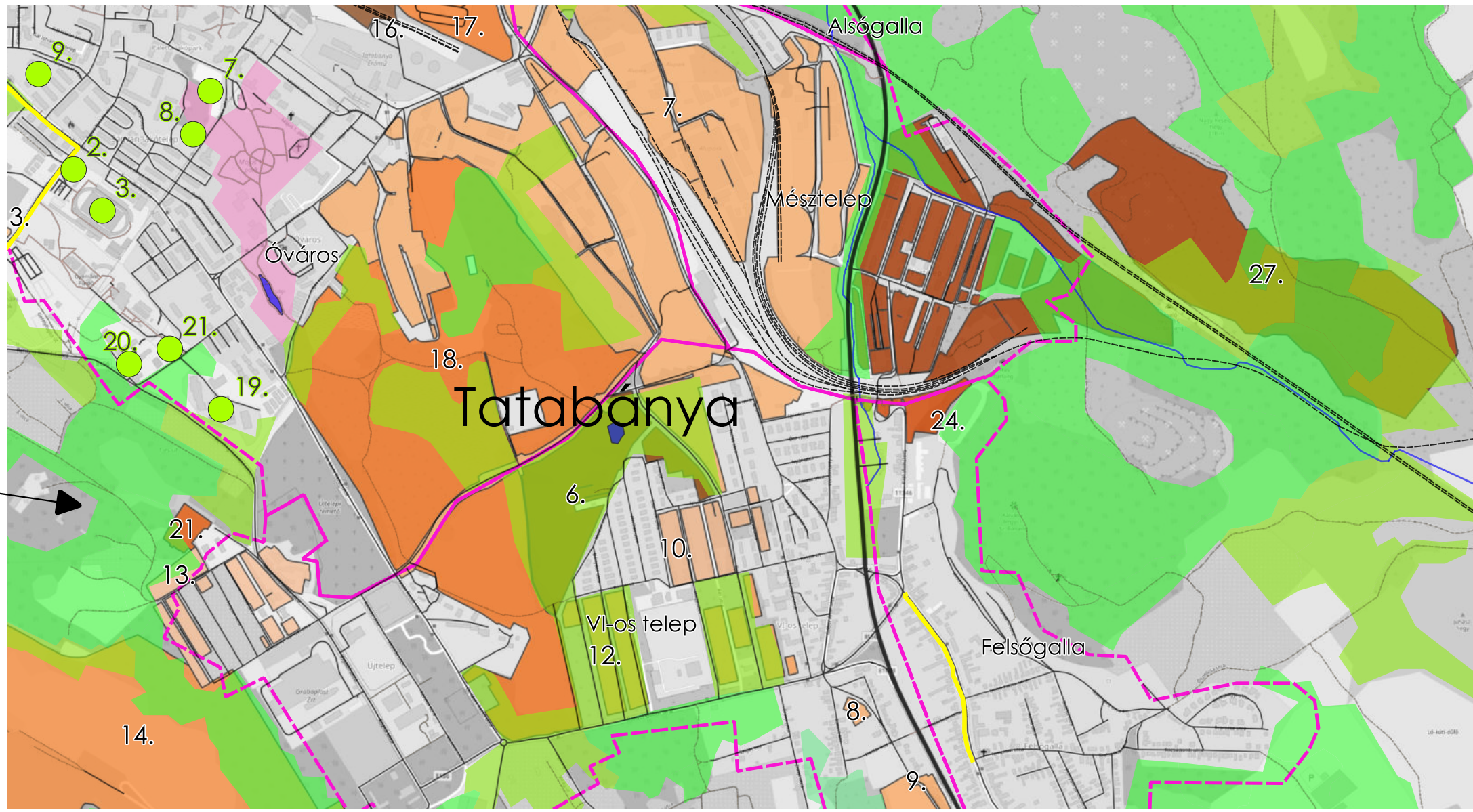
Jelmagyarázat

Úthálózat

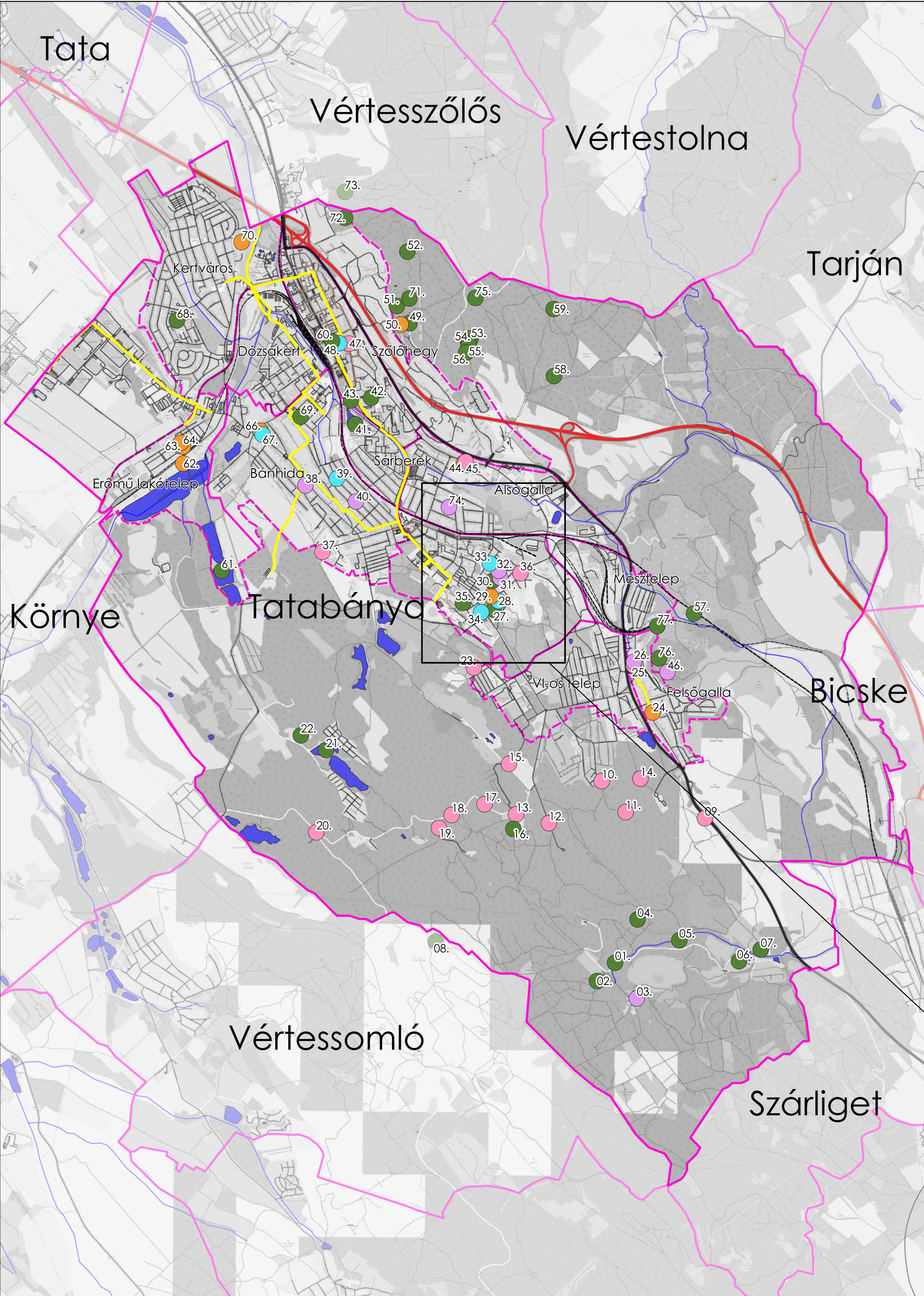
- Autópálya
- Főút
- Burkolt út
- Meglévő kerékpárút
- Földút
- Vasút
- Vízfolyások
- Tavak
- Lombos erdők
- Elegyes erdők
- Tűlevelű erdők
- Gyepek, legelők
- Parkok

Barnamezős területek

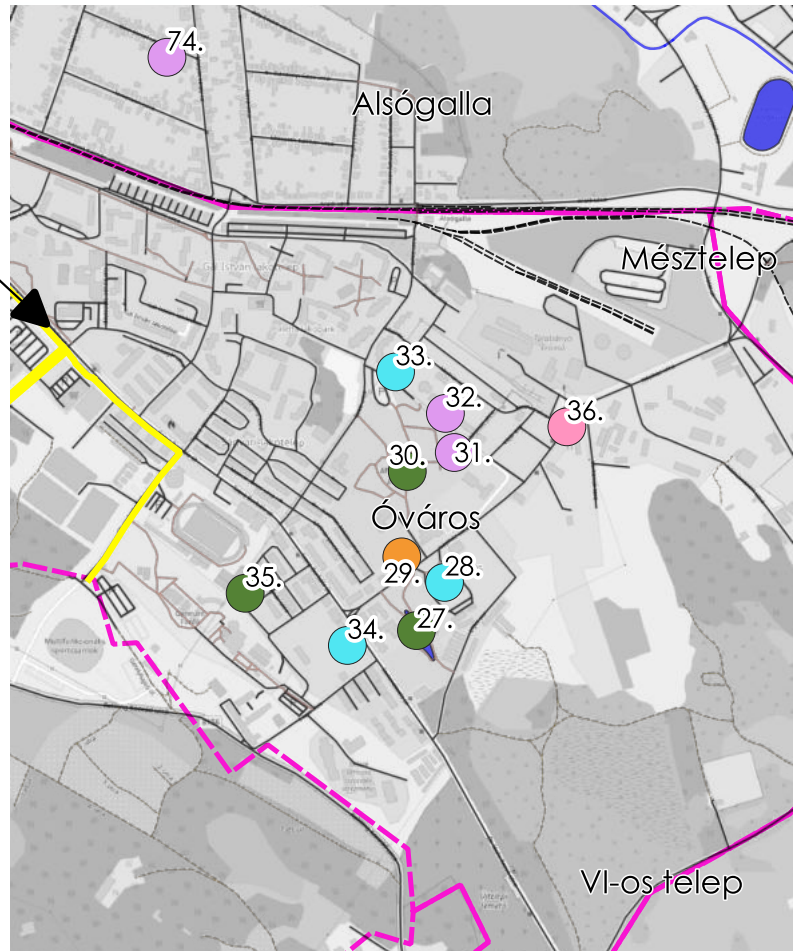
- 1 - Bánhidai erőmű
- 2 - Betonelem gyár
- 3 - Sportpályák mögötti meddőhányók
- 4 - Falurét
- 5 - Óvárosi fűtőerőmű meddőhányó területe
- 6 - Faraguna, VI-os telep
- 7 - Galla ipari terület
- 8 - Otthon utca, VI-os telep
- 9 - Üvegtörő, VI-os telep
- 10 - Bányásztelep
- 11 - Paradicsom kert melletti terület
- 12 - VI-os telep
- 13 - VII-es telep
- 14 - Dubnyik-völgy területe
- 15 - Bánhidai erőműi tó alatti meddőhányó területe
- 16 - Brikett gyár területe
- 17 - Brikett gyártól Tatai útig
- 18 - Márgabánya meddő területe
- 19 - XIV-es akna
- 20 - XI/A Akna
- 21 - XII-es lejtakna
- 22 - X-es lejtakna
- 23 - Síkvölgyi akna víztorony
- 24 - Vasútállomás Felsőgalla
- 25 - VII telep
- 26 - Farkas tavak
- 27 - Mésztelep



 MATE MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM	TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DÍSKERTÉSZETI INTÉZET TÁJVÉDELMI ÉS TÁJREHABILITÁCIÓS TANSZÉK DIPLOMATERV		
Készítette: Galler Zsófia	Konzulens: Dr. Valánszki István	Tervlap címe: Zöld- és kékfelületek, barnamezős területek	Tervlapszám: II.
Dátum: 2023.11.06.	Lépték: 0 1 2 km		



Sorszám	Név	
01.	Körtvélyesi erdei temető	
02.	Béla-forrás	
03.	Körtvélyesi kápolna	
04.	Körtvélyesi kilátó	
05.	Mária-szakadék	
06.	Csákányospuszt	
07.	Vértess Kapuja Rendezvényközpont	
08.	Vitányvár	
09.	Holokauszt Emlékpark	
10.	XIV. Szent István Lejtőszakna	
11.	XIV. függőleges akna	
12.	X. Lejtő akna	
13.	XI/A. akna	
14.	Ranzinger Vince IV. ipari vízakna	
15.	XI. "Vida Jenő" akna	
16.	Medvehagyma tanösvény	
17.	XI.akna	
18.	XII/A. akna	
19.	XII/A "Vadorzó" akna	
20.	Zsigmond Akna Üzemközpont	
21.	Síkvölgyi tavak	
22.	Síkvölgyi tölgyek a szanatórium területén	
23.	Rehling Konrád akna	
24.	Szűz Mária Szent Neve római katolikus templom	
25.	Felsőgalla, temető előtti világháborús emlékmű	
26.	Felsőgallai temető bejárati kapuzata	
27.	Liget-tó	
28.	Jászai Mari Színház Népház	
29.	Tulipános ház	
30.	Május 1. park	
31.	Óvárosi Szent István plébániatemplom	
32.	Óvárosi református templom	
33.	Móra Ferenc Óvoda	
34.	Régi bányász kórház	
35.	Kalandpark	
36.	A Vértanúk terén lévő, az I. Erőmű mellett található függő csillepálya	
37.	Bányászati és Ipari Skanzen	
38.	Bánhidai Református templom	
39.	Harasta Söröző	
40.	Evangelikus templom	
41.	Csónakázó-tó és Millenium Park	
42.	Záray Márta Pihenőpark	
43.	Jubileum park	
44.	Szent Gál római katolikus templom	
45.	Világháborús emlékmű	
46.	Felsőgalla, Kálvária	
47.	Életfa	
48.	Megyerháza	
49.	Gerecse Kapuja	
50.	Turul emlékmű	
51.	Szelim barlang	
52.	Ranzinger Vince kilátó	
53.	Meszes-barlang	
54.	Lengyel-barlang	
55.	Március-barlang	
56.	Nyári-barlang	
57.	Keselő-hegyi-barlang	
58.	Veres-hegyi-barlang	
59.	Kisréti víznyelő-barlang	
60.	Béke park	
61.	Farkas tavak	
62.	Bánhidai Erőmű	
63.	Erőmű tér	
64.	Erőmű Kaszinó	
65.	Víztorony	
66.	Szent Mihály katolikus templom és plébániaház	
67.	Szlovák ház	
68.	Kertvárosi Máltai Játsszótér	
69.	Bánhidai Máltai játszóter	
70.	Lapatári Malom	
71.	Turul parkerdő	
72.	Újvárosi szanatórium arborétuma	
73.	János-forrás	
74.	Alsógallai Szent István templom	
75.	Bányász-barlang	
76.	Kálvária-hegyi-barlang	
77.	Poros-barlang	



Jelmagyarázat

- Közigazgatási határ

Úthálózat

Autópálya

Főút

Burkolt út
- Földút

vízfolyások

vasút
- ÉRTÉKEK

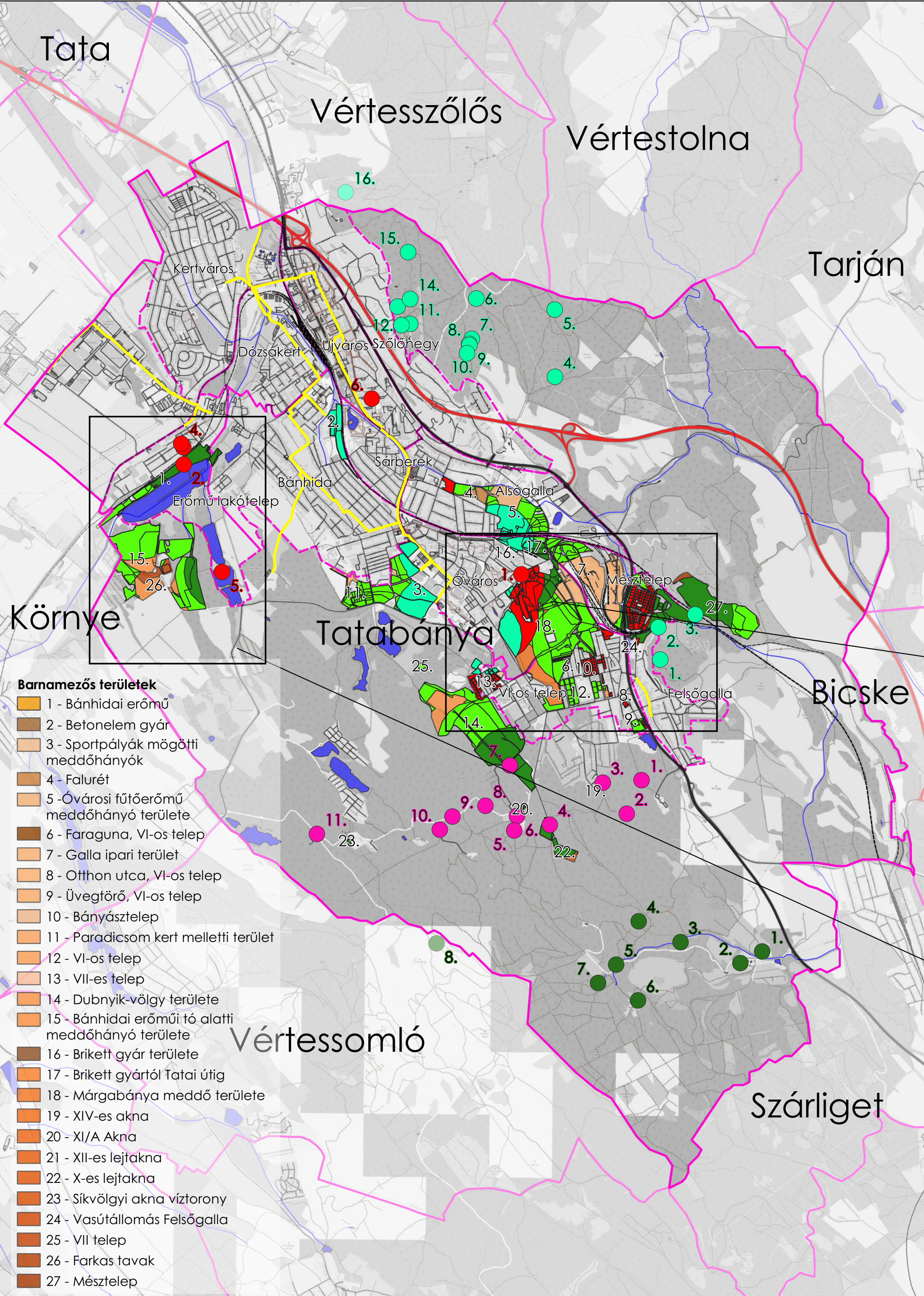
Aktív turizmus, természeti érték
- Egyéb kulturális

Műemlék

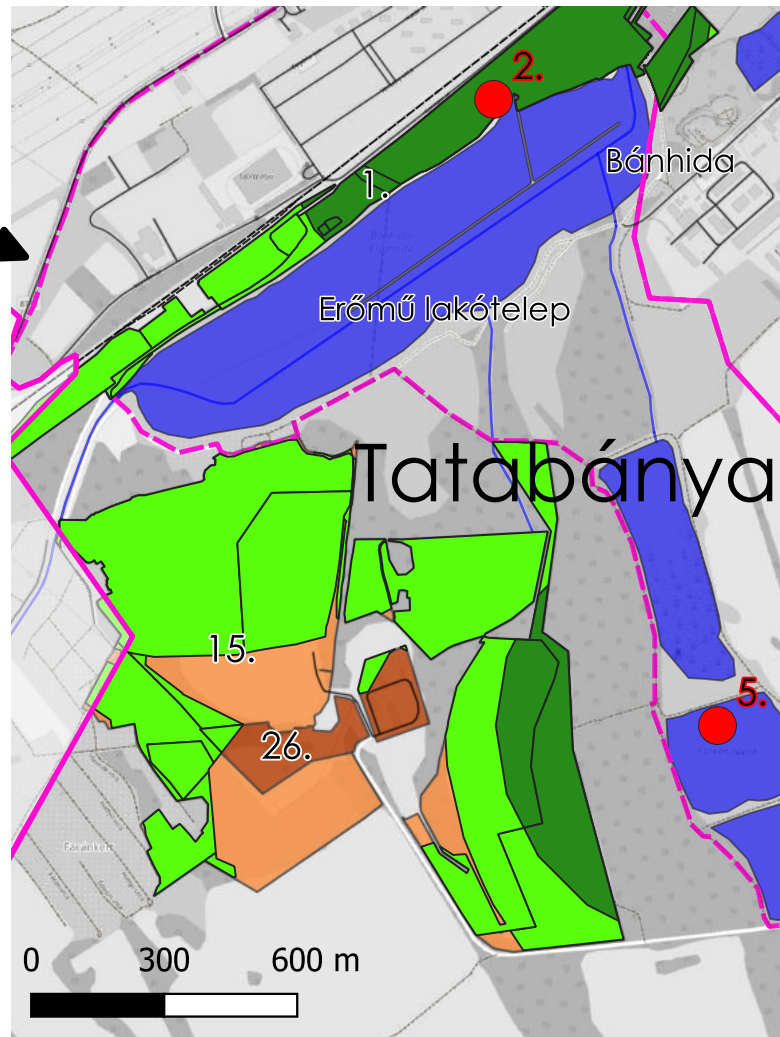
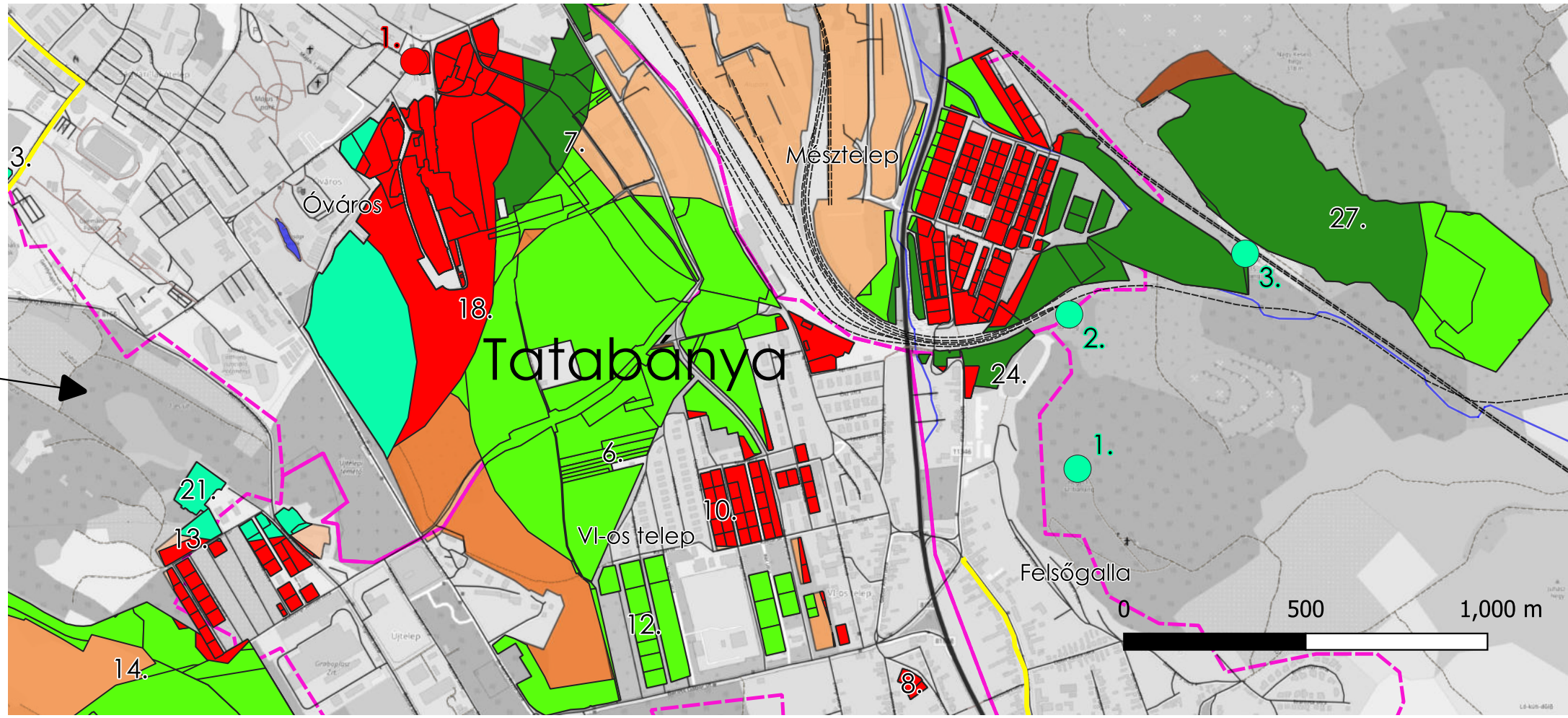
Történelmi

Vallási értékek

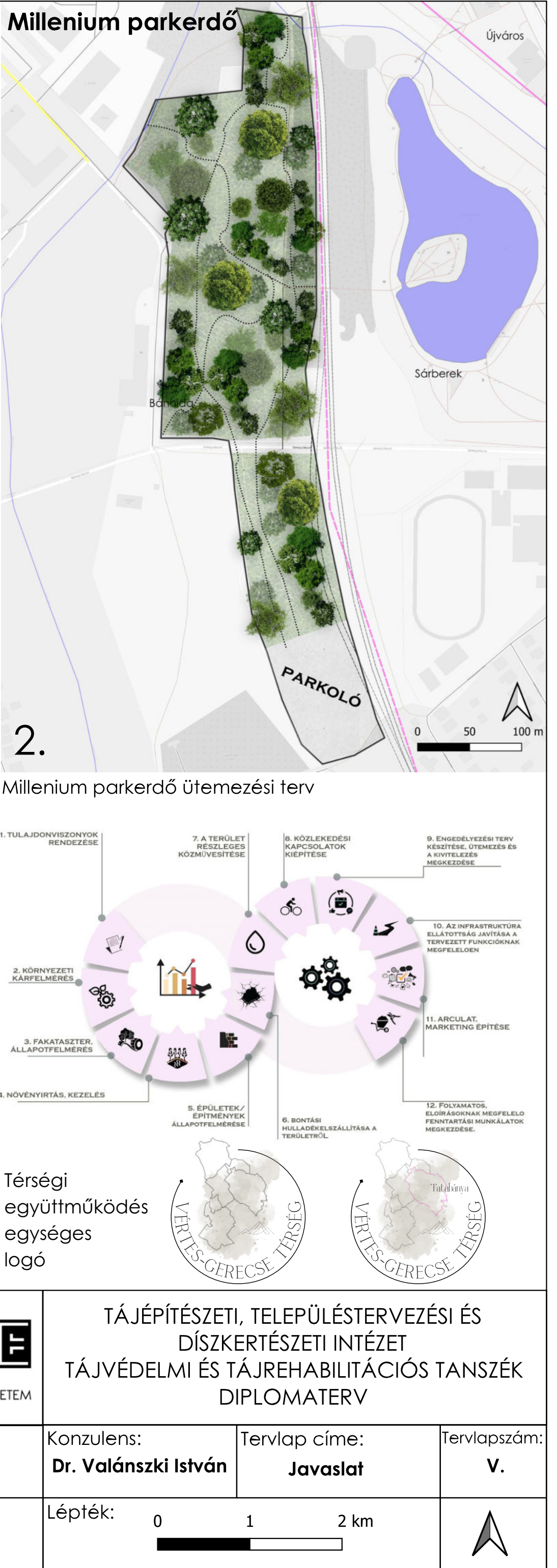
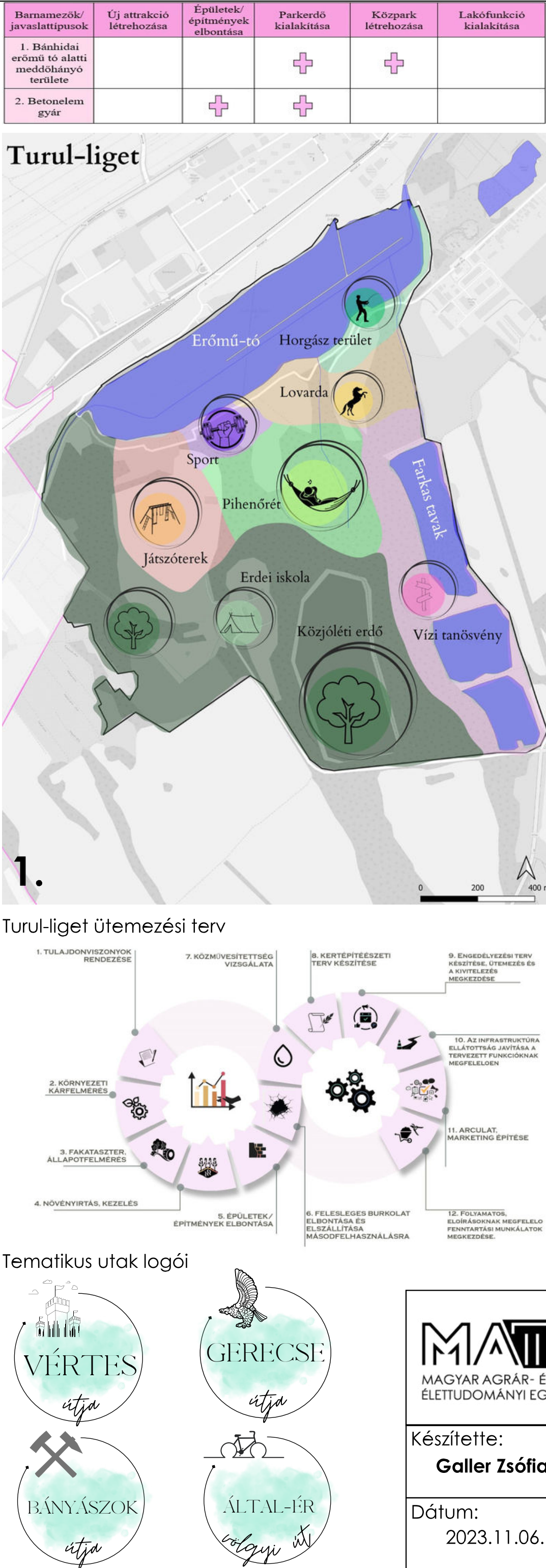
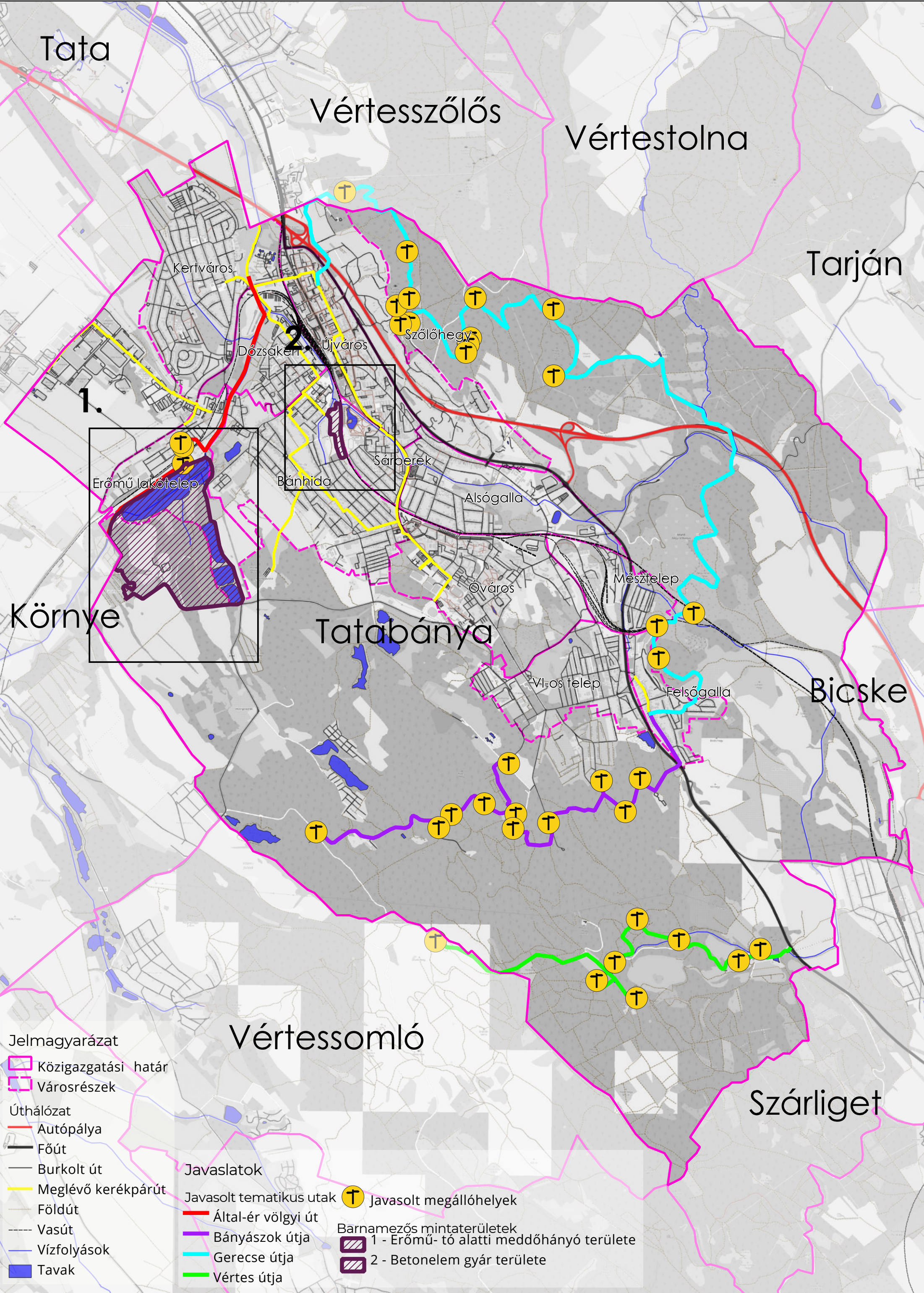
MATE MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DÍSZKERTÉSZETI INTÉZET TÁJVÉDELMI ÉS TÁJREHABILITÁCIÓS TANSZÉK DIPLOMATERV			
Készítette: Galler Zsófia	Konzulens: Dr. Valánszki István	Tervlap címe: Vonzerők	Tervlapszám: III.
Dátum: 2023.11.06.	Lépték: 0 1 2 km		



- Jelmagyarázat**
- Közigazgatási határ
- Attrakciófejlesztés**
- 1. A Vértanúk terén lévő függő csillepálya
 - 2. Bánhidai Erőmű
 - 3. Erőmű Kaszinó
 - 4. Víztorony
 - 5. Farkas tavak
 - 6. Zóray Márta Pihenőpark
- Első csoport**
- 1. Vértés Kapuja Rendezvényközpont
 - 2. Csákányospusztá
 - 3. Mária-szakadék
 - 4. Körtvélyesi kilátó
 - 5. Körtvélyesi erdei temető
 - 6. Körtvélyesi kápolna
 - 7. Béla-forrás
 - 8. Vitányvár
- Második csoport**
- 1. Ranzinger Vince IV. ipari vízakna
 - 2. XIV. függőleges akna
 - 3. XIV. Szent István Lejtőakna
 - 4. X. Lejtős akna
 - 5. Medvehagyma tanösvény
 - 6. XI/A. akna
 - 7. XI. "Vida Jenő" akna
 - 8. XI.akna
 - 9. XII/A. akna
 - 10. XII/A "Vadorzó" akna
 - 11. Zsigmond Akna üzemközpont
- Harmadik csoport**
- 1. Kálvária-hegyi barlang
 - 2. Poros-barlang
 - 3. Keselő-hegyi-barlang
 - 4. Veres-hegyi-barlang
- 5. Kistréti víznyelő-barlang
 - 6. Bányász-barlang
 - 7. Meszes-barlang
 - 8. Lengyel-barlang
 - 9. Március-barlang
 - 10. Nyári-barlang
 - 11. Gerecse Kapuja
 - 12. Turul emlékmű
 - 13. Szelim barlang
 - 14. Turul parkerdő
 - 15. Ranzinger Vince kilátó
 - 16. János-forrás
- Barnamező - Nincs vonzerő a közelben
- Barnamező - Jelenős vonzerő a közelben
- Barnamező - intézmények közelében
- Barnamező - kizárt területek



MATE MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM		TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DÍSKERTÉSZETI INTÉZET TÁJVÉDELMI ÉS TÁJREHABILITÁCIÓS TANSZÉK DIPLOMATERV	
Készítette: Galler Zsófia	Konzulens: Dr. Valánszki István	Tervlap címe: Értékelés	Tervlapszám: IV.
Dátum: 2023.11.06.	Lépték: 0 1 2 km 		



NYILATKOZAT

Galler Zsófia (név) (hallgató Neptun azonosítója: Y9AI86) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: Budapest, 2023. 11.06.



Dr. Valánszki István
belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.

NYILATKOZAT

a diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Galler Zsófia
A Hallgató Neptun kódja: Y9AI86
A dolgozat címe: Turisztikai és rekreációs célú fejlesztések Tatabányán
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Budapest, 2023 év 11 hó 06 nap


Hallgató aláírása